

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 8-ші жылы, № 88, Желтоқсан 2024

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

THE TRANSFORMATIVE IMPACT OF AI ON EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

ПРЕОБРАЗУЮЩЕЕ ВЛИЯНИЕ ИИ НА ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

04 СҰХБАТ RÖPORTAJ

PROF. DR. MUSA KAZIM ARICAN

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRÜ VE TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ
GENEL BAŞKANI

ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰСА КАЗЫМ АРЫЖАН

АНКАРА ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР
УНИВЕРСИТЕТІ РЕКТОРЫ ЖӘНЕ
ТҮРКІЯ ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ
ТӨРАҒАСЫ

22

KAZAKHSTAN AS INDIA'S OUTBOUND TOURISM DESTINATION

КАЗАХСТАН КАК
НАПРАВЛЕНИЕ ВЫЕЗДНОГО
ТУРИЗМА ИЗ ИНДИИ

DR. ALBINA MURATBEKOVA

30

ZORUNLU GÖÇTEN GERİ DÖNÜŞE: SURİYELİ MÜLTECİLERİN GERİ DÖNÜŞ DİNAMİKLERİ VE YENİDEN İNŞA SÜRECİ

КӨШУДЕН ҚАЙТА ОРЛУҒА
ДЕЙІН: СИРИЯЛЫҚ
БОСҚЫНДАРДЫҢ ЖАҢА
ДӘУІРДЕГІ БЕТАЛЫСЫ ЖӘНЕ
ҚАЙТУ ДИНАМИКАСЫ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

Doç. Dr. SUAT BEYLUR**Доцент, Доктор СУАТ БЕЙЛҮР**

Değerli Takipçilerimiz,

Her yeni sayıda olduğu gibi, dergimizin 88. sayısıyla yeniden siz değerli okuyucularımızla buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sayımızda, Türk dünyası başta olmak üzere, güncel bölgesel ve küresel gelişmeleri kapsamlı analizlerle sizlerin dikkatine sunuyoruz.

İçeriğimizde detaylı olarak ele alındığı üzere, Esad sonrası Suriye, Türkiye için güvenlik, göç ve sınır ötesi istikrar açısından kritik bir jeostratejik alan olmaya devam etmektedir. Bu yeni süreçte Türkiye'nin önceliklerini üç başlıkta sıralayabiliriz: PKK/YPG başta olmak üzere her türlü terör tehdidinin bertaraf edilmesi, mültecilerin güvenli geri dönüşü ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması. Bunların yanı sıra, Türkiye, Suriye halkının beklentileri doğrultusunda, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer bölgesel teşkilatlarla iş birliği içerisinde Suriye'nin yeniden inşası ve kalkınması için aktif bir rol üstlenmeyi sürdürmektedir.

Hem Suriye'deki son durum hem de Rusya-Ukrayna arasındaki gerginliğin geleceği açısından önemli bir gelişme, 5 Kasım 2024 tarihinde yapılan seçimlerde Trump'ın yeniden seçilmiş olmasıdır. Trump'ın, 20 Ocak 2025'te görevi devralacağı ikinci döneminde, Ortadoğu ve Avrasya başta olmak üzere küresel güç dengelerinin yeniden şekilleneceği öngörülmektedir. Bu bağlamda, özellikle ABD-Çin ilişkilerindeki gerginliğin artma ihtimali, Orta Asya için hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır.

Son olarak, 25 Aralık 2024 tarihinde Azerbaycan Hava Yolları'na ait Bakü-Grozni seferini gerçekleştiren Kazakistan'ın Aktau şehrinde düşen uçak için Azerbaycan halkına ve Türk dünyasına başsağlığı diliyoruz. Yeni yılın bölgemiz ve tüm dünya için hayırlara vesile olmasını temenni ediyoruz.

Keyifli okumalar,

Құрметті оқырман!

Жаңа шығарылымда әдеттегідей, журналымыздың кезекті 88-ші санында сіздермен қайта қауышу қуанышын жеткізгіміз келеді. Бұл санда, ең алдымен, Түркі дүниесін қамтыған аймақтық және ғаламдық өзекті мәселелерге кеңінен талдау жасап, сіздердің назарларыңызға ұсынамыз.

Мазмұнымызда кеңінен талданғандай, Асад кезеңінен кейінгі Сирия, Түркия үшін қауіпсіздік, миграция және шекаралас тұрақтылық тұрғысынан өте маңызды геостратегиялық аймақ болып қала береді. Осы жаңа кезеңде Түркияның басымдықтарын үш негізгі бағытта атап өтуге болады: ең алдымен РКК және бастаған барлық лаңкестік қауіптердің жойылуы, босқындардың қауіпсіз түрде елдеріне қайтарылуы және Сирияның аумақтық тұтастығын сақтау. Сонымен қатар, Түркия Сирия халқының үміттері негізінде Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуропа Одағы секілді және аймаққа қатысты ұйымдармен ынтымақтастық аясында Сирияны қайта құру мен дамыту үшін белсенді әрекеттер қолға алынған.

Сириядағы қазіргі жағдаймен қатар, Ресей мен Украина арасындағы қақтығыстың болашағы тұрғысынан маңызды жаңалық — 2024 жылдың 5 қарашасында өткен сайлауларда Трамптың қайта сайлануы. Трамп 2025 жылдың 20 қаңтарында өзінің екінші мерзімін бастай отырып, әсіресе Таяу Шығыс пен Еуразияны қамтитын ғаламдық күш теңгерімдерінің қайта құрылуына әсер етеді деп болжануда. Осы тұрғыда, әсіресе АҚШ пен Қытай арасындағы шиеленістің күшею ықтималдығы Орталық Азия үшін әрі мүмкіндіктер, әрі тәуекелдер тудыра алады.

Сөз соңында, 2024 жылдың 25 желтоқсанында Әзербайжан әуе жолдарының Баку-Грозный бағытындағы рейсін орындау кезінде Қазақстанның Ақтау қаласында құлаған ұшағына байланысты Әзербайжан халқына және түркі жұртына қайғыра көңіл айтамыз. Жаңа жылдың аймағымыз бен бүкіл әлем үшін береке мен бейбітшілік әкелуін тілейміз.

Келесі санымызда кездескенше.

Жанға жағымды оқу тілейміз.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ VE TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ GENEL BAŞKANI PROF. DR. MUSA KAZIM ARICAN	
ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰСА КАЗЫМ АРЫЖАН АНКАРА ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР УНИВЕРСИТЕТІ РЕКТОРЫ ЖӘНЕ ТҮРКИЯ ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ ТӨРАФАСЫ.....	4

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

THE TRANSFORMATIVE IMPACT OF AI ON EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES ПРЕОБРАЗУЮЩЕЕ ВЛИЯНИЕ ИИ НА ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ PROF. DR. GULNAR NADIROVA	14
KAZAKHSTAN AS INDIA'S OUTBOUND TOURISM DESTINATION КАЗАХСТАН КАК НАПРАВЛЕНИЕ ВЫЕЗДНОГО ТУРИЗМА ИЗ ИНДИИ DR. ALBINA MURATBEKOVA	22
ZORUNLU GÖÇTEN GERİ DÖNÜŞE: SURİYELİ MÜLTECİLERİN GERİ DÖNÜŞ DİNAMİKLERİ VE YENİDEN İNŞA SÜRECİ КӨШУДЕН ҚАЙТА ОРАЛУҒА ДЕЙІН: СИРИЯЛЫҚ БОСҚЫНДАРДЫҢ ЖАҢА ДӘУІРДЕГІ БЕТАЛЫСЫ ЖӘНЕ ҚАЙТУ ДИНАМИКАСЫ ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	30

<i>KAZAKHSTAN'S MEDIATION ROLE IN INTERNATIONAL DISPUTES: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS</i> <i>РОЛЬ КАЗАХСТАНА В МЕДИАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЛИКТОВ: ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ</i> ANUAR SATMURZIN	39
<i>TRUMP'IN İKİNCİ DÖNEMİNDE ABD-ÇİN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ</i> <i>ТРАМПТЫҢ ЕКІНШІ МЕРЗІМІНДЕ АҚШ-ҚЫТАЙ ҚАТЫНАСЫНЫҢ БОЛАШАҒЫ</i> ÖMİRBEK HANAYI	46
<i>RISKS FOR THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN</i> <i>РИСКИ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА</i> DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV	55
<i>FUTURE OF CLIMATE MIGRATION IN KAZAKHSTAN</i> <i>БУДУЩЕЕ КЛИМАТИЧЕСКОЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ</i> KANAT MAKHANOV	63

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....	72
-------	----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....	78
-------	----

**Prof. Dr.
Musa Kazım
ARICAN**

**Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi Rektörü ve
Türkiye Yazarlar Birliği
Genel Başkanı**

Профессор, доктор
Мұса Казым
АРЫЖАН

**Анкара әлеуметтік
ғылымдар университеті
ректоры және
Түркия Жазушылар
одағының төрағасы**

Okuyucularımız için kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Tabii, 1970 yılında Hatay Dörtöl'da dünyaya geldim. İlköğrenimimi Karkas Kasabası'nda, ortaöğrenimimi ise Dörtöl İmam Hatip Lisesinde tamamladım. 1994 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldum. Daha sonra Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak akademik dünyaya adımımı attım. İslam felsefesine duyduğum yoğun ilgi ve merak beni Spinoza'nın derinlemesine incelenmesi gerektiği fikriyle buluşturdu. 2003 yılında "Spinoza'nın Tanrı Anlayışı" başlıklı çalışma ile doktora eğitimimi tamamladım. 2010 yılında doçent, 2015 yılında profesör unvanını aldım. Araştırma alanlarım din felsefesi, ahlak felsefesi ve yeni-yakın çağ felsefesi etrafında şekilleniyor. Bu disiplinler, insanın anlam arayışını ve toplumsal değerlerin kökenlerini keşfetme fırsatı sunuyor. Manevi ve ahlaki boyutların modern dünyadaki karşılığını incelemek, beni bu alanlarda derinleşmeye teşvik eden en önemli unsurlardan biri.

Akademik hayatta bilimsel ve idari konularda roller üstlenmek, liderlik ve hizmetin birbirini nasıl tamamladığını anlamama yardımcı oldu. Anabilim dalı başkanlığı, dekan yardımcılığı ve

**MANEVİ VE AHLAKİ
BOYUTLARIN
MODERN DÜNYADAKİ
KARŞILIĞINI
İNCELEMEK, BENİ
BU ALANLARDA
DERİNLEŞMEYE TEŞVİK
EDEN EN ÖNEMLİ
UNSURLARDAN BİRİ**

**ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕ
РУХАНИ ЖӘНЕ
МОРАЛЬДЫҚ
ӨЛШЕМДЕРДІҢ
ОРНЫН ЗЕРТТЕУ –
ОСЫ САЛАЛАРДА
ТЕРЕҢ БІЛІМ
ЖИНАУЫМА ТҮРТКІ
БОЛҒАН НЕГІЗГІ
ФАКТОРЛАРДЫҢ
БІРІ**

Оқырмандарымыз үшін өзіңізді қысқаша таныстыра аласыз ба?

1970 жылы Хатай облысы, Дөртйол ауданында дүниеге келдім. Бастауыш мектепті Қаракесе ауылында, орта білімді Дөртйол Имам Хатип лицейінде алдым. 1994 жылы Анкара университетінің Теология факультетін бітірдім. Кейіннен Сивас Жумхұриет университетінде ғылыми қызметкер ретінде жұмысқа орналасып, академиялық өмірге қадам бастым. Ислам философиясына деген зор қызығушылығым мен ізденімпаздығым мені Спинозаның еңбектерін терең зерттеу идеясына әкелді. 2003 жылы "Спинозаның Құдай туралы пайымы" тақырыбындағы докторлық жұмысымды сәтті қорғадым. 2010 жылы доцент, 2015 жылы профессор атағын иелендім. Зерттеу бағыттарым – дін философиясы, этика философиясы және қазіргі заман философиясы. Аталған бағыттар адамның мағыналық ізденісі мен қоғамдық құндылықтардың бастауын түсінуге мүмкіндік береді. Қазіргі әлемде рухани және моральдық өлшемдердің орнын зерттеу – осы салаларда терең білім жинауыма түрткі болған негізгі факторлардың бірі.

rektör yardımcılığı gibi idari görevler akademik vizyonumu genişletti. 2020'den itibaren ASBÜ Rektörü olarak, hem ülkemizde sosyal bilimler araştırmalarının gelişimini desteklemek hem de insani değerlerin öne çıktığı bir eğitim anlayışını yerleştirmek için çalışıyorum. Bu süreç, bana dayanışmanın ve ortak aklın gücünü her an deneyimleme fırsatı sundu. Ayrıca TÜRKSOY Yazarlar Birliği Başkan Vekilliği, Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanlığı ve Atatürk Kültür Merkezi bilim kurulu üyeliği gibi görevleri de yürütüyorum. Bu kurumlardaki görevlerim kültürel ve akademik birikimi zenginleştirdi. Bu görevlerin ve üyeliklerin, sadece bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin inşasına katkıda bulunmanın da bir yolu olduğunu düşünüyorum. Ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülen bu faaliyetler, bir köprü olma misyonumu pekiştiriyor.

İsterseniz önce Rektörü olduğunuz Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ile başlayalım. ASBÜ, resmi olarak kuruluşunu düşündüğümüzde oldukça genç bir yükseköğretim kurumu. Buna rağmen şimdiden sosyal bilimleri pek çok alanında önemli başarılar elde etmiş durumda. Bu çerçevede üniversitenin

Ғылыми қызмет барысында әкімшілік және академиялық жауапкершіліктерді қатар алып жүру, басшылық пен қызметтің бір-бірін толықтыратынын түсінуге көмектесті. Кафедра меңгерушісі, деканның орынбасары және проректор секілді түрлі әкімшілік қызметтер атқара отырып, өзімнің академиялық көзқарасымды кеңейттім. 2020 жылдан бастап университет ректоры қызметінде елімізде әлеуметтік ғылымдардың дамуына қолдау көрсетіп, гуманистік құндылықтарды басым қоятын білім беру жүйесін қалыптастыру жолында еңбек етудемін. Бұл үдеріс мен үшін ынтымақтастықтың және ортақ ойдың күші қаншалықты маңызды екенін әр сәтте ұғындыратын мүмкіндік болды. Сонымен қатар, ТҮРКСОЙ Жазушылар одағы төрағасының орынбасары, Түркия Жазушылар одағының төрағасы және Ататүрік мәдениет орталығының ғылыми кеңесінің мүшесі қызметтерін атқарып келемін. Осы ұйымдардағы қызметім менің мәдени және ғылыми тәжірибемді байыта түсті. Бұл міндеттер тек білім алмасу мүмкіндігін ғана емес, сонымен бірге қоғамдық құндылықтарды қалыптастыруға үлес қосудың да бір жолы деп есептеймін. Ұлттық және халықаралық деңгейде жүзеге асырылып

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

kuruluşu ve bugüne uzanan gelişimi ve Türkiye'deki diğer yükseköğretim kurumlarından ayrılan özellikleri hakkında neler söylemek istersiniz?

Evet, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) 2013 yılında kurulmuş oldukça yeni daha doğrusu genç ve dinamik bir üniversite. Bununla beraber bu kısa zaman diliminde sizin de belirttiğiniz gibi pek çok başarı ortaya koymuştur. Tabii ki bunun pek çok nedeni var. Öncelikle hem evrensel hem de ulusal açıdan bu tematik modele (sosyal bilimler alanında ülkemizin ilk ve tek devlet üniversitesi) duyulan ihtiyaca cevaben stratejik adımlarla kurulan ve yönetilen bir üniversite olmasını sayabiliriz. Buna ek olarak kökleri derinde olan güçlü akademik geleneği, yenilikçi vizyonu, toplumsal fayda odaklı yaklaşımı ve nitelikli insan kaynağı ASBÜ'yü başarılı kılan diğer faktörler.

ASBÜ, sosyal bilimlerin tüm alanlarında disiplinlerarası bir yaklaşımla eğitim ve araştırma yapmayı, Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik meselelerine çözüm sunacak akademik çalışmalar üretmeyi hedefleyen bir üniversitedir. Dikkatinizi çekmek istediğim bir örnek alanında tek olan Sosyokent modelimizdir.

жатқан осы жұмыстарым – халықтарды және мәдениеттерді байланыстыратын көпір ретіндегі миссиямды күшейте түсуде.

Әңгімені өзіңіздің басшылығыңыздағы Анкара әлеуметтік ғылымдар университеті (АӘҒУ) туралы мәліметпен өрбітсек. АӘҒУ салыстырмалы түрде жас жоғары оқу орны болса да, әлеуметтік ғылымдардың көптеген салаларында айтарлықтай жетістіктерге жетті. Университеттің құрылуы, бүгінге дейінгі дамуы және Түркиядағы басқа жоғары оқу орындарынан айырмашылығы туралы айтып беруіңізді сұраймыз.

Иә, АӘҒУ 2013 жылы құрылған, әлі де жас әрі динамикалық университет. Осындай қысқа уақыт ішінде айтарлықтай көп жетістіктерге қол жеткізді. Әрине, мұның бірнеше себептері бар. Ең алдымен, университет – әлеуметтік ғылымдар саласында Түркияның алғашқы және жалғыз мемлекеттік жоғарғы оқу орны ретінде халықаралық және ұлттық қажеттіліктерге жауап беру стратегиясы негізінде құрылып, осы алаңда терең істерді қолға алған университет. Бұдан басқа, терең тамырлы академиялық дәстүрі, жаңашыл көзқарасы, қоғам игілігіне негізделген тәсілі

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu modelle öğrencilerimizin staj yapabileceği, projeler geliştirebileceği ve iş dünyasına entegre olabileceği bir ekosistem oluşturduk. Diğer yükseköğretim kurumlarından ayrılan en önemli özelliklerimizden biri, başkent Ankara'nın sunduğu stratejik avantajlardan faydalanarak kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlarla yakın iş birliği içinde çalışmamızdır. Bu iş birlikleri, öğrencilerimize ve akademisyenlerimize geniş bir uygulama alanı ile profesyonel ağ imkanı sunmaktadır.

ASBÜ, çok kültürlü ve çok dilli üniversite mottosuna uygun olarak, Türkiye'nin her yerinden ve dünyanın dört bir yanından gelen öğrencilerden oluşan renkli bir öğrenci profiline sahiptir. Üniversitemizde öğrenciler, İngilizcenin yanında Almanca, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Japonca, Rusça, Çince, Arapça ve Farsça dillerinden birini seçip bu dilde uzmanlaşarak mezuniyetlerine kadar eğitimlerine devam etmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerimizin küresel dünyada rekabet edebilmeleri için gerekli donanımı kazanmalarını sağlamaktadır.

Biraz da Üniversitenin uluslararasılaşma süreci, yurtdışındaki iş birlikleriniz ve özellikle de Türk dünyası ile olan ilişkileriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

ASBÜ'nün uluslararasılaşma stratejisi; hareketlilik programları, uluslararası iş birliği ve araştırma, müfredatın uluslararasılaştırılması, toplumsal katılım projeleri ve uluslararası öğrenci-personel alımı gibi beş ana temele dayanmaktadır. Bu unsurlar, üniversitenin küresel bir akademik merkez olma hedefini güçlendirmektedir. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi uluslararasılaşmayı yükseköğretimde kaliteyi artırmanın temel unsuru olarak görmektedir. Üniversite, öğrencilerin ve personelin farklı kültürlerle tanışmasını ve global bir vizyon kazanmasını hedeflerken, aynı zamanda uluslararası iş birlikleriyle araştırma

**ULUSAL AÇIDAN BU
TEMATİK MODELE
DUYULAN İHTİYACA
CEVABEN STRATEJİK
ADIMLARLA KURULAN
VE YÖNETİLEN BİR
ÜNİVERSİTE**

**ҰЛТТЫҚ
ҚАЖЕТТІЛІКТЕРГЕ
ЖАУАП БЕРУ
СТРАТЕГИЯСЫ
НЕГІЗІНДЕ ҚҰРЫЛЫП,
ОСЫ АЛАҢДА ТЕРЕҢ
ІСТЕРДІ ҚОЛҒА
АЛҒАН УНИВЕРСИТЕТ**

және жоғары білікті адами ресурстары университеттің табысты болуын қамтамасыз ететін негізгі факторлар.

Университет – әлеуметтік ғылымдардың барлық салаларында пәнаралық тәсілмен білім беру мен зерттеу жұмыстарын жүзеге асырып, Түркияның әлеуметтік, мәдени және экономикалық мәселелеріне шешім ұсынатын академиялық зерттеулер жүргізуді мақсат тұтатын оқу орны. Осыған байланысты ерекше назар аударатын бірегей мысалымыз – “Сосиокент” моделі. Бұл модель арқылы біз студенттерімізге тәжірибе жинақтайтын, жобалар әзірлейтін және іскерлік әлеміне интеграцияланатын экожүйе құрдық. Басқа жоғары оқу орындарынан ең маңызды ерекшеліктеріміздің бірі – Анкара қаласының ұсынған стратегиялық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, мемлекеттік мекемелер, үкіметтік емес ұйымдар және халықаралық ұйымдармен тығыз ынтымақтастықта жұмыс жасауымыз. Мұндай ынтымақтастықтар студенттеріміз бен оқытушыларымызға кең қолданбалы тәжірибе алаңын және кәсіби байланыс желісін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Университет – көп мәдениетті және көп тілді жоғарғы оқу орны Түркияның әр өңірінен және әлемнің түкпір-түкпірінен келген түрлі студенттік профілімен мақтана алады. Университетте студенттер ағылшын тілімен қатар неміс, француз, итальян, испан, жапон, орыс, қытай, араб және парсы тілдерінің бірін таңдап, осы тілде білімдерін тереңдете алады. Бұл тәсіл студенттеріміздің жаһандық деңгейде бәсекеге қабілетті болуына қажетті дағдыларды игеруін қамтамасыз етеді.

Университеттің халықаралық байланысы, шетелдегі әріптестіктеріңіз және әсіресе түркі

ve öğretimde yenilikçi yaklaşımlar geliştirmeyi amaçlamaktadır. İngilizce konuşulan, çok uluslu bir kampüs yapısı, bu vizyonun somut bir yansımasıdır. ASBÜ yurtdışı uluslararasılaştırmaya yönelik Erasmus anlaşmalarının artırılması ve hareketlilik programlarına katılım oranlarının yükseltilmesi, uluslararası öğrenciler için kış/yaz okulları düzenlenmesi ve fonlu projelerin artırılması ve saygın uluslararası kurumlarla ortak lisans ve lisansüstü programlarının hayata geçirilmesini hedeflemektedir.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ), uluslararası alanda yani yurtdışında birçok önemli iş birliği gerçekleştirmiştir. Özellikle Türk dünyasından Özbekistan Oriental Üniversitesi, Alfraganus Üniversitesi, Azerbaycan Hazar Üniversitesi ve Nur-Mübarek Üniversitesi ile yapılan anlaşmalar, akademik ve kültürel iş birliklerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi ile çift diploma ve Erasmus programları anlaşmaları imzalanmış, eğitim ve kültürel projelerde ortaklık kurulmuştur. Kazakistan İlimler Akademisi, Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi ve Kazakistan Yazarlar Birliği ile göç, dijitalleşme, hukuk ve kültürel araştırmalar gibi alanlarda iş birliği yapılmıştır. Almatı İşletme Üniversitesi ile sosyal araştırmalar ve yenilik odaklı çalışmalar geliştirilmiş, Çin Sichuan Üniversitesi ile akademik ve bilimsel bağlar güçlendirilmiştir. Ayrıca, Türk Dünyası Arabulucular Bir-

әлемімен қарым-қатынастарыңыз туралы айтып бересіз бе?

Университетіміздің халықаралық байланыс стратегиясы бес негізгі бағытта жүреді: академиялық ұтқырлық бағдарламалары, халықаралық әріптестік және зерттеулер, оқу бағдарламаларын халықаралық ету, қоғамдық жобаларға қатысу және шетелдік студенттер мен қызметкерлерді тарту. Бұл элементтер университеттің жаһандық академиялық орталыққа айналу мақсатын нығайтуда маңызды рөл атқарады. Анкара әлеуметтік ғылымдар университеті халықаралық байланыстар бойынша жоғары білім сапасын арттырудың негізгі факторы ретінде қарастырады. Университет студенттер мен қызметкерлердің әртүрлі мәдениеттермен танысып, жаһандық көзқарас қалыптастыруын көздей отырып, халықаралық әріптестік арқылы зерттеу мен оқытуда жаңашыл әдістерді дамытуды мақсат етеді. Ағылшын тілінде сөйлейтін, көпұлтты кампус осы көзқарастың нақты көрінісі. Университет шетелдік байланыстарды аттыру бағытында Эрасмус (Erasmus) аясында өзара келісім-шарттар санын арттыру арқылы академиялық-ұтқырлық бағдарламалары бойынша шетелдік студенттер үшін қысқы/жазғы мектептер ұйымдастыруды, қаржыландырылған жобаларды ұлғайтуды, беделді халықаралық мекемелермен

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

liği ile yapılan anlaşma, Türk dünyası ve Azərbaycan arasında dayanışmayı artırmayı hedeflemiştir. Bu iş birlikleri, ASBÜ'nün uluslararasılaşma vizyonunun somut birer göstergesidir.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ), Türk dünyasının geleceğine yönelik entelektüel katkılar sunmayı hedefleyen disiplinler arası bir akademik merkez olarak öne çıkmaktadır. Azərbaycan'dan Doğu Türkistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada tarih, kültür, siyaset ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda yürütülen çalışmalar, sosyal ve beşerî bilimlerin derinliklerinden beslenmektedir. Bu çalışmalar, Türkiye'nin demokratik değerler ve liderlik vizyonuyla bölgesel bir güç olarak konumlanmasını desteklerken, Türk dünyasının birlik ve dayanışmasını güçlendirmeyi de amaçlamaktadır. Yakın bir tarihte üniversitemizde (23 Aralık 2024) gerçekleştirilen "Değişen Uluslararası Sistemde Türk Devletleri Teşkilatı" paneli, Türk Devletleri Teşkilatı'nın küresel çapta artan etkisine ve bölgesel iş birliğinin stratejik önemine dikkat çekmiştir. ASBÜ, bu tür etkinliklerle yalnızca akademik bilgi üretimini değil, aynı zamanda Türk dünyasının uluslararası arenadaki görünürlüğünü artırmayı ve ortak vizyonlar geliştirmeyi sürdüren bir platform olarak varlığını pekiştirmektedir.

Türk dünyası bahsi açılmışken, Genel Başkanlığı'nı yaptığınız Türkiye Yazarlar Birliği'nin çalışmaları ve Türk devletlerindeki muadili kuruluşlarla iş birliklerine dair de değerlendirmelerinizi almak isteriz.

Türkiye Yazarlar Birliği, Türkiye'nin en eski, en güçlü yazar kuruluşu olarak 46 yıldır kadim medeniyetimizin kültür değerlerinin, korunması, yaygınlaştırılması ve kalıcı hale gelmesi için yurt içinde ve yurt dışında faaliyetlerini sürdürüyor.

Ülkemizin dört bir yanındaki şube ve temsilciliklerimizi; topluma bir kim-

ASBÜ, TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİNE YÖNELİK ENTELEKTÜEL KATKILAR SUNMAYI HEDEFLEYEN DİSİPLİNLER ARASI BİR AKADEMİK MERKEZ OLARAK ÖNE ÇIKMAKTADIR

АӘҒУ ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ БОЛАШАҒЫНА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ҮЛЕС ҚОСУДЫ МАҚСАТ ЕТКЕН ПӘНАРАЛЫҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ ОРТАЛЫҚ РЕТІНДЕ ЕРЕКШЕЛЕНЕДІ

бірлескен бакалавриат және магистратура бағдарламаларын іске қосуды жоспарлап отыр.

АӘҒУ халықаралық деңгейде, атап айтқанда басқа елдің жоғарғы оқу орындарымен көптеген маңызды әріптестік орнатылды. Әсіресе, түркі әлемімен байланыста Өзбекстандағы Ориенталь университеті, Әл-Фараганус университеті, Әзербайжандағы Хазар университеті және Нұр-Мүбәрак университетімен жасалған меморандум академиялық және мәдени әріптестіктерді нығайтуға бағытталған. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетімен қос дипломдық және Erasmus бағдарламалары бойынша меморандум жасалып, білім беру және мәдени жобаларда серіктестік орнатылды. Қазақстан Президенті жанындағы Ұлттық Ғылым Академиясымен, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетімен және Қазақстан Жазушылар одағымен көші-қон, цифрландыру, құқық және мәдени зерттеулер салаларында бірлескен жұмыстар жүргізілді. Алматы менеджмент университетімен әлеуметтік зерттеулер мен инновациялық жобалар жасалып, Қытайдағы Сычуань университетімен академиялық және ғылыми байланыстар нығайтылды. Сонымен қатар, түркі әлемі Медицинашылары одағымен жасалған келісім түркі әлемі мен Әзербайжан арасындағы ынтымақтастықты арттыруға бағытталған. Мұндай әріптестік әрекеттер университеттің шетелдік байланыстар бойынша жүргізіп отырған тындырымды тірліктерінің нақты айғағы ретінде қабылдауға болады.

АӘҒУ түркі әлемінің болашағына интеллектуалдық үлес қосуды мақсат еткен пәнаралық академиялық орталық ретінде ерекшеленеді. Әзербайжаннан Шығыс Түркістанға дейінгі кең географияда тарих, мәдениет, саясат және халықаралық қатынастар сияқты салаларда жүр-

lik, aidiyet kazandıran, insanlarımızı bir arada tutan en önemli değerlerimizden olan kültür, sanatın, edebiyatın nabzının attığı yerler olarak görüyor ve değerlendiriyoruz. Bu çalışmaların önceliğini, ülkemizin kültür, sanat ve düşünce tarihine ışık tutacak olan "Türkiye Kültür ve Sanat Yılı", "Türkçenin Uluslararası Şiir Şölenleri", kısaca "Yazar Okulu" olarak şöhret kazanan "Yazarlığa Hazırlama Seminerleri", "Yılın Yazar, Fikir Adamı ve Sanatçıları Değerlendirmeleri", "Şehir Tarihi Yazarlar Kongreleri", "Ahlak Şûraları", "Tarihi Roman ve Romanda Tarih bilgi şölenleri", ve "Temel Metin Okumaları" oluşturmaktadır.

Türk dünyasının yazar birlikleri ile çok sıkı bir iş birliğimiz bulunmaktadır. Çeşitli faaliyetlerle bu iş birliklerini sürdürüyoruz. Türkiye'nin Türk dünyasına yönelik en önemli ve sürekli faaliyetlerinden biri de "Türkçenin Uluslararası Şiir Şöleni"dir. Türkiye Yazarlar Birliği'nin 1992'den bu yana iki yılda bir gerçekleştirdiği şölenlerde; Türk dünyasında farklı coğrafyalarda yaşayan, farklı lehçelerde, şivelerde eserler veren 800'ün üzerinde şair yüzyılların özlemi ile birbirleriyle duygu ve gönül köprüleri kurarak, dostluk bağlarını güçlendirmek için bir araya geldiler.

гізілетін зерттеулер әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдардың терең мазмұнынан нәр алады. Бұл зерттеулер Түркияның демократиялық құндылықтар мен көшбасшылық көзқарасы арқылы өңірлік держава ретіндегі орнын нығайтуға ықпал ете отырып, түркі әлемінің бірлігі мен ынтымақтастығын күшейтуді де көздейді. Жақында, 2024 жылдың 23 желтоқсанында университетімізде ұйымдастырылған "Өзгеріп жатқан халықаралық жүйеде Түркі мемлекеттері ұйымы" атты панель түркі мемлекеттері ұйымының жаһандық аренадағы өсіп келе жатқан ықпалына және аймақтық ынтымақтастықтың стратегиялық маңыздылығына назар аудартты. Университет осындай Іс-шаралар арқылы тек академиялық білім өндірумен ғана шектелмей, сонымен қатар түркі әлемінің халықаралық аренадағы беделін арттыруға және ортақ көзқарастар дамытуға ықпал ететін платформа ретінде өз рөлін нығайтуда.

Түркі әлемі туралы сөз қозғағанда, сіз басқаратын Түркия Жазушылар одағының жұмыстары және түркі мемлекеттеріндегі әріптес ұйымдармен ынты-

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Шөленлер шимдиye kadar; Алматы/Казакстан'да, Ашгабад/Түркменистан'да, Гирне/Кыбрыс'да, Стразбург/Франса'да, Акмесцид/Кырым'да, Үскүп/Кузей Македонья'да, Баку/Азербайжан'да, Призрен/Косова'да, Казан/Татаристан'да, Бишкек/Кыргызистан'да, Түркистан/Казакстан'да, Едирне-Гүмүлцине-Искече-Киркаали, Истанбул, Бурса ве Кона'да yapıлмышты. Gerçekleştiği her ülkede büyük ilgi gören, Ortadoğu, Balkanlar ve Türk Dünyasından şairlerin ilgiyle takip ettikleri şölenin on altıncısı Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te yapıldı. Şölenler Güldeste adıyla kitaplaştırılıyor.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) bünyesinde "TÜRKSOY Yazarlar Birliği" kuruldu. TÜRKSOY Yazarlar Birliği'nin başkan vekili olarak da şunu ifade edeyim: Türk dünyası edebiyatlarının arasındaki bağlantıyı güçlendirmek ve aralarında bir köprü oluşturmak amacıyla Türkiye Yazarlar Birliği olarak büyük gayret gösteriyoruz.

Son olarak hem akademisyen hem de bir düşünür ve yazar kimliğinizle takipçilerimize ve genç yazarlara neler söylemek istersiniz?

Özellikle akıllı telefonlar, sosyal medya platformları, yapay zekâ, genetik ilerlemeler, eğitimde yenilikçi uygulamalar, ticaretin dijital dönüşümüyle ülkemizde ve dünya da yaşanan geniş çaplı ve hızlı gelişmeler devam ediyor.

Tüm bu yeniliklere uyum sağlamak, ayak uydurmak elbette önemlidir. Ancak bunu yaparken, geçmişten bugüne taşınan kadim değer ve erdemlerimizi, örf ve geleneklerimizi, milli birlik ve beraberliğimizi korumalıyız.

Ülkelerin geleceği, yetiştirecekleri yetenekli ve sorumluluk sahibi gençlerin varlığına bağlıdır. Gençlere, genç arkadaşlara tavsiyem şu olabilir: Geleceği gençler inşa edecek. Gelecek sizin ellerinizde şekillenecek. Günümüzde gençlerinin içinde bulunduğu

TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ, TÜRKİYE'NİN EN ESKİ, EN GÜÇLÜ YAZAR KURULUŞU OLARAK 46 YILDIR KADİM MEDENİYETİMİZİN KÜLTÜR DEĞERLERİNİN, KORUNMASI, YAYGINLAŞTIRILMASI VE KALICI HALE GELMESİ İÇİN YURT İÇİNDE VE YURT DIŞINDA FAALİYETLERİNİ SÜRDÜRÜYOR

TÜRKİYE JAZUŞYЛАR ОДАҒЫ – 46 ЖЫЛ БОЙЫ ТАРИХИ ҚҰНДЫ МӘДЕНИ МҰРА ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚОРҒАУ, ДАМУЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ҰРПАҚТАН-ҰРПАҚТАРҒА ЖЕТКІЗУДІ МАҚСАТ ЕТКЕН ЕЛ ІШІНДЕ ДЕ, ШЕТЕЛДЕ ДЕ ҚЫЗМЕТ АТҚАРЫП КЕЛЕДІ

мақтастығы туралы пікірлеріңізді білгіміз келеді.

Түркия Жазушылар одағы – Түркияның ең көне және ең ықпалды жазушылар ұйымдарының бірі. Одақ 46 жыл бойы ежелгі мұрамыздай құнды мәдени құндылықтарды қорғау, дамыту және оларды ұрпақтан-ұрпақтарға жеткізуді мақсат еткен ел ішінде де, шетелде де қызмет атқарып келеді.

Түркияның түкпір-түкпірінде орналасқан филиалдар мен өкілдіктерді мәдениет, өнер және әдебиет саласының тамырын басып тұратын орындар деп есептейміз. Олар қоғамға рухани бірлік пен таным беріп, халықты бір шаңырақ астында ұстауға көмектесетін құндылықтардың орталығы болып саналады. Түркия Жазушылар одағы қызметінің негізгі бағыттары – еліміздің мәдениет, өнер және ой тарихына үлес қосатын маңызды жобалар мен Іс-шараларды жүзеге асыру. Атап айтқанда: "Түркия мәдениет және өнер жылнамасы", "Түрік тілінің халықаралық поэзия кештері", "Жазушылыққа дайындық семинарлары" (қысқаша "Жазушы мектебі" деп аталады), "Жыл жазушысы, ойшылы және әртісі" марапаттары – мәдени және әдебиет саласындағы үлгілі жұмыстарды бағалау, "Қала тарихы жазушылары конгресі", "Әдеп форумы", "Тарихи роман және романдағы тарих" конференциялары, "Негізгі мәтіндерді оқу" бағдарламасы – іргелі әдеби және ғылыми мәтіндерді зерттеу мен талқылау. Түркі елдеріндегі жазушылар ұйымдарымен ұйымдастырылатын кездесулер, ортақ әдеби шаралар және бірлескен басылымдар бұл бағыттағы жұмыстарымыздың нәтижесі.

Түркі әлемінің жазушылар одақтарымен тығыз байланысымыз бар және осы ынтымақтастықты әртүрлі іс-шаралар арқылы жалғастырудамыз. Түркияның түркі әлеміне

імкәнлар ескиге оранла даһа ғазла. Билге ери-
 шим, дил өғренме, меслек edinme колаһлашты,
 ғурт дйш сеғенеклери ғешитленди. Бугүнү деғил
 ғаринларй дүшүнүюрсаныз, ғаринлара һазирликли
 олманыз ғерек. Бир инсанйн, бир курумун, бир
 үлкенйн 10 ыл, 20 ыл 50 ыл сонра дурумун
 не олацағинй мерак едиюрсаныз бугүн
 ки ғартикларинй бакмак ғерекир. Бугүн неһле
 уғрашйюрсаныз, илги аланыз неһсе геһеһекте де
 бунун каршйлиғинй алаһасиныз. Her шеһ аслина
 рүчу едер. Арпа екен буғдай биғмеһ. Кенди
 адиныз, аилинйз ве үлкенйз адина не екерсенйз
 ону биғерсинйз.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

бағытталған ең маңызды әрі тұрақты шараларының бірі – "Түрік тілінің Халықаралық Поэзия кеш". Түркия Жазушылар одағы бұл кештерді 1992 жылдан бері екі жыл сайын ұйымдастырып келеді. Бұл іс-шараларда түркі әлемінің әртүрлі өңірлерінде өмір сүріп, әртүрлі диалектілер мен сөйлеу түрлерінде шығармалар жазып жүрген 800-ден астам ақын бас қосты. Олар ғасырлар бойы армандап келген сезім мен жүрек көпірлерін құрып, достық байланыстарды нығайту мақсатында бір-бірімен жүздеседі.

Поэзия кештері осы уақытқа дейін:

- Алматы (Қазақстан),
- Ашхабад (Түрікменстан),
- Кирения (Кипр),
- Страсбург (Франция),
- Ақмешіт (Қырым),
- Скопье (Солтүстік Македония),
- Баку (Әзербайжан),
- Призрен (Косово),
- Қазан (Татарстан),
- Бішкек (Қырғызстан),
- Түркістан (Қазақстан),
- Эдирне, Гүмүлжине, Искече, Қаржали,
- Ыстамбұл, Бурса және Конья қалаларында ұйымдастырылды.

Өткізілген әр елде үлкен қызығушылыққа ие болған бұл кештерге Таяу Шығыстан, Балқаннан және түркі әлемінен ақындар үлкен ықылас білдіріп қатысуда. XVI поэзия кеші Өзбекстанның астанасы Ташкентте өтті. Барлық поэзия кештерінің материалдары "Гүлдесте" деген атпен кітап болып жарық көреді.

Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы ТҮРКСОЙ аясында "ТҮРКСОЙ Жазушылар одағы" құрылды. Одақ төрағасының орынбасары ретінде: түркі әлемі әдебиеттерінің арасындағы байланысты нығайту және олар арасында көпір орнату мақсатында Түркия Жазушылар одағы үлкен күш-жігер жұмсап келе жатқанына арнайылап тоқталғым келеді.

Әңгімемізді түйіндер тұста, ғалым әрі жазушы ретінде жас ғалымдарға және қаламды енді қолына алған жас жазушыларға айтар кеңесіңіз.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Бүгінгі таңда ақылды телефондар, әлеуметтік желі платформалары, жасанды интеллект, генетикалық жетістіктер, білім беру саласындағы инновациялық қолданбалар, сауданың цифрлық трансформациясы сияқты ел ішіндегі және әлемдегі кең ауқымды әрі жылдам өзгерістерді бастан өткерудеміз. Осынау өзгерістерге бейімделу, ілесу өте маңызды. Алайда, заманауи құбылыстарға іліскеннің жөні осы екен деп, өткеннен бүгінге дейін жеткен көне құндылықтарымызды, дәстүрлерімізді, ұлттық мүдделеріміз бен пен бірегейлігімізді асылдың сынығындай қадірлей білуіміз қажет.

Мемлекеттің болашағы – тәрбиеленген, талантты әрі жауапты жастардың болуына тікелей байланысты. Жастарға айтарым: болашақты жастар қалыптастырады. Болашақ сіздердің қолдарыңызда. Қазіргі жастардың мүмкіндіктері бұрынғымен салыстырғанда әлдеқайда көп. Ақпаратқа қол жеткізу, тіл үйрену, мамандық алу жеңілдеді, шетелдік білім мен тәжірибе алу жолдары көбейді. Егер тек бүгінді ғана емес, ертеңді де ойласаңыздар, ертеңдерге дайын болуларыңыз керек. Адамның, мекеменің, елдің 10, 20 немесе 50 жылдан кейінгі жағдайын білгіңіз келсе, олардың бүгінгі жасап жатқан істеріне қарауыңыз керек. Бүгін не істеп жатсаңыздар, қандай салаға қызықсаңыздар, болашақта да соның жемісін көресіздер. Әр нәрсе өз негізіне қайтып оралады: арпа сепкен адам бидай жинай алмайды. Жеке өз атыңызға, отбасыңыз бен еліңіз үшін не ексеңіз, соны орасыз.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

THE TRANSFORMATIVE IMPACT OF AI ON EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПРЕОБРАЗУЮЩЕЕ ВЛИЯНИЕ ИИ НА ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

The role of education in any country's existence is crucial. The quality of the labor force, the complexity of the economy, and the crime level are all factors that depend on the quality of education in any given country. Yet, building a comprehensive, relevant, and high-quality educational system is an incredibly challenging and costly task consisting of multiple complex stages, including developing and distributing physical infrastructure, training, and recruiting specialists, and dynamically adapting the system to the country's needs and labor market. Finally, the entire system must be regularly tested for effectiveness, relevance, and equality. Within such complex systems, there are always numerous potential points of failure, a particularly pronounced challenge in developing countries struggling with corruption, institutional failures, and low levels of societal trust. Consequently, any technological innovation that can help build and maintain an educational system can have tremendous value for the countries that are actively working on their education systems.

One of the relatively recent examples of such technology is the Internet - it provided hundreds of millions of people with relatively low-cost and easy access to vast knowledge da-

**ANY TECHNOLOGICAL
INNOVATION THAT
CAN HELP BUILD
AND MAINTAIN
AN EDUCATIONAL
SYSTEM CAN HAVE
TREMENDOUS VALUE
FOR THE COUNTRIES**

**ЛЮБАЯ
ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ
ИННОВАЦИЯ,
СПОСОБНАЯ
ПОМОЧЬ В
СОЗДАНИИ И
ПОДДЕРЖАНИИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
СИСТЕМЫ, МОЖЕТ
БЫТЬ ЧРЕЗВЫЧАЙНО
ЦЕННОЙ**

Роль образования в существовании любой страны крайне важна. Качество рабочей силы, сложность экономики и уровень преступности — все это зависит от качества образовательной системы в конкретной стране. Однако создание всеобъемлющей, актуальной и качественной образовательной системы — невероятно сложная и дорогостоящая задача, включающая множество этапов: создание и распределение материальной инфраструктуры, обучение и набор специалистов, а также динамичная адаптация системы к потребностям страны и рынка труда. Наконец, всю систему необходимо регулярно тестировать на эффективность, актуальность и равенство. В рамках таких сложных систем всегда существует множество возможных точек отказа, что особенно актуально для развивающихся стран, сталкивающихся с коррупцией, институциональными сбоями и низким уровнем доверия в обществе. В связи с этим любые технологические инновации, способные помочь в создании и поддержании образовательной системы, могут быть чрезвычайно ценными для стран, активно работающих над развитием своих систем образования.

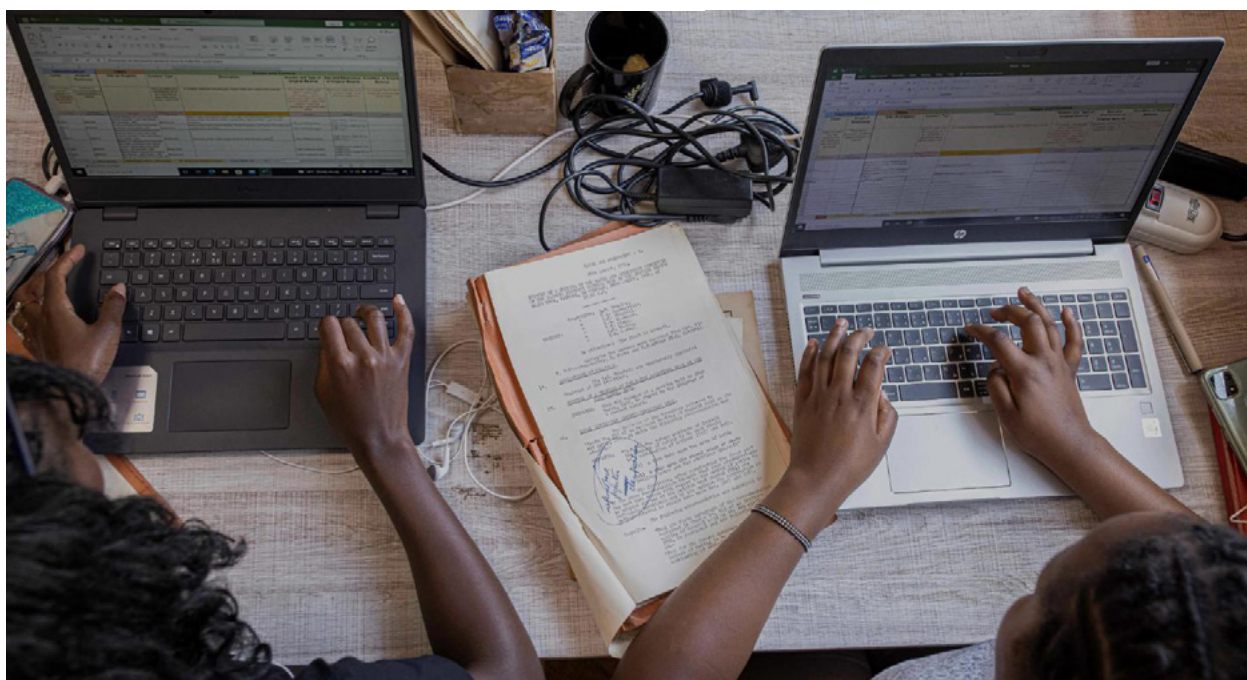
Одним из относительно недавних примеров такой технологии явля-

tabases and facilitated research and international cooperation in the educational sector. Without a doubt, the Internet revolutionized the whole sphere, changing its rules and practices for good. Now, there is a new technology on the rise that has the potential to further both the positive and negative aspects of the Internet revolution and disturb the status quo of the sector once again. This technology is artificial intelligence (AI), which has already sent shockwaves throughout the educational world. Both academia and policymakers involved in the sector must pay close attention to AI technology and adapt their approaches to reap its benefits.

According to Encyclopaedia Britannica, artificial intelligence is "the ability of a digital computer or computer-controlled robot to perform tasks commonly associated with intelligent beings" [Encyclopaedia Britannica, n.d.]. Those tasks usually include the ability to learn, recognize, and analyze speech and visual imagery, make decisions, interpret text and voice input, etc. With the ever-expanding arsenal of capabilities, the possible applications of AI in education seem limitless. Yet, currently, as technology is still in its early adoption days, there are more drawbacks rather than advantages, the main one being the usage of AI by students to generate large

ется Интернет, который предоставил сотням миллионов людей относительно недорогой и простой доступ к огромным базам знаний, а также способствовал исследованиям и международному сотрудничеству в образовательной сфере. Несомненно, Интернет произвел революцию в этой области, изменив ее правила и практики. Теперь на горизонте появилась новая технология, которая способна усилить как положительные, так и отрицательные аспекты интернет-революции, вновь нарушив статус-кво в образовательной сфере. Эта технология — искусственный интеллект (ИИ), который уже произвел значительное воздействие на образовательный мир. Академическое сообщество и лица, принимающие решения в этой области, должны уделить пристальное внимание технологии ИИ и адаптировать свои подходы, чтобы извлечь из нее максимум пользы.

Согласно Энциклопедии Британника [б.д.], искусственный интеллект — это «способность цифрового компьютера или управляемого компьютером робота выполнять задачи, обычно ассоциируемые с интеллектуальными существами». Эти задачи обычно включают способность к обучению, распознаванию и анализу речи и визуальных изображений, принятию решений, интер-

amounts of text, cheat on exams, etc. Numerous universities across the globe and in the region have prohibited the use of AI for their students and employ various programs for the detection of the use of AI in students' texts. However, even the most advanced of these programs do not always give correct assessments and can result in false accusations or overlooking [Steele, 2024].

However, if students do not use AI to directly write texts for them, but rather use it to help them generate ideas, check their grammar, or even tutor them, then it becomes impossible to detect such an intervention. Moreover, in these cases, the use of AI might not constitute academic dishonesty, depending on the nature of the course and assignment given to the students. Therefore, a complete prohibition of the use of AI by students is both unfeasible and undesirable for academia. Consequently, the most sensible scenario is one that incorporates AI technology into the educational sphere, reducing the existing harms and risks, and expanding the benefits.

To integrate AI into the educational sphere its current and potential benefits and risks are to be assessed and calibrated in a way that could benefit academia in general. Such an incorporation of AI is possible in several ways.

претации текста и голосового ввода и т.д. С постоянно расширяющимся арсеналом возможностей потенциальное применение ИИ в образовании кажется безграничным. Однако в настоящее время, на ранних этапах внедрения технологии, минусов больше, чем плюсов. Основной из них — использование ИИ студентами для генерации большого объема текста, мошенничества на экзаменах и т.д. Многочисленные университеты по всему миру запретили использование ИИ своими студентами и используют различные программы для обнаружения использования ИИ в текстах студентов. Однако даже самые продвинутые из этих программ не всегда дают точные оценки, что может привести к ложным обвинениям или пропуску нарушений [Стил, 2024].

Тем не менее, если студенты используют ИИ не для прямого написания текстов, а, например, для генерации идей, проверки грамматики или даже для обучения, то такое вмешательство становится невозможно обнаружить. Более того, в таких случаях использование ИИ может не являться академическим мошенничеством, в зависимости от характера курса и задания. Таким образом, полный запрет на использование ИИ студентами является одновременно нереалистичным и нежелательным для академи-

Firstly, and most obviously, AI can be used to automate already existing semi-mechanical processes, such as grading students' work. Meanwhile, there are already a lot of less sophisticated computer programs to grade standardized tasks, such as multiple-choice quizzes. AI can handle more complex assignments, including essays, open-ended questions, etc. It can both grade such papers and give sufficient and helpful feedback to the students. For instance, Chen et al. [2022] tested the use of AI technology to improve students' performance using just two instruments - the first one identified correct and incorrect answers in students' work and the second one asked guiding questions that helped students reach the correct conclusions. With just two of those instruments, the researchers were able to achieve statistically significant improvements in students' results.

Moreover, the reduction in the amount of mechanical and semi-mechanical work done by staff will result in the relocation of their time towards more effective activities, such as conducting the classes or designing the courses. This will also positively affect educational institutions, lowering the overall costs for the provision of educational services. Furthermore, AI-driven grading ensures consistency and fairness, eliminating potential biases that human graders might unintentionally introduce.

Secondly, AI has enormous potential as a tool for personalized learning assistance. However, this is just the tip of the iceberg, as AI's abilities can be expanded to incorporate personalized learning support - technology can store and analyze information about individual students, their scores, interests, preferences, studying patterns, strengths, and weaknesses. Based on that information AI can offer each student their personalized learning path to optimize and

REGARDING THE RISKS OF THE INCORPORATION OF AI INTO THE EDUCATIONAL SYSTEM, THERE ARE THREE MAIN POINTS: DATA PRIVACY, MISINFORMATION, AND HUMAN RELATIONS

ЧТО КАСАЕТСЯ РИСКОВ ВНЕДРЕНИЯ ИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ СИСТЕМУ, МОЖНО ВЫДЕЛИТЬ ТРИ ОСНОВНЫХ АСПЕКТА: КОНФИДЕНЦИАЛЬНОСТЬ ДАННЫХ, ДЕЗИНФОРМАЦИЯ И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

ческого сообщества. Следовательно, наиболее разумным сценарием является интеграция технологии ИИ в образовательную сферу с целью уменьшения существующих вреда и рисков и увеличения выгод.

Для интеграции ИИ в образовательную сферу необходимо оценить и откалибровать его текущие и потенциальные преимущества и риски таким образом, чтобы они приносили пользу академической среде. Такая интеграция возможна несколькими способами. Во-первых, ИИ может быть использован для автоматизации существующих полумеханических процессов, таких как оценивание работы студентов. В то время как уже существует множество менее сложных компьютерных программ для оценки стандартизированных заданий, таких как тесты с выбором ответа, ИИ может справляться с более сложными заданиями, включая эссе, вопросы с открытым концом и т.д. Он может как оценивать такие работы, так и предоставлять студентам полезную обратную связь. Например, Чен и др. [2022] протестировали использование технологии ИИ для повышения успеваемости студентов, используя всего два инструмента: первый идентифицировал правильные и неправильные ответы в работах студентов, а второй задавал направляющие вопросы, которые помогали студентам прийти к правильным выводам. С помощью только этих двух инструментов исследователи смогли добиться статистически значимого улучшения результатов студентов.

Более того, сокращение объема механической и полумеханической работы, выполняемой преподавателями, приведет к перенаправлению их времени на более эффективные занятия, такие как проведение занятий или разработка курсов. Это также положительно скажется на образовательных

enhance the learning process. Paired with instant feedback and step-by-step guidance, these technologies have the potential to play the role of a highly knowledgeable and flexible private tutor who has an endless bank of tasks, cases, and problems for students to solve tailored to their strengths. Such a practice can increase every student's academic potential by orders of magnitude at a fraction of the cost they would have to bear on their own.

Regarding the risks of the incorporation of AI into the educational system, there are three main points: data privacy, misinformation, and human relations. Firstly, as with almost any other digital platform that uses the Internet, AI applications used for studying will collect data from their users including behavior patterns, and personal and academic information. There is always a possibility that due to a security breach, this data can end up in the wrong hands, which

AUTOMATED AND AI-DRIVEN DATABASES CAN REDUCE THE RISKS ASSOCIATED WITH THE HUMAN FACTOR

АВТОМАТИЗИРОВАННЫЕ И УПРАВЛЯЕМЫЕ ИИ БАЗЫ ДАННЫХ МОГУТ СОКРАТИТЬ РИСКИ, СВЯЗАННЫЕ С ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ ФАКТОРОМ

учреждениях, снижая общие затраты на предоставление образовательных услуг. Кроме того, автоматическая оценка с помощью ИИ обеспечивает последовательность и справедливость, устраняя потенциальные предвзятости, которые могут быть случайно допущены преподавателями.

Во-вторых, ИИ обладает огромным потенциалом в качестве инструмента персонализированного обучения. Технология может хранить и анализировать информацию о каждом студенте: их результаты, интересы, предпочтения, стили обучения, сильные и слабые стороны. На основе этой информации ИИ может предложить каждому студенту персонализированный образовательный путь, оптимизирующий и усиливающий процесс обучения. В сочетании с мгновенной обратной связью и пошаговыми инструкциями эти технологии способны сыграть роль высококвалифицированного и гибкого частного репетитора, обладающего бесконечным банком заданий, адаптированных к сильным сторонам студентов. Такая практика может значительно повысить академический потенциал каждого студента при значительно меньших затратах.

Что касается рисков внедрения ИИ в образовательную систему, можно выделить три основных аспекта: конфиденциальность данных, дезинформация и человеческие отношения. Во-первых, как и в случае почти любой другой цифровой платформы, использующей Интернет, приложения ИИ, используемые для обучения, будут собирать данные о своих пользователях, включая поведенческие шаблоны, личную и академическую информацию. Всегда существует вероятность того, что из-за утечки информации эти данные могут попасть в чужие руки, что может негативно сказаться как на студентах, так и на образовательных учреждениях. С другой

can negatively affect both students and educational institutions. On the other hand, such cases are rather infrequent, and with the employment of adequate and regularly updated security measures, such as data encryption, it is possible to minimize these risks even further. Moreover, automated and AI-driven databases can reduce the risks associated with the human factor, making it virtually impossible for managers or academic staff to get access to data for their use or leak it on purpose.

The threat of misinformation associated with the use of AI is a more substantial and widely recognized phenomenon that can undermine the whole idea of using AI technology for educational purposes. The misinformation issue consists of two separate problems.

Firstly, there is a concept of AI hallucinations - the process of "fabricating text that is not based on any real-world knowledge or context but rather on patterns and associations it has learned from its training data" [Siontis et al., 2024]. Due to those hallucinations, AI can put together cohesive and logical texts based on false facts or premises or refer to and cite non-existent papers. This issue can cause sizable problems in the educational sphere if AI is to ever be used as a learning assistant - school and even university students might not have enough critical thinking skills and habits to be able to sufficiently filter and cross-check the information from AI. Therefore, fake information created because of AI's "hallucinations" has the potential of taking root deep within students' base of knowledge, negatively affecting the educational process as a whole.

Secondly, there are issues connected with bias. Inherently, due to its nature, AI is a technology that builds its knowledge and awareness on the information it can access in the open

EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND GOVERNMENT BODIES THAT ARE INTERESTED IN FURTHER DEVELOPMENT MUST DO THEIR BEST TO ANALYZE ALL THE ASPECTS OF THE OCCURRING AI REVOLUTION

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ И ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ОРГАНЫ, ЗАИНТЕРЕСОВАННЫЕ В ДАЛЬНЕЙШЕМ РАЗВИТИИ, ДОЛЖНЫ ПРИЛОЖИТЬ МАКСИМУМ УСИЛИЙ ДЛЯ АНАЛИЗА ВСЕХ АСПЕКТОВ ТЕКУЩЕЙ РЕВОЛЮЦИИ ИИ

стороны, такие случаи достаточно редки, и при использовании адекватных и регулярно обновляемых мер безопасности, таких как шифрование данных, эти риски можно минимизировать.

Угроза дезинформации, связанная с использованием ИИ, является более значительной и широко признанной проблемой, способной подорвать саму идею использования технологий ИИ в образовательных целях. Проблема дезинформации включает два отдельных аспекта.

Во-первых, это феномен «галлюцинаций» ИИ — процесса «создания текста, не основанного на каких-либо реальных знаниях или контексте, а скорее на шаблонах и ассоциациях, усвоенных из обучающих данных» [Сионтис и др., 2024]. Из-за таких галлюцинаций ИИ может создавать логичные тексты, основанные на ложных фактах или предположениях, либо ссылаться на несуществующие работы. Эта проблема может вызвать серьезные последствия в образовательной сфере, особенно если ИИ будет использоваться в качестве помощника в обучении. Школьники и даже студенты университетов могут не обладать достаточными навыками критического мышления для фильтрации и проверки информации. Таким образом, фейковая информация, созданная ИИ, может глубоко укорениться в базе знаний студентов, что негативно скажется на образовательном процессе.

Во-вторых, существуют проблемы, связанные с предвзятостью. Изначально, по своей природе, ИИ — это технология, которая строит свои знания на данных из открытых источников в Интернете. Источником такой предвзятости часто становятся используемые наборы данных, которые могут отражать социальные неравенства или

sources all around the Internet. Thus, the origins of such biases often stem from the datasets used to train these systems, which may reflect societal inequalities or contain historical inaccuracies. According to Kamalov "these biases, when embedded in educational AI applications, can lead to a perpetuation of existing disparities, and even exacerbate them, ultimately impacting students' learning outcomes, opportunities, and access to resources" [Kamalov et.al, 2024] The biases can already be observed to a certain extent in the AIs such as ChatGPT or DALLE, for instance, the latter has a higher chance of generating images of women when asked to portray a nurse, and vice versa when the prompt asks for images with lawyers [Mishkin et al., 2022].

However, as this problem is widely recognized, several steps can be taken to reduce the severity of the issue. Firstly, educational institutions should make sure that their AI models are only trained on verified high-quality data sets, which will lower the risk of a mistake significantly. Secondly, the students working with AI should be warned about and trained to prevent the appearance of AI hallucinations or biases through correct prompt writing. Moreover, there should be additional emphasis on critical thinking and

содержать исторические неточности. Как утверждают Камалов и др. [2023, с. 19], «такие предвзятости, внедренные в образовательные приложения ИИ, могут приводить к сохранению существующих диспропорций и даже их усилению, в итоге влияя на образовательные результаты студентов, их возможности и доступ к ресурсам». Предвзятость уже наблюдается, например, в таких ИИ, как ChatGPT или DALLE, последний из которых с большей вероятностью создает изображения женщин, если запрос касается медсестры, и мужчин, если речь идет о юристах [Мишкин и др., 2022].

Тем не менее, поскольку эта проблема широко признана, можно предпринять несколько шагов для ее минимизации. Во-первых, образовательные учреждения должны удостовериться, что их модели ИИ обучены только на проверенных и качественных наборах данных. Во-вторых, студентов, работающих с ИИ, следует предупреждать о возможных ошибках и обучать их правильной формулировке запросов. Дополнительно нужно делать акцент на критическом мышлении и проверке данных из разных источников. Наконец, ИИ не должен принимать решения в сферах, где возможна предвзятость, например, при за-

cross-checking the data, as it will be crucial for students to rely on multiple sources in the era of AI technologies. Finally, AI should not be the one to make decisions in areas that can potentially contain subtle biases, such as student admission. The mix of such new and old instruments should help minimize the issue of misinformation.

All things considered, it can be concluded that while AI technology is still undergoing its rapid development process and might have a disruptive impact on the educational sphere currently, its future incorporation into the educational process seems almost inevitable. This means that educational institutions and government bodies that are interested in further development must do their best to analyze all the aspects of the occurring AI revolution and implement relevant changes to adapt their systems as soon as possible. A proactive approach is essential, ensuring that AI becomes a complementary tool to enhance human capabilities rather than replace them.

References:

- Chen, Lijia, Chen, Pingping, and Lin, Zhijian (2020). Artificial Intelligence in Education: A Review. IEEE, 8. Retrieved from <https://ieeexplore.ieee.org/document/9069875>. Accessed on 13.12.2024.
- Encyclopaedia Britannica (n.d.). Artificial intelligence. Encyclopaedia Britannica. Retrieved from <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>. Accessed on 12.12.2024.
- Kamalov, Firuz, Calonge, David Santandreu and Gurrib, Ikhlās (2023). A new era of artificial intelligence in education: Towards a sustainable multifaceted revolution. Springer AI in Education Series, 45 (2), 15–32. Retrieved from <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>. Accessed on 15.12.2024.
- Mishkin, Pamela, Ahmad, Lama, Brundage, Miles, Krueger, Gtetchen, and Sastry, Girish (2022). DALLÉ 2 preview: Risks and limitations. OpenAI. Retrieved from <https://github.com/openai/dalle-2-preview/blob/main/system-card.md> Accessed on 22.04.2023.
- Siontis, Konstantinos, Attia, Zachi, Asirvatham, Samuel, and Friedman, Paul (2024). ChatGPT hallucinating: Can it get any more humanlike? Journal of AI Ethics in Education, 5 (1), 12–18. Retrieved from <https://academic.oup.com/eurheartj/article/45/5/321/7471676>. Accessed on 14.12.2024.
- Steele, Chandra (2024). How to detect text written by ChatGPT and other AI tools. PC Mag. Retrieved from <https://www.pcmag.com/how-to/how-to-detect-chatgpt-written-text>. Accessed on 14.12.2024.

числении студентов. Комбинация новых и традиционных инструментов поможет минимизировать проблему дезинформации.

Таким образом, можно заключить, что, хотя технология ИИ продолжает быстро развиваться и в настоящее время может иметь разрушительное воздействие на образовательную сферу, ее будущая интеграция в образовательный процесс практически неизбежна. Это означает, что образовательные учреждения и государственные органы, заинтересованные в дальнейшем развитии, должны приложить максимум усилий для анализа всех аспектов текущей революции ИИ и внедрения соответствующих изменений для адаптации своих систем как можно скорее. Прогрессивный подход является ключевым, обеспечивая, чтобы ИИ стал дополнительным инструментом, усиливающим человеческие способности, а не заменяющим их.

Источники:

- Чен, Лия, Чен, Пинпин, и Лин, Жижан (2020). Искусственный интеллект в образовании: Обзор. IEEE, 8. Доступно по адресу: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9069875> Дата обращения: 13.12.2024.
- Энциклопедия Британника (б.д.). Искусственный Интеллект. Энциклопедия Британника. Доступно по адресу: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>. Дата обращения: 12.12.2024.
- Камалов, Фируз, Калон, Давид Сантандрю, и Гурриб, Ихлаас (2023). Новая эра искусственного интеллекта в образовании: На пути к устойчивой многогранной революции. Springer AI in Education Series, 45 (2), 15–32. Доступно по адресу: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>. Дата обращения: 15.12.2024.
- Мишкин, Памела, Ахмад, Лама, Брундаж, Майлс, Крюгер, Гетчен, и Састри, Гириш (2022). Предварительный просмотр DALLÉ 2: Риски и ограничения. OpenAI. Доступно по адресу: <https://github.com/openai/dalle-2-preview/blob/main/system-card.md> Дата обращения: 22.04.2023.
- Сионтис, Константинос, Атия, Зачи, Асирватам, Самуэль, и Фридман, Пол (2024). Галлюцинации ChatGPT: Может ли он стать еще ближе к человеку? Journal of AI Ethics in Education, 5 (1), 12–18. Доступно по адресу: <https://academic.oup.com/eurheartj/article/45/5/321/7471676>. Дата обращения: 14.12.2024.
- Стил, Чандра (2024). Как распознать текст, написанный ChatGPT и другими инструментами ИИ. PC Mag. Доступно по адресу: <https://www.pcmag.com/how-to/how-to-detect-chatgpt-written-text>. Дата обращения: 14.12.2024.

KAZAKHSTAN AS INDIA'S OUTBOUND TOURISM DESTINATION

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КАЗАХСТАН КАК НАПРАВЛЕНИЕ ВЫЕЗДНОГО ТУРИЗМА ИЗ ИНДИИ

According to the MakeMyTrip platform's report, Almaty as an international travel destination among Indian globetrotters is experiencing phenomenal interest, growing to 527% in searches during the period between June 2023 and May 2024 [MakeMyTrip, 2024]. The other platforms' reports' such as Agoda and Booking.com also revealed growing interest in Kazakhstan, along with Azerbaijan among its travelers [Bhuttia, 2024]. Further, the paper attempts to elaborate on the reasons for shifting the interest of Indian travelers to Kazakhstan.

India's tourism sector has already recovered from the pandemic, according to the World Travel & Tourism Council's 2024 Economic Impact Research [EIR, 2024]. Moreover, India's travel and tourism industry, including its outbound travel, has developed significantly during the past few years. According to a FICCI analysis, the Indian outbound tourism business is expanding at an unprecedented rate, with a threefold increase predicted by 2034 thanks to economic recovery, changing consumer tastes, and a constantly shifting global tourism scene [Bagri, 2024]. A substantial increase in overseas travel is also expected due to the growing middle class in India. The McKinsey analysis

**ALMATY AS AN
INTERNATIONAL
TRAVEL DESTINATION
AMONG INDIAN
GLOBETROTTERS
IS EXPERIENCING
PHENOMENAL
INTEREST, GROWING
TO 527% IN SEARCHES
DURING THE PERIOD
BETWEEN JUNE 2023
AND MAY 2024**

**АЛМАТЫ КАК
МЕЖДУНАРОДНОЕ
ТУРИСТИЧЕСКОЕ
НАПРАВЛЕНИЕ ВЫ-
ЗЫВАЕТ
ФЕНОМЕНАЛЬНЫЙ
ИНТЕРЕС СРЕДИ
ИНДИЙСКИХ
ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ:
КОЛИЧЕСТВО
ПОИСКОВЫХ
ЗАПРОСОВ ВЫРОСЛО
НА 527% В ПЕРИОД С
ИЮНЯ 2023 ГОДА ПО
МАЙ 2024 ГОДА**

Согласно отчету платформы MakeMyTrip, Алматы как международное туристическое направление вызывает феноменальный интерес среди индийских путешественников: количество поисковых запросов выросло на 527% в период с июня 2023 года по май 2024 года [MakeMyTrip, 2024]. Отчеты других платформ, таких как Agoda и Booking.com, также показывают растущий интерес к Казахстану и Азербайджану среди путешественников [Бхуттия, 2024]. В статье далее рассматриваются факторы, обусловившие повышенный интерес индийских путешественников к Казахстану.

Согласно исследованию Всемирного совета по путешествиям и туризму за 2024 год, туристический сектор Индии уже полностью оправился от пандемии [EIR, 2024]. Более того, индустрия путешествий и туризма Индии, включая выездные поездки, значительно развилась за последние несколько лет. Согласно анализу FICCI, индийский выездной туристический бизнес растет беспрецедентными темпами, и к 2034 году прогнозируется трехкратный рост благодаря экономическому восстановлению, изменению вкусов потребителей и постоянно меняющейся глобальной туристической картине [Багри, 2024]. Плюс

projects India's middle class, which already is among the world's biggest travel spenders, will rank fourth in the world in terms of travel expenditures by 2030. It is expected that by then, India's middle class will account for 47% of India's population due to the country's increased financial stability [Bagri, 2024].

Indian nationals are among the world's highest-spending tourists, spending four times that of Chinese and Japanese tourists [Gaurav, 2019]. In 2024, Indian travel expenditures reached a record \$17 billion, with millennials spending an average of \$6.031 annually on travel, a significant increase compared to other generations [Bhutia, 2024]. The FICCI report forecasts that Indian tourists will increase their overseas spending from \$18.82 billion in 2024 to \$55.39 billion by 2034 [FICCI, 2024].

Hence, despite India having a not-strong passport in the Global Passport Power Rank 2024, ranking only 84th with 58 visa-free countries, its outbound tourism market, in virtue of its demographic capacity, is substantial [The Henley Passport Index, 2024]. India leads the world in the fastest-growing outbound travel market. The last report from the Make-

ождается существенное увеличение количества зарубежных поездок из-за растущего среднего класса в Индии. Анализ McKinsey прогнозирует, что средний класс Индии, который уже лидирует по тратам во время путешествий, к 2030 году займет четвертое место в мире по расходам на поездки. Ожидается, что к тому времени средний класс Индии будет составлять 47% населения Индии из-за возросшей финансовой стабильности страны [Багри, 2024].

Граждане Индии входят в топ стран по расходам туристов в мире, тратя в четыре раза больше, чем китайские и японские туристы [Гаурав, 2019]. В 2024 году расходы индийцев на путешествия достигли рекордных 17 миллиардов долларов, при этом миллениалы тратят в среднем 6,031 доллара в год на путешествия, что является значительным ростом по сравнению с другими поколениями [Бхутия, 2024]. В отчете FICCI прогнозируется, что индийские туристы увеличат свои расходы за рубежом с 18,82 миллиарда долларов в 2024 году до 55,39 миллиарда долларов к 2034 году [FICCI, 2024].

Таким образом несмотря на то, что у Индии не очень сильный паспорт в рейтинге Global

MyTrip platform revealed a 32% increase in the number of Indians traveling abroad for two or more trips annually. In comparison, searches for emerging destinations increased from 10% to 14% [MakeMyTrip, 2024].

The stable economic growth of India made outbound tourism more affordable for many Indians. Previously, the most popular places were major travel destinations, but as Indian travelers' portfolios have changed, they now include more budget-friendly destinations. Visa-free travel, direct flights, and affordable costs now play a decisive role in opening new places for travel and exploration.

Due to its proximity-three-hour direct flights, and eased visa regulations, Kazakhstan, particularly Almaty city, has become one of the top emerging travel destinations for Indian tourists. Namely, the surge of interest in Almaty is visible on famous platforms such as MakeMyTrip, Agoda, and Booking.com, with MakeMyTrip showing a record 527% increase in searches.

According to Kazakhstan's statistics, the number of Indian nationals traveling has increased from over 34.000 in 2023 to over 90.000 in 2024 [Stat.gov.kz, 2024]. The Kazakh Tourism Committee connects the boost, in addition to

Passport Power Rank 2024, занимая лишь 84-е место с 58 странами без виз, ее рынок выездного туризма, в силу демографической мощи является существенным [The Henley Passport Index, 2024]. Индия лидирует в мире как самый быстрорастущий рынок выездного туризма. Последний отчет платформы MakeMyTrip выявил 32%-ный рост числа индийцев, путешествующих за границу с двумя или более поездками в год. Для сравнения, поиски новых направлений выросли с 10% до 14% [MakeMyTrip, 2024].

Стабильный экономический рост Индии сделал выездной туризм более доступным для многих индийцев. Раньше самыми популярными местами были основные мировые направления путешествий, но по мере изменения портфелей индийских путешественников они теперь включают более бюджетные направления. Безвизовый режим, прямые рейсы и доступные цены теперь играют решающую роль в открытии новых мест для путешествий и исследований.

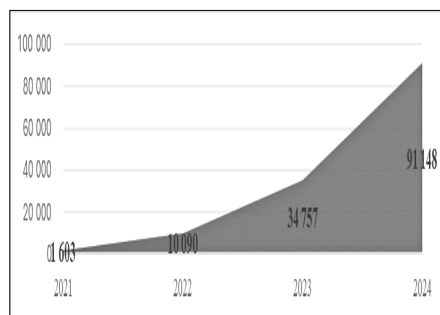
Благодаря своей близости - трехчасовым прямым рейсам и смягчению визового режима, Казахстан, в частности город Алматы, стал одним из самых популярных новых направлений путешествий для индийских ту-

short flights and comfortable itineraries, with the introduction of the 14-day visa-free regime in 2022 [India Today, 2024].

Picture 1. Number of inbound visitors served by accommodation by nationality-India

Рисунок 1. Количество въездных посетителей, обслуженных гостиницами, по национальностям - Индия

Source: Stat.gov.kz (2024).

Источник: Stat.gov.kz (2024).

Besides tourism, Kazakhstan is also strengthening its position in attracting medical students from India, with over 9,500 students already choosing Kazakhstani education [Embassy of India, Astana, 2024].

**THE INDIAN
OUTBOUND
TOURISM BUSINESS
IS EXPANDING AT
AN UNPRECEDENTED
RATE WITH A
THREEFOLD INCREASE
PREDICTED BY 2034**

**ИНДИЙСКИЙ
ВЫЕЗДНОЙ
ТУРИСТИЧЕСКИЙ
БИЗНЕС РАСТЕТ
БЕСПРЕЦЕДЕНТНЫМИ
ТЕМПАМИ: К 2034 ГОДУ
ПРОГНОЗИРУЕТСЯ
ТРЕХКРАТНЫЙ РОСТ
БЛАГОДАРЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОМУ
ВОССТАНОВЛЕНИЮ
СТРАНЫ**

ристов. А именно, всплеск интереса к Алматы виден на таких известных платформах, как MakeMyTrip, Agoda и Booking.com, причем MakeMyTrip показывает рекордный рост поисковых запросов 527%.

Согласно статистике Казахстана, число путешествующих граждан Индии увеличилось с более чем 34,000 в 2023 году до более чем 90,000 в 2024 году [Stat.gov.kz, 2024]. Комитет по туризму Казахстана связывает рост, помимо коротких рейсов и удобных маршрутов, с введением 14-дневного безвизового режима в 2022 году [India Today, 2024].

Помимо туризма, Казахстан также укрепляет свои позиции в привлечении студентов-медиков из Индии, более 9,500 студентов уже выбирают казахстанское образование [Посольство Индии, Астана, 2024].

Рост интереса к Казахстану отражает растущую осведомленность о стране среди индийцев, а также эффективное продвижение странового бренда. Отношения Индии с

The rise in interest in exploring Kazakhstan reflects the growing awareness of Kazakhstan among Indians as well as an effective promotion of its footprint in India. India's relations with Kazakhstan have been enhancing during the last decades. Bilateral relations are developing within the strategic partnership, while India sees Kazakhstan as a key partner in its "Connect Central Asia Policy." Kazakhstan is also the largest trade and investment partner of India in Central Asia. The total bilateral trade between India and Kazakhstan amounted to US\$1 billion, of which US\$580.6 million was exported by India and US\$449.2 million was imported by India from Kazakhstan [Embassy of India, Astana, 2024].

The tourism sector is one of the priority areas of bilateral engagement. At the ministerial level, Kazakhstan and India discuss tourism within the India-Kazakhstan Inter-Governmental Commission, and both sides involve the business community in the India-Central Asia Business Council and Kazakhstan-India Business Council meetings. Government officials organize and participate in events aimed at promoting tourism, such as the visit of the Indian Minister of Culture, Tourism, and Development, the Indian business delegation to Kazakhstan, and the participation of Kazakhstani officials in events commemorating India's outbound tourism [Embassy of India, Astana, 2024].

In February 2024, Kazakh Tourism opened its first international tourism office in India to increase awareness of the country. It aims to promote Kazakhstan as an attractive choice for Indian travelers and represent the country's interests in India's booming travel industry. The organization initiates wide-ranging campaigns to promote Kazakhstan by attending Indian travel fairs, collaborating with Indian travel agencies, and launching digital marketing campaigns specif-

DUE TO ITS PROXIMITY - THREE-HOURS DIRECT FLIGHTS, AND EASED VISA REGULATIONS, KAZAKHSTAN, PARTICULARLY ALMATY CITY, HAS BECOME ONE OF THE TOP EMERGING TRAVEL DESTINATIONS FOR INDIAN TOURISTS

БЛАГОДАРИ СВОЕЙ БЛИЗОСТИ — ТРЕХЧАСОВЫМ ПРЯМЫМ РЕЙСАМ И СМЯГЧЕНИЮ ВИЗОВОГО РЕЖИМА, КАЗАХСТАН, В ЧАСТНОСТИ ГОРОД АЛМАТЫ, СТАЛ ОДНИМ ИЗ ПОПУЛЯРНЫХ НОВЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ПУТЕШЕСТВИЙ ДЛЯ ИНДИЙСКИХ ТУРИСТОВ

Казakhstanом улучшаются в течение последних десятилетий. Двусторонние отношения развиваются в рамках стратегического партнерства, Индия рассматривает Казахстан в качестве ключевого партнера в своей «Политике соединения Центральной Азии». Казахстан является крупнейшим торговым и инвестиционным партнером Индии в Центральной Азии. Общий объем двусторонней торговли между Индией и Казахстаном в 2023 году составил 1 млрд долларов США, из которых 580,6 млн долларов США были экспортированы Индией и 449,2 млн долларов США были импортированы Индией из Казахстана [Посольство Индии, Астана, 2024].

Туристический сектор является одним из приоритетных направлений двустороннего взаимодействия. На уровне министров Казахстан и Индия обсуждают туризм в рамках Межправительственной комиссии Индия-Казахстан, и обе стороны привлекают бизнес-сообщество к заседаниям Делового совета Индия-Центральная Азия и Делового совета Казахстан-Индия. Правительственные чиновники организуют и участвуют в мероприятиях, направленных на продвижение туризма, таких как визит министра культуры, туризма и развития Индии, индийской бизнес-делегации в Казахстан и участие казахстанских чиновников в мероприятиях, посвященных выездному туризму Индии [Посольство Индии, Астана, 2024].

В феврале 2024 года компания «Kazakh Tourism» открыла свой первый международный туристический офис в Индии для повышения осведомленности о стране. Компания направлена на продвижение Казахстана как привлекательного направления для индийских путешественников и представление интересов страны в бурно развивающейся индустрии туризма Индии. Организация инициировала

ically for Indian audiences. Its primary target audience is the Indian FIT (fully independent traveler) and MICE (meetings, incentives, conferences, and exhibitions) segments [D&B Bureau, 2024]. The campaign's impact is already seen from Kazakhstan's increasing recognition and attractiveness as a travel destination among Indians, as highlighted by the Versatile Excellence Travel Awards [Sakenova, 2024].

Meanwhile, Kazakhstan's tourism industry is expanding at its fastest rate. In 2023, Kazakhstan had visited over nine million foreign tourists, doubling the number in 2022 [Sakenova, 2024]. It is expected Kazakhstan's tourism market will grow annually at a rate of 6.11%, reaching a value of US\$1.368.00 million by 2029 [Statista, 2024]. In 2024, Almaty was included in the New York Times list of 52 Places to Go, Wanderlust ranked Kazakhstan among the Top 24 places to visit in 2024 [Kazinform, 2024].

Taken together, Kazakhstan and India are experiencing trending mutual interest in tourism. Kazakhstan can benefit from the proximity of such a large market as India, where the emerging curiosity to open new authentic destinations is thriving. Given that India's outbound tourism market will exceed 50 million tourists by 2026, Kazakhstan can leverage its proximity, convenient connectivity, and visa-free benefits to enlarge the country's share of the Indian outbound travel market [D&B Bureau, 2024]. The substantial spending of Indian globetrotters will benefit the country's economy as well as contribute to growing recognition and awareness of the country and the region.

During a time when Indian travelers are increasingly exploring new, authentic destinations, Kazakhstan presents a viable alternative by offering activities like skiing, trekking,

GIVEN THAT INDIA'S OUTBOUND TOURISM MARKET WILL EXCEED 50 MILLION TOURISTS BY 2026, KAZAKHSTAN CAN LEVERAGE ITS PROXIMITY, CONVENIENT CONNECTIVITY, AND VISA-FREE BENEFITS TO ENLARGE THE COUNTRY'S SHARE OF THE INDIAN OUTBOUND TRAVEL MARKET

УЧИТЫВАЯ, ЧТО К 2026 ГОДУ РЫНОК ВЫЕЗДНОГО ТУРИЗМА ИНДИИ ПРЕВЫСИТ 50 МИЛЛИОНОВ ТУРИСТОВ, КАЗАХСТАН МОЖЕТ ИСПОЛЬЗОВАТЬ СВОЮ ОТНОСИТЕЛЬНУЮ БЛИЗОСТЬ, УДОБНЫЕ СТЫКОВКИ И ПРЕИМУЩЕСТВА БЕЗВИЗОВОГО РЕЖИМА ДЛЯ УВЕЛИЧЕНИЯ ДОЛИ СТРАНЫ НА ИНДИЙСКОМ РЫНКЕ ВЫЕЗДНОГО ТУРИЗМА

широкомасштабную кампанию и продвигает страну как направление для индийских туристов, посещая индийские туристические ярмарки, сотрудничая с индийскими туристическими агентствами и запуская кампании цифрового маркетинга специально для индийской аудитории. Ее основная целевая аудитория — индийские сегменты FIT (полностью независимые путешественники) и MICE (встречи, поощрительные туры, конференции и выставки) [D&B Bureau, 024]. Влияние кампании уже очевидно в растущем признании и привлекательности Казахстана как туристского направления среди индийцев, которое подчеркивается наградой Versatile Excellence Travel Awards [Сакенова, 2024].

Между тем, туристическая индустрия Казахстана развивается быстрыми темпами. В 2023 году Казахстан посетило более девяти миллионов иностранных туристов, что вдвое больше, чем в 2022 году [Сакенова, 2024]. Ожидается, что туристический рынок Казахстана будет ежегодно расти на 6,11%, достигнув значения 1,368,00 млн долларов США к 2029 году [Statista, 2024]. В 2024 году Алматы был включен в список 52 мест для посещения по версии New York Times, Wanderlust включил Казахстан в число 24 лучших мест для посещения в 2024 году [Казинформ, 2024].

В целом, Казахстан и Индия испытывают растущий взаимный интерес к туризму. Казахстан может извлечь выгоду из близости такого крупного рынка, как Индия, где процветает зарождающееся любопытство к открытию новых аутентичных направлений. Учитывая, что к 2026 году рынок выездного туризма Индии превысит 50 миллионов туристов, Казахстан может использовать свою относительную близость, удобные стыковки и преимущества безвизового режима для увеличения доли страны

sabah.com.tr

and hunting. If Kazakhstan cities expand their vegetarian food options and enhance the recognition of their cultural and natural sight-seeing spots, the influx of tourists is expected to increase. Creative marketing, enhanced connectivity, and an emphasis on adventure and cultural tourism will contribute to that.

References:

- Bagri, Vinay (2024). The dynamics of Indian outbound tourism: A deep dive into current growth patterns. Retrieved from <https://travel.economictimes.indiatimes.com/blog/transforming-urban-connectivity-rope-ways-as-the-sustainable-solution-for-modern-cities/112381579>. Accessed on 20.12.2024.
- Bhutia, Peden Doma (2024). How Indians are traveling this holiday season: 3 OTA Reports. Retrieved from <https://skift.com/2024/12/17/how-indians-are-traveling-this-holiday-season-3-ota-reports/>. Accessed on 20.12.2024.
- D&B Bureau (2024). Kazakhstan tourism inaugurates office in India. Retrieved from <https://diplomacybeyond.com/kazakhstan-tourism-inaugurates-office-in-india/>. Accessed on 20.12.2024.
- EIR (2024). The World Travel & Tourism Council's (WTTC) 2024 Economic impact research (EIR). Retrieved from <https://wtcc.org/LinkClick.aspx?fileticket=IkbZZ9m-5Wk0%3D&portalid=0>. Accessed on 20.12.2024.
- Embassy of India, Astana (2024). India - Kazakhstan relations: Bilateral brief. Retrieved from <https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bilat-Brief-July-2024.pdf>. Accessed on 20.12.2024.

на индийском рынке выездного туризма [D&B Bureau, 2024]. Значительные расходы индийских путешественников пойдут на пользу экономике страны, а также будут способствовать росту узнаваемости и осведомленности о стране и регионе.

В то время, когда индийские путешественники все чаще исследуют новые, аутентичные направления, Казахстан представляет собой неплохую альтернативу, предлагая такие виды деятельности, как катание на лыжах, трекинг и охота. Если города Казахстана расширят свои возможности вегетарианского питания и повысят узнаваемость своих культурных и природных достопримечательностей, ожидается, что приток туристов будет только увеличиваться. Креативный маркетинг, улучшенная коммуникация и акцент на приключенческий и культурный туризм будут способствовать данному тренду.

Источники:

- Багри, Винай (2024). Динамика выездного туризма в Индии: глубокий анализ современных тенденций роста. Доступно по адресу: <https://travel.economictimes.indiatimes.com/blog/transforming-urban-connectivity-ropeways-as-the-sustainable-solution-for-modern-cities/112381579>. Дата обращения: 20.12.2024.

FICCI (2024). Unlock the potential. A look into outbound tourism. Retrieved from <https://ficci.in/api/pdf1/EMP?fileID=23802&fileName=yn8OI8hS3eFYN1fyx3YHR5hsVwRsX9UNhBxNbSBN.pdf>. Accessed on 20.12.2024.

Gaurav, Kunal (2019). Factors influencing destination choice of Indian tourists visiting abroad – An analytical study. *Pramana Research Journal*, Vol. 9, Is. 6, 203-217.

India Today (2024). Easy visa, direct flights: Why record Indian tourists want to go to Kazakhstan, Azerbaijan. Retrieved from <https://www.indiatoday.in/lifestyle/travel/story/easy-visa-direct-flights-why-record-indian-tourists-want-to-go-to-kazakhstan-azerbaijan-2593184-2024-09-04>. Accessed on 20.12.2024.

Kazinform (2024). Kazakhstan ranks among top 24 places to visit in 2024. Retrieved from <https://en.inform.kz/news/kazakhstan-ranks-among-top-24-places-to-visit-in-2024-c722cb/>. Accessed on 20.12.2024.

MakeMyTrip (2024). MakeMyTrip report on 'How India Travels Abroad', June 2023 to May 2024. Retrieved from https://promos.makemytrip.com/mmt-travel-trends-report-apr24.pdf?cmp=CRM_Emailer_TravelTrends_CC. Accessed on 20.12.2024.

Sakenova, Saniya (2024). Kazakhstan boosts tourism development with major investment plan. Retrieved from <https://astanatimes.com/2024/07/kazakhstan-boosts-tourism-development-with-major-investment-plan/>. Accessed on 20.12.2024.

Stat.gov.kz (2024). Bureau of National Statistics of Agency for strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-tourism/>. Accessed on 20.12.2024.

Statista (2024). Travel & Tourism – Kazakhstan. Retrieved from <https://www.statista.com/outlook/mmo/travel-tourism/kazakhstan>. Accessed on 20.12.2024.

The Henley Passport Index (2024). Global Passport Ranking. Retrieved from <https://www.henleyglobal.com/passport-index/ranking>. Accessed on 20.12.2024.

Бхутия, Педен Дома (2024). Как индийцы путешествуют в этот праздничный сезон: 3 отчета ОТА. Доступно по адресу: <https://skift.com/2024/12/17/how-indians-are-traveling-this-holiday-season-3-ota-reports/>. Дата обращения: 20.12.2024.

D&B Bureau (2024). Казахстанский туризм открывает офис в Индии. Доступно по адресу: <https://diplomacybeyond.com/kazakhstan-tourism-inaugurates-office-in-india/>. Дата обращения: 20.12.2024.

EIR (2024). Исследование экономического воздействия (EIR) Всемирного совета по путешествиям и туризму (WTTTC) 2024 г. Доступно по адресу: <https://wtcc.org/LinkClick.aspx?fileticket=lkbZZ9m5Wk0%3D&portalid=0>. Дата обращения: 20.12.2024.

Посольство Индии, Астана (2024). Отношения Индии и Казахстана: Двусторонний краткий обзор. Доступно по адресу: <https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bilat-Brief-July-2024.pdf>. Дата обращения: 20.12.2024.

FICCI (2024). Раскройте потенциал. Взгляд на выездной туризм. Доступно по адресу: <https://ficci.in/api/pdf1/EMP?fileID=23802&fileName=yn8OI8hS3eFYN1fyx3YHR5hsVwRsX9UNhBxNbSBN.pdf>. Дата обращения: 20.12.2024.

Гаурав, Кунал (2019). Факторы, влияющие на выбор места назначения индийскими туристами, посещающими зарубежные страны – Аналитическое исследование. *Pramana Research Journal*, Vol. 9, Is. 6, 203-217.

India Today (2024). Легкая виза, прямые рейсы: почему рекордные индийские туристы хотят поехать в Казахстан и Азербайджан. Доступно по адресу: <https://www.indiatoday.in/lifestyle/travel/story/easy-visa-direct-flights-why-record-indian-tourists-want-to-go-to-kazakhstan-azerbaijan-2593184-2024-09-04>. Дата обращения: 20.12.2024.

Казинформ (2024). Казахстан входит в топ-24 мест для посещения в 2024 году. Доступно по адресу: <https://en.inform.kz/news/kazakhstan-ranks-among-top-24-places-to-visit-in-2024-c722cb>. Дата обращения: 20.12.2024.

MakeMyTrip (2024). Отчет MakeMyTrip «Как Индия путешествует за границей», июнь 2023 г. — май 2024 г. Доступно по адресу: https://promos.makemytrip.com/mmt-travel-trends-report-apr24.pdf?cmp=CRM_Emailer_TravelTrends_CC. Дата обращения: 20.12.2024.

Сакенова, Сания (2024). Казахстан стимулирует развитие туризма с помощью крупного инвестиционного плана. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2024/07/kazakhstan-boosts-tourism-development-with-major-investment-plan/>. Дата обращения: 20.12.2024.

Stat.gov.kz (2024). Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-tourism/>. Дата обращения: 20.12.2024.

Statista (2024). Путешествия и туризм – Казахстан. Доступно по адресу: <https://www.statista.com/outlook/mmo/travel-tourism/kazakhstan>. Дата обращения: 20.12.2024.

The Henley Passport Index (2024). Глобальный рейтинг паспортов. Доступно по адресу: <https://www.henleyglobal.com/passport-index/ranking>. Дата обращения: 20.12.2024.

ZORUNLU GÖÇTEN GERİ DÖNÜŞ: SURIYELİ MÜLTECİLERİN GERİ DÖNÜŞ DİNAMİKLERİ VE YENİDEN İNŞA SÜRECİ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР ОРЫНБАСАРЫ

КӨШУДЕН ҚАЙТА ОРАЛУҒА ДЕЙІН:
СИРИЯЛЫҚ БОСҚЫНДАРДЫҢ ЖАҢА
ДӘУІРДЕГІ БЕТАЛЫСЫ ЖӘНЕ ҚАЙТУ
ДИНАМИКАСЫ

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, yalnızca Orta Doğu coğrafyasını değil, dünya genelinde insani krizleri derinleştiren önemli bir dönüm noktası oldu. Bu savaş, yaklaşık 13 milyon Suriyelinin evlerini terk etmesine sebep olarak modern tarihin en büyük zorunlu göç hareketlerinden birini tetikledi. Göç edenlerin yaklaşık 6 milyonu, ülke içindeki nispeten güvenli bölgelere sığınırken, 5.5 milyonu komşu ülkelere, özellikle Türkiye'ye yöneldi. Ayrıca, 1.1 milyon Suriyelinin çoğunun Avrupa'ya yasadışı yollardan ulaşmasıyla bu göç akını uluslararası boyut kazandı [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2024]. Türkiye, açık kapı politikası doğrultusunda 2011 yılından bu yana Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Güncel verilere göre, Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı, 29 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla toplam 3.096.157 kişidir [Mülteciler Derneği, 2024].

Göç olgusunun küresel çapta artan bir eğilim sergilediği bu dönemde, zorunlu göç eden göçmen sayısının 2024'te 120 milyonu aşması dikkat çekicidir. Bunların 43.4 milyonu mülteci ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerden oluşurken, 68.3 milyon kişi ise ülke içinde yerlerinden edilecek başka bölgelere göç etmek zo-

**BU SAVAŞ, YAKLAŞIK
13 MİLYON
SURIYELİNİN EVLERİNİ
TERK ETMESİNE SEBEP
OLARAK MODERN
TARİHİN EN BÜYÜK
ZORUNLU GÖÇ
HAREKETLERİNDEN
BİRİNİ TETİKLEDİ**

**ШАМАМЕН
13 МИЛЛИОН
СИРИЯЛЫҚТЫҢ ҮЙ-
ЖАЙЫН АМАЛСЫЗ
ТАСТАП БОСЫП
КЕТУІ ОСЫ ДӘУІРДІҢ
ЕҢ ІРІ МӘЖБҮРЛІ
КӨШІ-ҚОН
ТОЛҚЫНДАРЫНЫҢ
БІРІ БОЛЫП
ТАРИХТА ҚАЛДЫ**

2011 жылы басталған Сириядағы азаматтық соғыс тек Таяу Шығыстың ғана емес, бүкіл әлемдегі гуманитарлық дағдарыстарды тереңдеткен маңызды тарихи кезең болды. Бұл соғыс шамамен 13 миллион сириялықтың үй-жайын амалсыз тастап босып кетуіне, қазіргі дәуірдегі ең ірі мәжбүрлі көші-қон толқындарының біріне түрткі болды. Босқындардың шамамен 6 миллионы ел ішіндегі салыстырмалы түрде қауіпсіз аймақтарға қоныстанса, 5,5 миллионы көршілес елдерге, атап айтқанда Түркияға көшті. Сондай-ақ, 1,1 миллион сириялықтың Еуропаға заңсыз жолмен жетіп, бұл көші-қон халықаралық деңгейдегі мәселеге айналды [БҰҰ Босқындар істері жөніндегі Жоғарғы комиссариаты, 2024]. Түркия 2011 жылдан бері ашық есік саясатын ұстанып, сириялық босқындарды қабылдап келеді. Соңғы мәліметтер бойынша, 2024 жылдың 29 тамызында Түркияда уақытша қорғау мәртебесімен тіркелген сириялықтардың жалпы саны 3,096,157 адамды құрады [Босқындар қауымдастығы, 2024].

Көші-қон құбылысы әлемдік ауқымда қарқынды өсіп жатқан қазіргі кезеңде, 2024 жылы мәжбүрлі көшіп-қонушылар санының 120 миллионнан асуы назар аударарлық жайт. Бұл көрсеткіштің 43,4 милли-

runda kalmıştır. Genel itibariyle, çoğu zorunlu göç akını komşu ülkelere ve bölge ülkelerine yönelmektedir. Halihazırda, küresel çapta mültecilerin %60'ından fazlası düşük ve orta gelirli ülkelerde, %20'si ise gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde bulunmaktadır [Avrupa Komisyonu, 2024].

Bu sayı, son 12 yıldır ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar ile iç savaşlar nedeniyle sürekli artmaktadır. Özellikle Suriye'deki iç savaş, Türkiye başta olmak üzere Orta Doğu, Balkanlar, Kuzey Afrika ve Avrupa'yı derinden etkileyerek, bu bölgelerde insani yardım çalışmalarından yasal düzenlemelere kadar geniş bir yelpazede yeni politikalarını hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak, bu kitlesel göç hareketi yalnızca ev sahibi ülkeler üzerinde değil, aynı zamanda göç eden bireyler ve topluluklar üzerinde de sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çok katmanlı etkiler yaratmaktadır.

Türkiye'nin mülteci politikalarından bahsedecek olursak, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin

оны босқындар мен халықаралық қорғауға мұқтаж адамдарды қамтыса, 68,3 миллионы өз елдерінің ішінде тұрғылықты жерлерінен айырылып, басқа аймақтарға көшуге мәжбүр болғандар. Жалпы алғанда, мәжбүрлі көші-қон толқындарының басым бөлігі көршілес және аймақтық елдерге бағытталады. Қазіргі уақытта бүкіл әлемдегі босқындардың 60%-дан астамы төмен және орта табысты елдерде, ал 20%-ы экономикасы дамыған елдерде тұрып жатыр [Еурокомиссия, 2024].

Соңғы 12 жылда бұл көрсеткіш экономикалық және саяси тұрақсыздықтар мен азаматтық соғыстардың салдарынан тұрақты түрде өсіп келеді. Әсіресе, Сириядағы азаматтық соғыс Түркияны қоса алғанда, Таяу Шығыс, Балқан, Солтүстік Африка және Еуропа елдеріне терең әсер етіп, бұл өңірлерде гуманитарлық көмек көрсетуден бастап құқықтық реформаларға дейінгі көптеген жаңа саясаттарды жүзеге асыруды талап етті. Алайда, бұл ауқымды көші-қон толқыны тек қабылдаушы елдерге ғана емес, сонымен қатар көшіп-қонушылар мен олардың қауымдастықтарына да әлеу-

Protokol, дүnya çaрında мўлтеci статусўнў белiрлейен iki ana белгедiр. Тўрkiye исе Cенеv-re Сўзлешмеси'не coғpафи çekince uygulayarak yalnızca Avrupa'dan gelenler ile Тўрк kўkenli ve Тўрк kўltўrўnden gelenleri мўлтеci olarak kabul etmektedir [Ermumcu, 2013].

Suriyelilerin mevcut mevzuata gўre statўlerini belirlenememesi ўzerine, 2013'te yapılan çalıřmalar ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarıldı. Bu kanunun 91. maddesinin 1. fıkrasına gўre geçiici koruma statўsў řu řekilde belirtilmektedir: "ўlkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ўlkeye geri dўnemeyen, acil ve geçiici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçiici koruma saėlanabilir" [Mevzuat.gov.tr, 2013]. Ne var ki, geçiici koruma statўsўne sahip kiřilerin de gўnўllў olarak kendi ўlkelerine dўnmeleri beklenmektedir.

27 Kasım 2024'te Heyet Tahrir el-řam (HTř), Suriye Milli Ordusu ve mўttefik muhalif grupların eř zamanlı saldırılarıyla Halep ve Hama gibi stratejik řehirler, sadece birkaç gўn içinde kontrol altına alındı. Bu noktadan sonra, HTř ўncўlўėўndeki gўçler bařkent řam'a yўnel-di. 8 Aralık 2024'te řam'ın ele geçirilmesiyle, Esad rejimi nihai olarak çўktў ve Beřar Esad, Rusya'ya kaçmak zorunda kaldı. Suriye'de

меттік, экономикалық және мәдени тұрғыдан көп деңгейлі әсер етуде.

Тўркияның босқындар саясаты туралы айтсақ, 1951 жылы қабылданған «Босқындардың құқықтық мәртебесі туралы Женев конвенциясы» және 1967 жылғы «Босқындардың құқықтық мәртебесі туралы хаттама» босқын мәртебесін бўкiл әлемде анықтайтын негiзгi екi құжат. Тўркия бұл конвенцияға географиялық шектеу қойып, тек Еуропадан келгендер мен тўрiк тегi мен мәдениетiне жататындарды ғана босқын ретiнде қабылдайды [Ermumcu, 2013].

Сириялықтардың қолданыстағы заңнамаға сәйкес мәртебесін анықтаудың мўмкін еместiгiне байланысты, 2013 жылы 6458 нөмiрлi «Шетелдiктер және халықаралық қорғау туралы заң» қабылданды. Бұл заңның 91-бабының 1-тармағында уақытша қорғау мәртебесi мынадай түрде түсiндiрiлген: «ўз елiнен кетуге мәжбўр болған, өз елiне қайтуға мўмкiндiгi жоқ, жаппай шекарамызға келген немесе шекарамызды кесiп өткен шетелдiктерге уақытша қорғау берiлуi мўмкiн» [Mevzuat.gov.tr, 2013]. Дегенмен, уақытша қорғау мәртебесiне ие адамдардың өз еркiмен өз елдерiне қайтуы да күтелетiн жағдай ретiнде қарастырылады.

yönetim muhaliflerin eline geçerek bir geçiş süreci başlatıldı [Алптекин, 2024]. Böylece, Baas rejiminin çökmesi, Türkiye'deki Suriyeliler tarafından olumlu karşılanarak vatanlarına geri dönüş eğilimlerini hızlandırdı.

Konu üzerine daha önce yapılan bazı anketlere göz atacak olursak, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi'nin de ortağı olduğu bir çalışmada, 18-30 yaş arası gruba, "Önümüzdeki 5 sene içerisinde, eğer Suriye'deki durum düzelirse kendinizi nerede görüyorsunuz?" sorusu yöneltildi. Bu soruya, katılımcıların %44'ü "Suriye'ye dönerim", %30'u "Türkiye'de kalırım" ve %13'ü ise "üçüncü bir ülkeye giderim" şeklinde yanıt verdi [İçduygu ve Ayaşlı, 2019]. Bu noktada, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) yayınladığı bilgiler arasında, 31 Ağustos 2024 itibarıyla, 2016-2024 yılları arasında Suriye'ye gönüllü ve kendi imkânlarıyla dönenlerin sayısının 426.254 olduğu görülmektedir [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2024].

Türkiye özelinde Suriyelilerin dağılımını dikkate alacak olursak, büyük bir çoğunluğunun rejime muhalif olan Suriye'nin kuzey bölgelerinden göç ederek, Türkiye'nin Suriye ile sınır bölgelerindeki şehirlerde yaşadığını bilmekteyiz. Halihazırda, geri dönenlerin de aynı şekilde çoğunluğunun sınıra yakın şehirlerde yaşayan Suriyelilerden oluştuğu belirtilmektedir. Geri dönüş süreci ve eğilimleri, bizlere bu seyrin önümüzdeki dönemde daha da artabileceğini göstermektedir. Öte yandan, Türkiye, Suriye'deki iç savaşın başlamasından bu yana açık kapı politikası izleyerek ev sahipliği yaptığı Suriyelilerin geri dönüş süreçlerinde de gönüllülük esasının ön planda olacağını vurgulamaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Suriyeli mültecilerin gönüllü geri dönüşlerinin önemini vurgulayarak, bu sürecin barınma ve istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanmasıyla desteklenmesi gerektiğini belirtmiş-

**8 ARALIK 2024'TE
ŞAM'IN ELE
GEÇİRİLMESİYLE, ESAD
REJİMİ NİHAİ OLARAK
ÇÖKTÜ VE BEŞAR
ESAD, RUSYA'YA
KAÇMAK ZORUNDA
KALDI**

**2024 JYLY 8
JELTOҚСАНДА
ДАМАСК БАСЫП
АЛЫНҒАННАН
КЕЙІН БАШАР АСАД
РЕЖІМІ ТҮБЕГЕЙЛІ
ҚҰЛАП, АЛ БАШАР
АСАД РЕСЕЙГЕ
ҚАШУҒА МӘЖБҮР
БОЛДЫ**

2024 жылы 27 қарашада «Хейет Тахрир аш-Шам» (ХТШ), Сирия ұлттық армиясы және одақтас оппозициялық топтардың бірлескен шабуылдары нәтижесінде Халеп пен Хама сияқты стратегиялық маңызды қалалар санаулы күндер ішінде бақылауға алынды. Осы кезеңнен кейін ХТШ бастаған күштер ел астанасы Дамаскіге қарай ілгеріледі. 2024 жылы 8 желтоқсанда Дамаск басып алынғаннан кейін Башар Асад режимі түбегейлі құлап, ал Башар Асад Ресейге қашуға мәжбүр болды. Сирияның билігі оппозициялық күштердің қолына өтіп, елде өтпелі кезең басталды [Алптекин, 2024]. Осылайша, Баас режимінің құлауы Түркиядағы сириялықтар тарапынан оң бағаланып, олардың отандарына қайтуға деген ниеттерін күшейтіп отыр.

Бұл мәселеге қатысты бұрын жүргізілген сауалнамаларды қарастыратын болсақ, Коч университетінің Көші-қон зерттеу орталығы ұйымдастырған бір зерттеуде 18-30 жас аралығындағы респонденттерге «Келесі бес жыл ішінде Сириядағы жағдай жақсарса, өзіңіз қайда боласыз?» деген сұрақ қойылды. Бұл сауалға қатысушылардың 44%-ы «Сирияға қайтамын», 30%-ы «Түркияда қаламын», ал 13%-ы «үшінші бір елге көшемін» деп жауап берді [Ішдүйгу және Аяшлы, 2019]. БҰҰ Босқындар ісі жөніндегі Жоғарғы комиссарының (БҰҰ БЖК) жариялаған мәліметтеріне сәйкес, 2016-2024 жылдар аралығында Сирияға ерікті түрде және өз мүмкіндіктерімен қайтқандардың саны 426,254 адамды құраған [БҰҰ Босқындар ісі жөніндегі Жоғарғы комиссары, 2024].

Түркиядағы сириялықтардың орналасу жағдайын ескерсек, олардың басым көпшілігі Сирияның рижиге қарсы солтүстік аймақтарынан келгенін және қазір Түркияның Сириямен шекаралас аймақтарындағы қалаларда тұратынын байқаймыз. Қазіргі таңда Сирияға қайтқандар-

tir. Ayrıca, Türkiye'nin Suriyeli muhacirleri 13 yıl boyunca ensar ruhuyla misafir ettiğini dile getirmiş ve geri dönüşlerin güvenli ve onurlu bir şekilde gerçekleşmesi için uluslararası toplumun desteğinin önemine dikkat çekmiştir [Altaş, 2024].

Tüm bu gelişmeleri ele aldığımızda, Türkiye'den Suriye'ye kısa dönem içerisinde geri göç akınının devam edeceğini ifade edebiliriz. Belirtilen anket çalışmalarında ulaşılan neticelere ve Baas rejiminin yıkılmasının getirdiği halihazırdaki özgürlük ortamının da etkisini kattığımızda, 3 milyonu aşan Suriyelinin önemli bir kısmının ülkelere dönüş kararı alabileceği kanaati öne çıkmaktadır. Fakat, bu geri dönüş sürecinin kitlesel boyuta ulaşması ve Suriyelilerin vatanlarına dönebilme-leri için, ülkenin ve özellikle çatışma bölgelerindeki başta altyapı ve barınma ihtiyacı olmak üzere ekonomik durumunun iyileştirilmesi gerekmektedir. Kapsamlı bir yeniden inşa, yapılandırma ve kaybedilen ekonomik ve ticari kazanımlar süreci için, Suriye'nin 250 milyar dolar ile 400 milyar dolar arasında bir kaynağa ihtiyacı vardır [Barnes, 2019; Mroue, 2023].

Geri dönüş kararlarını etkileyen faktörler arasında vatan hasreti, arkada bıraktıkları yakınları, tanıdıklarına ulaşma çabaları, yerleşkelerinin yaşama uygunluğunu kontrol etme ve mevcut ekonomik imkânlar bulunmaktadır. Bu konuda, BMMYK'nin 13 Aralık 2024 tarihli Suriye'nin Durumu Bölgesel Flaş Gelişme raporunda, 12 Aralık itibarıyla Türkiye, Ürdün, Irak ve Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin durumu ve geri dönüş dinamikleri hakkında çeşitli saha bilgilerinin aktarıldığı belirtilmektedir. Baas rejiminin çökmesinin büyük bir coşkuyla karşılandığı ve geri dönüşleri hızlandırdığına değinilmektedir. Bu sürecin henüz kitlesel boyuttan ziyade küçük gruplar halinde gerçekleşmekte olduğu bildirilmektedir. Bu ülkeler arasında, halihazırda en aktif geri dönüş sürecinin Lübnan'da gerçekleşmekte

**TÜRKİYE
CUMHURBAŞKANI
RECEP TAYYİP
ERDOĞAN, SURIYELİ
MÜLTECİLERİN
GÖNÜLLÜ GERİ
DÖNÜŞLERİNİN
ÖNEMİNİ
VURGULAYARAK, BU
SÜRECİN BARINMA
VE İSTİHDAM GİBİ
TEMEL İHTİYAÇLARIN
KARŞILANMASIYLA
DESTEKLENMESİ
GEREKTİĞİNİ
BELİRTMİŞTİR**

**ТҮРКИЯ ПРЕЗИДЕНТІ
РЕЖЕП ТАЙЫП
ЕРДОҒАН СИРИЯЛЫҚ
БОСҚЫНДАРДЫҢ
ӨЗ ЕРІКТЕРІМЕН
ЕЛДЕРІНЕ
ҚАЙТУЫНЫҢ
МАҢЫЗДЫЛЫҒЫНА
ТОҚТАЛЫП, БҰЛ
ҮДЕРІСТІҢ ТҰРҒЫН
ҮЙ ЖӘНЕ ЖҰМЫСҚА
ОРНАЛАСУ
СИЯҚТЫ НЕГІЗГІ
ҚАЖЕТТІЛІКТЕРМЕН
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛЕ
ОТЫРЫП ЖҮЗЕГЕ
АСЫРЫЛУЫ КЕРЕК
ЕКЕНІН МӘЛІМДЕДІ**

дың басым бөлігі де бұрын сол шекаралас аймақтарда өмір сүрген сириялықтар екені белгілі. Қайта оралу үдерісі мен бағыттарын қарастырсақ, бұл қозғалыстың алдағы уақытта қарқын ала түсуі мүмкін екенін байқаймыз. Түркия, Сириядағы азаматтық соғыстың басталуынан бері ашық есік саясатын ұстана отырып, елге келген сириялықтардың қайта қайту үдерісінде де еріктілік қағидатын алға қоятынын үнемі атап көрсетуде. Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған сириялық босқындардың өз еріктерімен елдеріне қайтуының маңыздылығына тоқталып, бұл үдерістің тұрғын үй және жұмысқа орналасу сияқты негізгі қажеттіліктермен қамтамасыз етіле отырып жүзеге асырылуы керек екенін мәлімдеді. Түркияның сириялықтарды 13 жыл бойы «ансар» рухымен қабылдап, қонақжайлық танытқанын атап өтті. Сонымен қатар, қайтару үдерісінің қауіпсіз және ыңғайлы жағдайда жүзеге асуы үшін халықаралық қауымдастықтың қолдау көрсетуінің маңыздылығын ерекше тоқталған [Алташ, 2024].

Жағдайды саралай отырып, Түркиядан Сирияға жақын уақыт ішінде қайтқан сириялықтар толқынының жалғасатынын болжай аламыз. Алдыңғы зерттеулерде анықталған нәтижелерді және Баас режимінің құлауынан кейінгі еркіндік жағдайын ескере отырып, Түркиядағы 3 миллионнан астам сириялықтың елеулі бөлігі өз отанына қайту туралы шешім қабылдауы мүмкін деген пікір алға шығады. Алайда, бұл қайту үдерісінің жаппай сипат алуы үшін Сирияның, әсіресе қақтығыс аймақтарының инфрақұрылым мен баспанаға деген қажеттілігінен бастап, экономикалық жағдайының жақсартылуы қажет. Толық қайта құру, жаңғырту және жоғалған экономикалық әрі сауда әлеуетін қалпына келтіру үшін Сирияға 250 де 400 миллиард доллар

olduğu ve 8 Aralık 2024'ten bu yana birkaç gün içerisinde 10.000'e yakın Suriyelinin geri döndüğünü Lübnanlı yetkililerin bildirdiği ifade edilmektedir. Ürdün ve Irak'tan Suriye'ye dönen Suriyelilerin sayısında ise önemli bir artış yaşanmadığına dikkat çekilmektedir. Genel itibarıyla çizilen profile, daha çok erkeklerin geri dönerek ülkedeki mülklerinin durumunu kontrol etmek ve yaşam koşullarını araştırmak için önden gittiği, daha sonrasında bazılarının ailece geri dönmekte oldukları belirtilmektedir [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2024]. Tüm bunlara, Avrupa'ya çoğu kaçak yollardan ulaşarak iltica başvurusunda bulunan 1,1 milyon Suriyelinin de eklenmesiyle, geri dönüş süreci nihai şeklini alacaktır.

Bu geri göç dalgasının kitlesel bir göç akınına dönüşmesinin önünde belli başlı belirsizlikler ve engeller de bulunmaktadır. Örneğin, yaklaşan kış mevsimi, yaşam alanlarının harap olmuş olması, altyapı sıkıntısı, iş bulabilme gibi ekonomik kaygılar ve yeni hükümetin oluşumu ile muhaliflerin ülkeyi yönetim şeklinin oturmasını bekleyip gözlemlemek istemeleri, bu engellerin başında gelen nedenlerdir [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2024]. Bu nedenle, göç eğilimlerinin gerçek anlamda ne denli büyük bir ölçüde gerçekleşeceğini bizlere önümüzdeki yıl gösterecektir.

аралығындағы қаржы қажет [Барнес, 2019; Мроу, 2023].

Қайта оралу шешіміне әсер ететін факторлар арасында отанға деген сағыныш, артта қалған жақындар мен таныстарымен байланысқа шығуға деген ұмтылыс, орналастыру орындарының өмір сүруге қолайлығын тексеру және ағымдағы экономикалық мүмкіндіктер де бар. Осы мәселеге байланысты, БҰҰ Босқындар ісі жөніндегі Жоғарғы комиссарының (БҰҰ БЖК) 2024 жылдың 13 желтоқсанындағы «Сирияның жағдайы: өңірлік жағдай және жаңа оқиғалар» атты есебінде 2024 жылдың 12 желтоқсанына дейін Түркия, Иордания, Ирак және Ливан елдеріндегі сириялық босқындардың жағдайы мен қайта оралу динамикасы туралы бірнеше нақты мәліметтер берілген. Баас режимінің құлауы үлкен қошеметпен қарсы алынып, қайта оралу үдерісін жеделдеткені туралы айтылады. Дегенмен, бұл үдеріс әлі де кең ауқымда емес, шағын топтар деңгейінде жүзеге асып отыр. Бұл елдер арасында қазіргі уақытта ең белсенді қайту үдерісі Ливанда жүріп жатқанын және 2024 жылдың 8 желтоқсанынан бастап бірнеше күн ішінде 10,000-ға жуық сириялықтың қайтқаны туралы Ливан билік хабарлады. Ал Иордания мен Ирактан қайтқан сириялықтар санының айтарлықтай артпағаны

BMMYK ve diğer insani yardım kuruluşları, geri dönüşlerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, Suriye'nin mevcut durumunun, geri dönenler için yeterli barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerini sağlayacak seviyede olmadığını ifade etmektedir. Özellikle, evlerini yeniden inşa etmek isteyen birçok Suriyeli, gerekli maddi imkânlardan yoksundur. Bu nedenle, uluslararası toplumun Suriyelilerin geri dönüş sürecine destek olması kritik bir öneme sahiptir [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2024].

Suriye'nin yeniden inşası ve mültecilerin topluma entegrasyonu için ciddi bir mali yardım programına ihtiyaç vardır. Aynı zamanda, Suriye'de yeniden yapılanmanın sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için uluslararası kuruluşların koordinasyonunda altyapı yatırımları yapılmalı, sağlık ve eğitim hizmetleri desteklenmelidir. Bu sürecin başarılı olabilmesi için, başta Avrupa Birliği (AB) ve bölgedeki güçlü ekonomilere sahip ülkeler olmak üzere tüm uluslararası aktörlerin bu süreçte katkıda bulunması gerekmektedir. Böylece, Suriye'nin yeniden inşa edilmesi ve güvenli bir refah ortamının sağlanması, geri dönüşlerin hızının artmasına önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde, Suriyeli mültecileri barındıran ülkelerde yeni gündem maddeleri arasına şimdiden geri dönüş sürecinin değerlendirilmesi konusu girmektedir. Örneğin, Avusturya, Belçika, Almanya, Yunanistan, Finlandiya, İrlanda, İsveç ve Norveç, iltica başvurularını askıya almıştır. Fransa ise, yeni yönetimin başa gelmesinin ardından bir karar verebileceklerini belirtmektedir [Reuters, 2024]. 12 Aralık 2024'te gerçekleştirilen AB Adalet ve İçişleri Bakanları yuvarlak masa toplantısı sonrasında açıklama yapan Avrupa Komisyonu temsilcileri, çeşitli ülkelere iltica başvurularını askıya alması-

**KAPSAMLI BİR
YENİDEN İNŞA,
YAPILANDIRMA
VE KAYBEDİLEN
EKONOMİK VE TİCARİ
KAZANIMLAR SÜRECİ
İÇİN, SURIYE'NİN 250
MİLYAR DOLAR İLE
400 MİLYAR DOLAR
ARASINDA BİR
KAYNAĞA İHTİYACI
VARDIR**

**ТОЛЫҚ ҚАЙТА
ҚҰРУ, ЖАҢҒЫРТУ
ЖӘНЕ ЖОҒАЛҒАН
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ӘРІ САУДА ӘЛЕУЕТІН
ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ
ҮШІН СИРИЯҒА
250 ДЕ 400
МИЛЛИАРД ДОЛЛАР
АРАЛЫҒЫНДАҒЫ
ҚАРЖЫ ҚАЖЕТ**

аталды. Жалпы, бұл үдерісте көбірек ер адамдардың қайтып оралып, елдеріндегі мүліктерінің жағдайын тексеріп, өмір сүру жағдайын зерттеу үшін алдымен барғаны және кейін олар отбасыларымен бірге қайта оралуда екені байқалуда [БҰҰ БЖК, 2024]. Осыған Еуропаға негізінен заңсыз жолдармен өтіп, баспана сұраған 1,1 миллион сириялықтың қосылуымен, қайта оралу үдерісі өз финалдық кезеңіне жетеді.

Бұл қайта оралу толқынының массалық миграциялық ағынға айналуына белгілі бір белгісіздіктер мен кедергілер бөгет болуда. Мысалы, алдағы қыстың келуі, тұрғын үйлердің қираған болуы, инфрақұрылымның тапшылығы, жұмыс табу сияқты экономикалық алаңдаушылықтар, жаңа үкіметтің құрылуы мен қарсыластарының елді басқару тәсілін бекітіп, күтіп байқауды қаламасы осы кедергілердің негізгі себептерінің бірі [БҰҰ БЖК, 2024]. Сондықтан, көші-қон үрдістерінің нақты қаншалықты үлкен ауқымда жүзеге асатынын біз келесі жылы ғана көре аламыз.

БҰҰ БЖК мен басқа да гуманитарлық ұйымдар қайта оралу үдерістерінің қауіпсіз, ерікті және абыройлы түрде жүзеге асуы керек екенін атап өтуде. Алайда, Сирияның қазіргі жағдайының оралғандарға жеткілікті баспана, денсаулық сақтау және білім беру қызметтерін қамтамасыз етуге қабілетсіз екенін білдіруде. Ерекше атап өтерлік жайт, үйлерін қайта салғысы келген көптеген сириялықтардың қажетті қаржылық ресурстардан тапшылығы бар. Сондықтан халықаралық қауымдастықтардың Сирия азаматтарының қайта оралу үдерісіне қолдау көрсетуі маңызды әрі тағдыр шешті мәнге ие [БҰҰ БЖК, 2024]. Сирияны қайта қалпына келтіру мен босқындарды қоғамға интеграциялау үшін маңызды қаржылық көмек бағдарламалары қажет. Сонымен қатар, Сирияда қайта құрылымдау үрдісі сәтті жүзеге асуы үшін халықаралық ұйымдар-

нын Suriyelilerin geri gönderileceği anlamına gelmediğini ve sürecin yakından takip edildiğini, güvenlik ortamının henüz oluşmadığını ve geri dönüşlerin gönüllülük esasına dayanacağını bildirmiştir.

Bu gelişmeler, bizlere Suriye’de yeni başlayan bu dönemde pek çok ülkenin süreci izleyerek pozisyon alacağını göstermektedir. Önümüzdeki süreçte, ana gündem maddeleri arasında geri dönüş süreçlerinin misafir ülkeler tarafından nasıl yönetileceği yer alacaktır.

Suriyelilerin zorunlu göç akınlarını 2016’dan beri takip eden biri olarak, 9 sene sonra bu sürecin nihayet olumlu bir aşamaya geçebileceğini olduğunu belirtmek, bu yazıya ayrı bir değer katmaktadır. İnsanların kendi topraklarına, evlerine ve hatıralarına dönme umudu taşıması, sadece bireysel hayatlar için değil, aynı zamanda bir ulusun yeniden inşası için de önemli bir adımdır. Kendi kültürlerine ve toplumlarına tekrar bağlanma fırsatını bulmaları, savaşın derin izlerini silmek ve gelecek nesiller için umut dolu bir yaşam inşa etmek adına büyük bir adımdır.

дың үйлестіруімен инфрақұрылымға инвестициялар салынуы, денсаулық сақтау және білім беру қызметтері қолдау табуы қажет. Бұл үдерістің табысты болуы үшін, әсіресе Еуропа Одағы (ЕО) және аймақтағы қуатты экономикалары бар елдер сияқты халықаралық акторлардың бұл үдеріске үлес қосуы қажет. Осылайша, Сирияны қайта қалпына келтіру және қауіпсіз, әл-ауқатты орта құру қайта оралу жылдамдығын арттыруға маңызды оң әсерін тигізетін болады.

Барлық осы даму аясында Сириялық босқындарды қабылдайтын елдерде жаңа күн тәртібінде қайта оралу үдерісін бағалау мәселесі қазірдің өзінде қарастырылып жатыр. Мысалы, Австрия, Бельгия, Германия, Грекия, Финляндия, Ирландия, Швеция және Норвегия баспана беру өтініштерін тоқтатты. Франция болса жаңа үкіметтің билікке келгеннен кейін шешім қабылдауы мүмкін екенін хабарлады [Роутерс, 2024]. 2024 жылдың 12 желтоқсанында өткен Еуропа Одағының Әділет және Ішкі істер министрлері кеңесінің дөңгелек үстел отырысынан кейін, Еуропа комиссиясының өкілдері бірнеше елдердің баспана өтініштерін тоқтату, бұл Сириялық босқындардың қайтарылуын білдірмейтінін және үдерістің мұқият бақыланып, қауіпсіздік жағдайы әлі қалыптаспағанын, сонымен бірге қайта оралу үдерісінің ерікті негізде жүзеге асатынын мәлімдеді.

Бұл жағдай бізге Сириядағы жаңа кезеңде көптеген елдердің үдерісті бақылап, өз ұстанымдарын қалыптастыратынын көрсетеді. Келесі кезеңде басты күн тәртібінде Сириялық босқындардың өз елдеріне қайта оралуын қалай басқару мәселесі болатыны күтілуде.

2016 жылдан бері Сириялық босқындардың мәжбүрлі көші-қон қозғалысын бақылап келе жатқан адам ретінде, 9 жылдан кейін осы үдеріс оңды бір кезеңге өтетінін айту осы мақалаға қосымша мән береді. Адамдар өздерінің туған жеріне, үйіне және тарихи отанына қайта оралу үміті, тек жеке өмір үшін ғана емес, сонымен қатар бір ұлттың қайта құрылуы үшін де маңызды ұмтылыс. Өз өркениеті мен қоғамына қайта оралу мүмкіндігінің тууы соғыстың терең іздерін жоюға және келесі ұрпақтар үшін үмітке толы болашақ құруға үлкен қадам.

Кайнаққа:

- Alptekin, Hüseyin (2024). Suriye'de rejim karşıtı muhalifler nasıl kazandı? Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-rejim-karsiti-muhalifler-nasil-kazandi/3423673>. Erişim tarihi: 16.12.2024.
- Altaş, Mümin, Beyaz, Fatih, Zafer, Kasım ve Nevin, Yıldız (2024). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriye'de huzura ve güvenliğe giden yolun kapıları açılmıştır. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyede-huzura-ve-guvenlige-giden-yolun-kapilari-acilmistir/3421322>. Erişim tarihi: 17.12.2024.
- Avrupa Komisyonu (2024). Avrupa sivil koruma ve insani yardım operasyonları. Alınan yer: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/forced-displacement_en#:~:text=20%2F06%2F2024-,Facts%20%26%20figures,68.3%20million%20internally%20displaced%20persons. Erişim tarihi: 18.12.2024.
- Barnes, Dacey, Julien (2019). Yeniden yapılanmanın jeopolitiği: Suriye'yi kim yeniden inşa edecek? Alınan yer: https://ecfr.eu/article/commentary_the_geopolitics_of_reconstruction_who_will_rebuild_syria/. Erişim tarihi: 16.12.2024.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2024). Suriye'deki durum ve bölgesel mülteci yanıtları. Alınan yer: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Erişim tarihi: 15.12.2024.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2024). Bölgesel flaş gelişme, Suriye'deki durum. Alınan yer: <https://reporting.unhcr.org/syria-situation-crisis-regional-flash-update-3>. Erişim tarihi: 17.12.2024.
- Ermumcu, Senem (2013). Sığınmacıların ve mültecilerin sosyal güvenlik hakkı. Alınan yer: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/34148/makaleler/4/2/arastirmax-siginmacilarin-multecilerin-sosyal-guvenlik-hakki.pdf>. Erişim tarihi: 15.12.2024.
- İçduygu, Ahmet ve Ayaşlı, Enes (2019). MiReKoc çalışma notları geri dönüş siyaseti: Suriyeli mültecilerin dönüş göçü ihtimali ve gelecek senaryoları. Alınan yer: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf. Erişim tarihi: 16.12.2024.
- Mevzuat.gov.tr (2013). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu. Alınan yer: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Erişim tarihi: 16.12.2024.
- Mroue, Bassem ve Chehayeb, Kareem (2023). Analiz: Suriye'nin yeniden inşa umutları, savaşın 13. yılına girmesiyle zayıflıyor. Alınan yer: <https://apnews.com/article/syria-earthquake-assad-rapprochement-conflict-uprising-reconstruction-9de84b45246c8491be020de6b267ae54>. Erişim tarihi: 17.12.2024.
- Mülteciler Derneği (2024). Türkiye'deki Suriyeli sayısı ağustos 2024. Alınan yer: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Erişim tarihi: 16.12.2024.
- Reuters (2024). Avrupa ülkeleri Esad'ın devrilmesinin ardından Suriyelilerin sığınma başvurularını durdurdu. Alınan yer: <https://www.reuters.com/world/european-countries-halt-syrian-asylum-applications-after-assads-fall-2024-12-10/>. Erişim tarihi: 17.12.2024.

Дереккөз:

- Альптекин, Хусейн (2024). Сириядағы режимге қарсы оппозиция қалай жеңді? Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-rejim-karsiti-muhalifler-nasil-kazandi/3423673> Қаралған күні: 16.12.2024.
- Алташ, Мумин, Беяз, Фатих, Зафер, Касым және Невин, Йылдыз (2024). Президент Эрдоган: Сирияда тыныштық пен қауіпсіздікке апаратын жолдардың қақпалары ашылды. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyede-huzura-ve-guvenlige-giden-yolun-kapilari-acilmistir/3421322>. Қаралған күні: 17.12.2024.
- Барнес, Дасей, Жулиен (2019). Қайта құрудың геосаясаты: Сирияны кім қайта қалпына келтіреді? Сілтеме: https://ecfr.eu/article/commentary_the_geopolitics_of_reconstruction_who_will_rebuild_syria/. Қаралған күні: 16.12.2024.
- БҰҰ Босқындар Жоғары комиссары (2024). Сириядағы жағдай және аймақтық босқындарға көмек. Сілтеме: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Қаралған күні: 15.12.2024.
- БҰҰ Босқындар Жоғары комиссары (2024). Аймақтық шұғыл даму, Сириядағы жағдай. Сілтеме: <https://reporting.unhcr.org/syria-situation-crisis-regional-flash-update-3>. Қаралған күні: 17.12.2024.
- Босқындар Қауымдастығы (2024). Түркиядағы сириялық мигранттар саны, тамыз 2024. Сілтеме: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Қаралған күні: 16.12.2024.
- Еурокомиссия (2024). Еуропалық азаматтық қорғау және гуманитарлық көмек операциялары. Сілтеме: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/forceddisplacement_en#:~:text=20%2F06%2F2024-,Facts%20%26%20figures,68.3%20million%20internally%20displaced%20persons. Қаралған күні: 18.12.2024.
- Ермұмжу, Сенем (2013). Босқындар мен мүдделі тұлғалардың әлеуметтік қамсыздандыру құқықтары. Сілтеме: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/34148/makaleler/4/2/arastirmax-siginmacilarin-multecilerin-sosyal-guvenlik-hakki.pdf>. Қаралған күні: 15.12.2024.
- Ішдуйгу, Ахмет және Аяшлы, Енес (2019). MiReKoc зерттеу жазбалары: Қайта оралу саясаты: Сириялық босқындардың оралу мүмкіндігі және болашақ сценарийлері. Сілтеме: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf. Қаралған күні: 16.12.2024.
- Mevzuat.gov.tr (2013). Шетелдіктер және халықаралық қорғау туралы заң. Сілтеме: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Қаралған күні: 16.12.2024.
- Мроу, Бассем және Шехаеб, Кареем (2023). Талдау: Сирияның қайта құрылу үміттері, соғыстың 13 жылдығында әлсіреуде. Сілтеме: <https://apnews.com/article/syria-earthquake-assad-rapprochement-conflict-uprising-reconstruction-9de84b45246c8491be020de6b267ae54>. Қаралған күні: 17.12.2024.
- Reuters (2024). Еуропа елдер Асадтың құлауы кейін сириялық босқындардың баспана өтініштерін тоқтатты. Сілтеме: <https://www.reuters.com/world/european-countries-halt-syrian-asylum-applications-after-assads-fall-2024-12-10/>. Қаралған күні: 17.12.2024.

KAZAKHSTAN'S MEDIATION ROLE IN INTERNATIONAL DISPUTES: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

ANUAR SATMURZIN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ
НАУЧНОИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РОЛЬ КАЗАХСТАНА В МЕДИАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЛИКТОВ: ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

The turbulence of a broader Eurasian - and Central Asian - regional geopolitics characterized by the presence of two regional, and perhaps even international, behemoths exemplified by the Russian Federation and the People's Republic of China (PRC) has always been considered as a prevalent issue for the actors concerned. To this very end, Kazakhstan has played a significant and proactive role in the world of mediation of international disputes. Hence, it might be interesting to have a brief look at how and why Kazakhstan has accumulated international prestige as one of the vanguards of mediation in the international community.

As a landlocked country, Kazakhstan's approach to mediation primarily focuses on two aspects of its foreign policy: its multi-vector policy and its proactivity in international institutions. In short, Kazakhstan's multi-vector foreign policy is an attempt at obtaining a positive balance in foreign relations among all the actors involved, yet predominantly with a focus on major powers, hence the emphasis on 'multi' in the multi-vector policy. The core logic here is to boost its popularity as a guarantor and provider of peace and stability in the region capable of providing a

THERE IS A MULTITUDE OF OTHER ORGANIZATIONS, FORUMS, DIALOGUES, AND REGIONAL ECONOMIC AND DIPLOMATIC INTEGRATION FRAMEWORKS WITH KAZAKHSTAN ON BOARD THAT ARE WORTH MENTIONING DUE TO THEM SERVING AS PLATFORMS FOR DIALOGUE BETWEEN ASSOCIATED MEMBERS

СУЩЕСТВУЕТ МНОЖЕСТВО ДРУГИХ ОРГАНИЗАЦИЙ, ФОРУМОВ, ДИАЛОГОВ И РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ С УЧАСТИЕМ КАЗАХСТАНА, КОТОРЫЕ ЗАСЛУЖИВАЮТ УПОМИНАНИЯ, ПОСКОЛЬКУ ОНИ СЛУЖАТ ПЛОЩАДКАМИ ДЛЯ ДИАЛОГА МЕЖДУ СТРАНАМИ-ЧЛЕНАМИ

Турбулентность евразийской — и центральноазиатской — региональной geopolitics, характеризующейся присутствием двух региональных, а возможно, даже и международных гигантов в лице Российской Федерации и Китайской Народной Республики (КНР), всегда рассматривалась как значимая проблема для вовлечённых сторон. В свою очередь, Казахстан играет значительную и активную роль в сфере медиации международных конфликтов. В этой связи, было бы интересно рассмотреть, как Казахстан построил международный престиж как один из лидеров медиации в мировом сообществе.

Как страна, не имеющая выхода к морю, Казахстан сосредоточил свой подход к медиации на двух аспектах своей внешней политики: многовекторной политике и активности в международных организациях. Вкратце, многовекторная внешняя политика Казахстана представляет собой попытку добиться позитивного баланса во внешних отношениях со всеми вовлечёнными сторонами, однако с основным акцентом на ведущие державы, что подчёркивается словом «много» в многовекторной политике. Основная идея заклю-

freepik.com

relatively neutral platform for dialogue [Vanderhill et al., 2020].

As for international proactivity, Kazakhstan's First President Nursultan Nazarbayev sought to pursue an active role in international diplomacy in the immediate aftermath of independence by coming up with the idea of a Conference on Interaction and Confidence-Building in Asia (CICA) – an inter-governmental forum aimed at enhancing cooperation and promoting peace and security in Asia – on October 5 1992, which however, came about later in 1999 [Cornell and Starr, 2020]. Nazarbayev went further by participating in the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) eventually becoming the first post-Soviet state to chair the organization in 2010. In addition, Kazakhstan managed to acquire a non-permanent seat at the United Nations Security Council (UNSC) and ended up serving on the Council between 2017 and 2019. There are a multitude of other organizations, forums, dialogues, and regional economic and diplomatic integration frameworks with Kazakhstan on board that are worth mentioning due to them serving as platforms for dialogue between associated members. Among those are the Organization of Turkic States (OTS), Commonwealth of Independent States (CIS), Shanghai Cooperation Organization (SCO), NATO's Partnership for Peace Programme (PfP), Eurasian Economic Union (EAEU) and others. Those platforms allow Kazakhstan to take proactive initiatives toward conflict mediation via its image-building process as a non-biased side that pursues main-

чается в повышении популярности Казахстана как гаранта мира и стабильности в регионе, способного предоставить относительно нейтральную платформу для диалога [Вандерхилл и др., 2020].

Что касается международной проактивности, первый президент Казахстана Нурсултан Назарбаев стремился придерживаться активной роли в международной дипломатии сразу после обретения независимости, в первую очередь предложив идею проведения Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА), межправительственного форума, направленного на усиление сотрудничества и продвижение мира и безопасности в Азии, 5 октября 1992 года. Сама эта инициатива была реализована позже, в 1999 году [Корнелл и Старр, 2020]. Назарбаев также принимал активное участие в Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ), и в конечном итоге Казахстан стал первой постсоветской страной, председательствовавшей в этой организации в 2010 году. Кроме того, Казахстан получил непостоянное место в Совете Безопасности ООН (СБ ООН) и входил в его состав в период с 2017 по 2019 годы. Существует множество других организаций, форумов, диалогов и региональных экономических и дипломатических интеграционных платформ с участием Казахстана, которые заслуживают упоминания, поскольку они служат площадками для диалога между странами-членами. Среди них Организация тюркских государств (ОТГ), Содружество Независимых Государств (СНГ), Шанхайская организация сотрудничества (ШОС), Программа "Партнёрство во имя мира" НАТО, Евразийский экономический союз (ЕАЭС) и другие. Эти платформы позволяют Казахстану принимать активные инициативы в области урегулирования конфликтов, создавая имидж беспристрастной стороны, стремящейся поддерживать стабильность [Корнелл и Старр, 2020].

Одним из первых случаев, когда Казахстан выступил с инициативой в области международной медиации был в 1991 году когда президент Назарбаев совместно с тогдашним президентом России Борисом

taining stability [Cornell and Starr, 2020].

One of the first instances of Kazakhstan taking the initiative in the field of international mediation took place back in late 1991 when President Nazarbayev along with the then President of Russia Boris Yeltsin pursued mediation vis-a-vis the conflict between Armenia and Azerbaijan [Oxford Analytica, 2024]. Further, during its presidency at the OSCE in 2010 Kazakhstan intervened to attenuate the critical situation in Kyrgyzstan where its support in transporting the ousted President of Kyrgyzstan Kurmanbek Bakiyev out of the country helped reduce the associated tensions [Marat, 2010].

Given its great familiarity with the issues concerning Nuclear Disarmament and Nuclear Non-Proliferation Kazakhstan played a pivotal role in ensuring the settlement of the Iranian Nuclear Programme issue. The Iranian Nuclear Programme commenced in the 1950s following the decree of Shah Reza Pahlavi. However, this programme started gaining considerable international attention during the First Gulf War in the 1980s and in the aftermath of the US launching

**THE ROLE OF
KAZAKHSTAN AS A
MEDIATOR MOSTLY
SPILT OVER ITS OWN
REGION**

**РОЛЬ КАЗАХСТАНА
КАК МЕДИАТОРА
В ОСНОВНОМ
РАСПРОСТРАНЯЕТСЯ
НА СОБСТВЕННЫЙ
РЕГИОН**

Ельциным пытались урегулировать конфликт между Арменией и Азербайджаном [Оксфорд Аналитика, 2024]. Позже, в период своего председательства в ОБСЕ в 2010 году, Казахстан пытался смягчить критическую ситуацию в Кыргызстане, где его поддержка в эвакуации свергнутого президента Кыргызстана Курманбека Бакиева помогла снизить напряжённость [Марат, 2010].

Учитывая глубокую осведомлённость о вопросах ядерного разоружения и нераспространения ядерного оружия, Казахстан сыграл ключевую роль в урегулировании иранской ядерной программы. Иранская ядерная программа берет свое начало в 1950-х годах с указа Шаха Резы Пехлеви. Однако эта программа стала привлекать значительное международное внимание во время Первой войны в Персидском заливе в 1980-х годах и после начала «войны с терроризмом» США. Группа переговорщиков «П5+1» была создана в 2006 году, включившая Россию, Великобританию, Францию, Китай и Германию с целью ведения переговоров с Ираном по возможному урегулированию обеспокоенности международного сообщества

its 'War on Terror'. The P5+1 negotiation group was established in 2006 comprising Russia, the U.K., France, China, and Germany with the goal of negotiating with Iran on the potential settlements regarding the concerns of the international community expressed towards its Nuclear Programme. Over the course of negotiations, Kazakhstan hosted two rounds of negotiations, which together with another round of negotiations hosted in Istanbul came as a breakthrough in negotiations and ended with signing the Joint Plan, which in turn, stipulated the process of alleviation of sanctions in exchange for some concessions from Iran such as putting the limit on the concentration of Uranium and freezing some construction works [Astana Times, 2016].

The role of Kazakhstan as a mediator mostly spilled over into its own region concerning the difficulties associated with the Central Asian Water Rights issues. In summary, Kazakhstan sought to reduce the water disputes in Central Asia over the construction of the massive dam in Rogun in Tajikistan, which could potentially have reduced the flow of water to downstream countries, including Uzbekistan which expressed major concerns. In addition to holding a series of bilateral meetings between the sides concerned, including the one between President Nazarbayev and the Former President of Uzbekistan Islam Karimov, Kazakhstan sent its Former Foreign Minister Erlan Id-

KAZAKHSTAN UTILIZES ITS PROFILE AND IDENTITY AS AN INTERNATIONAL MEDIATOR IN A WAY TO SECURE ITS SOVEREIGNTY BY ADDING YET ANOTHER LAYER OF GOODWILL AND RECOGNITION OF KAZAKHSTAN'S INTERNATIONAL PROFILE AS A NEUTRAL ACTOR

КАЗАХСТАН ИСПОЛЬЗУЕТ СВОЙ ИМИДЖ МЕЖДУНАРОДНОГО МЕДИАТОРА ТАКИМ ОБРАЗОМ, ЧТОБЫ ОБЕСПЕЧИТЬ СВОЙ СУВЕРЕНИТЕТ, ПУТЕМ ДОБАВЛЕНИЯ ЕЩЁ ОДНОГО СЛОЯ ДОБРОЙ ВОЛИ И ПРИЗНАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ИМИДЖА КАЗАХСТАНА КАК НЕЗАВИСИМОЙ СТОРОНЫ

по вопросам иранской ядерной программы. Казахстан принял у себя два раунда переговоров, которые, наряду с ещё одним раундом в Стамбуле, стали прорывом и завершились подписанием Совместного плана действий, который предусматривал ослабление санкций в обмен на уступки со стороны Ирана, такие как ограничение концентрации урана и замораживание некоторых строительных работ [Астана Таймс, 2016].

Роль Казахстана как медиатора в основном распространяется на собственный регион, в особенности касаясь сложностей, связанных с вопросами распределения водных ресурсов в Центральной Азии. Вкратце, Казахстан стремился снизить водные споры в Центральной Азии вокруг строительства огромной плотины в Рогунском ущелье в Таджикистане, которое могло бы потенциально уменьшить поток воды в страны, расположенные ниже по течению, включая Узбекистан, который высказывал серьёзные опасения. В дополнение к проведению ряда двусторонних встреч между заинтересованными сторонами, включая встречу президента Назарбаева с бывшим президентом Узбекистана Исламом Каримовым, Казахстан направил своего бывшего министра иностранных дел Ерлана Идрисова в Узбекистан и Таджикистан для переговоров по урегулированию этого вопроса. Идрисов призвал обе страны уважать международные нормы, заявив, что как верхние, так и нижние по течению страны должны иметь равный доступ к совместным водным ресурсам [Вайц, 2013].

Казахстан также пытался стать медиатором во время аннексии Крыма в 2014 году, предложив стать мостом для переговоров между Россией и Украиной. Назарбаев в разговоре с канцлером Германии Ангелой Мер-

rissov to both Uzbekistan and Tajikistan to negotiate the settlement of the issue, who urged both countries to pay respect to international norms stating that both upstream and downstream countries should have equal access to the shared water reserves [Weitz, 2013].

Kazakhstan has also attempted to play its part during the Annexation of Crimea in 2014 when it offered to become a bridge of negotiations between Russia and Ukraine. Nazarbayev's call to the German Chancellor at the time Angela Merkel where he 'expressed Kazakhstan's readiness to make – if needed – its constructive contribution to working out compromise solutions towards peacefully normalizing the situation in Ukraine' is exemplary in this regard [UNHCR, 2014]. Merkel has expressed Germany's interest in holding a four-way summit on Ukraine scheduled for January 15 in Astana, the capital of Kazakhstan, which however did not take place [RadioLiberty, 2015]. The same happened later in 2022 at the onset of the Russia-Ukraine war when the President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev urged both

GIVEN KAZAKHSTAN'S LONG-STANDING IMAGE-BUILDING AS AN INTERNATIONAL MEDIATOR, IT CAN PERHAPS, ACT AS A MEDIATING AGENT IN FUTURE AND CURRENT CONFLICTS

УЧИТЫВАЯ УКРЕПИВШИЙСЯ ИМИДЖА КАЗАХСТАНА КАК МЕЖДУНАРОДНОГО МЕДИАТОРА, ОН, ВОЗМОЖНО, СМОЖЕТ ВЫСТУПИТЬ В КАЧЕСТВЕ ПОСРЕДНИКА В БУДУЩИХ И ТЕКУЩИХ КОНФЛИКТАХ

кель заявил, что «Казakhstan готов внести, при необходимости, свой конструктивный вклад в выработку компромиссных решений по мирному урегулированию ситуации в Украине» [УВКБ ООН, 2014]. Меркель выразила интерес Германии к проведению четырёхстороннего саммита по вопросу конфликта в Украине, запланированного на 15 января в Астане, столице Казахстана, который, однако, не состоялся [Радио Свобода, 2015]. То же самое произошло позже, в 2022 году, в начале российско-украинской войны, когда президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев призвал обе стороны достичь соглашения через переговоры. Президент Токаев также заявил, что Казахстан может выступить в качестве медиатора, если это потребует [Министерство иностранных дел Республики Казахстан, 2022].

Казахстан придерживался того же подхода и в 2015-2016 годах при урегулировании споров между Россией и Турцией, вызванного инцидентом с российским самолётом, сбитым Турцией на турецко-сирийской границе в 2015 году, что было частью более

sides to reach an agreement through negotiations. President Tokayev also mentioned that Kazakhstan can step forward as a mediator if needed [Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan, 2022].

Kazakhstan followed the same approach in 2015-2016 when facing the dispute between Russia and Türkiye – a by-product of the Russian jet downed by Türkiye over the Turkish-Syrian border in 2015 and a part of the much bigger Syrian conflict. Kazakhstan sought to facilitate the negotiations between the two sides by offering the host talks on the Syrian dispute. In 2016, Russia and Türkiye agreed to hold peace talks in Astana to discuss and agree on establishing the de-escalation zones in Syria so that they can contain the existing and prevent any future possible damage to the relations between each other along the lines of the broader Syrian conflict. Throughout the period of 7 years since the start of the first 'Astana Talks' in January 2017 titled 'The International Meeting on Syrian Settlement in Astana', Astana hosted 20 meetings comprising the parties involved. Nevertheless, in 2023, Astana announced the decision to stop hosting the talks to an unexpected surprise from its Russian counterparts [Radioliberty, 2023].

All combined, Kazakhstan's role in international conflict mediation has been focused predominantly on achieving, if not regional, then broader Eurasian geopolitical stability, which in turn, represents its own abilities to maintain regional balance. Kazakhstan utilizes its profile and identity as an international mediator in a way that secures its sovereignty by adding yet another layer of goodwill and recognition of Kazakhstan's international profile as a neutral actor. In turn, it sends signals to regional and international powers about the unbiased and neutral character of Kazakhstan and hence a suitable place for a dispute negotiation. Kazakhstan mainly achieves the following its multi-vector policy aimed at preserving cooperative relations with everybody as well as its proactivity in the various international organizations. Given Kazakhstan's long-standing image-building as an international mediator, it can perhaps, act as a mediating agent in the future and current conflict, including the Russia-Ukraine war.

масштабного сирийского конфликта. Казахстан стремился содействовать переговорам между двумя сторонами, предложив провести переговоры по сирийскому конфликту на своей территории. В 2016 году Россия и Турция договорились провести мирные переговоры в Астане для обсуждения и согласования создания зон деэскалации в Сирии, направленных на сдерживания существующего и предотвращения возможного ущерба в отношениях между державами в контексте более широкого сирийского конфликта. За период в 7 лет, начиная с первых «Астанинских переговоров» в январе 2017 года под названием «Международные переговоры по урегулированию ситуации в Сирии в рамках Астанинского процесса», Астана приняла 20 встреч с участием заинтересованных сторон. Однако в 2023 году Астана неожиданно объявила о решении прекратить проведение переговоров, чем удивила своих российских партнёров [Радио Свобода, 2023].

В совокупности роль Казахстана в международной медиации конфликтов была сосредоточена в основном на достижении, если не региональной, то более широкой евразийской геополитической стабильности, что, в свою очередь, демонстрирует его компетентность в поддержании регионального баланса. Казахстан использует свой имидж международного медиатора таким образом, чтобы обеспечить свой суверенитет, путем добавления ещё одного слоя доброй воли и признания международного имиджа Казахстана как независимой стороны. Это, в свою очередь, посылает сигналы региональным и международным державам о беспристрастном и нейтральном характере Казахстана, а значит, делает его подходящим местом для переговоров по урегулированию споров и конфликтов. Казахстан достигает этого главным образом через свою многовекторную политику, направленную на сохранение сотрудничества со всеми заинтересованными сторонами, а также через активное участие в различных международных организациях. Учитывая укрепившийся имидж Казахстана как международного медиатора, он, возможно, сможет выступить в качестве посредника в будущих и текущих конфликтах, включая российско-украинскую войну.

References:

- Astana Times (2016). Kazakhstan's contribution to settlement of Iranian nuclear programme issue. Retrieved from <https://astanatimes.com/2016/05/kazakhstans-contribution-to-settlement-of-iranian-nuclear-programme-issue/>. Accessed on 07.12.2024.
- Cornell, Svante and Starr, Frederick (2020). Kazakhstan's role in international mediation under First President Nursultan Nazarbayev. Institute for Security & Development Policy (November): 1-83.
- Marat, Erica (2010). Kazakhstan's dual role in Kyrgyzstan's politics. Retrieved from <https://jamestown.org/kazakhstans-dual-role-in-kyrgyzstans-politics/>. Accessed on 10.12.2024.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan (2022). President Tokayev urges Russia and Ukraine to reach agreement through negotiations, says Kazakhstan ready to provide mediation, if needed. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/334985?lang=en>. Accessed on 10.12.2024.
- Oxford Analytica (2024). Armenia-Azerbaijan conflict over Karabakh is settled. Emerald Expert Briefings (oxan-db).
- Radio Liberty (2015). Prospects for January 15 Ukraine summit in doubt. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/ukraine-kazakh-summit-doubt/26777756.html>. Accessed on 09.12.2024.
- Radio Liberty (2023). Kazakhstan abruptly announces it will no longer host Syria talks. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-ends-syria-peace-talks-surprise/32469409.html>. Accessed on 08.12.2024.
- UNHCR (2014). Kazakhstan responds to Ukraine Crisis. Retrieved from <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230528114653/https://www.refworld.org/docid/5332b98b4.html>. Accessed on 09.12.2024.
- Vanderhill, Rachel, Joireman, Sandra and Tulepbayeva, Roza (2020). Between the bear and the dragon: Multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers. *International Affairs* 96 (4) (2020): 975-993.
- Weitz, Richard (2013). Explaining Kazakhstan's mediation mission. Retrieved from <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12721-explaining-kazakhstans-mediation-mission.html>. Accessed on 08.12.2024.

Источники:

- Астана Таймс (2016). Вклад Казахстана в урегулирование вопроса иранской ядерной программы. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2016/05/kazakhstans-contribution-to-settlement-of-iranian-nuclear-programme-issue/>. Дата обращения: 07.12.2024.
- Вайц, Ричард (2013). Объяснение посреднической миссии Казахстана. Доступно по адресу: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12721-explaining-kazakhstans-mediation-mission.html>. Дата обращения: 08.12.2024.
- Вандерхилл, Рейчел, Джойреман, Сандра и Тулепбаева, Роза (2020). Между медведем и драконом: многовекторность в Казахстане как модельная стратегия для второстепенных держав. *International Affairs* 96 (4) (2020): 975-993.
- Корнелл, Сванте и Старр, Фредерик (2020). Роль Казахстана в международном посредничестве при первом президенте Нурсултане Назарбаеве. Институт безопасности и развития (ноябрь): 1-83.
- Марат, Эрика (2010). Двойная роль Казахстана в политике Кыргызстана. Доступно по адресу: <https://jamestown.org/kazakhstans-dual-role-in-kyrgyzstans-politics/>. Дата обращения: 10.12.2024.
- Министерство иностранных дел Республики Казахстан (2022). Президент Токаев призывает Россию и Украину прийти к соглашению через переговоры, заявляя, что Казахстан готов предоставить посредничество, если это потребуются. Доступно по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/334985?lang=en>. Дата обращения: 10.12.2024.
- Оксфорд Аналитика (2024). Конфликт между Арменией и Азербайджаном из-за Карабаха урегулирован. Emerald Expert Briefings (oxan-db).
- Радио Свобода (2015). Перспективы саммита по Украине 15 января под вопросом. Доступно по адресу: <https://www.rferl.org/a/ukraine-kazakh-summit-doubt/26777756.html>. Дата обращения: 09.12.2024.
- Радио Свобода (2023). Казахстан внезапно объявляет, что больше не будет принимать переговоры по Сирии. Доступно по адресу: <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-ends-syria-peace-talks-surprise/32469409.html>. Дата обращения: 08.12.2024.
- УВКБ ООН (2014). Казахстан реагирует на кризис в Украине. Доступно по адресу: <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230528114653/https://www.refworld.org/docid/5332b98b4.html>. Дата обращения: 09.12.2024.

TRUMP'IN İKİNCİ DÖNEMİNDE ABD-ÇİN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

ÖMİRBЕК HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACISI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТРАМПТЫҢ ЕКІНШІ МЕРЗІМІНДЕ АҚШ-ҚЫТАЙ ҚАТЫНАСЫНЫҢ БОЛАШАҒЫ

Tüm dünyanın dikkatini çeken 2024 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlık seçimleri, ABD eski başkanını Donald Trump'ın tekrar seçilmesi ile sonuçlandı. Seçim sonuçlarına göre, Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Trump ve Ohio senatörü J. D. Vance 77.133.674 oy (49.9%) ve 312 delegayle, 74.700.293 oy (48.3%) ve 226 delege kazanan Demokrat Parti'nin adayı ve görevdeki başkan yardımcısı Kamala Harris ile Minnesota valisi Tim Walz'ı büyük bir üstünlükle mağlup ettiler [Reuters, 2024].

Aslında Trump'ın dört yıl aradan sonra iktidara dönüşünün beklenmedik bir sonuç olmadığı söylenebilir. Zaten dünya çapında birçok uzman, onun bu seçimi kazanacağını tahmin ediyordu. Her şeyden önce, son yıllardaki ülkedeki ekonomik durgunluk, enflasyon, yüksek yaşam maliyetleri, işsizlik, sağlık reformu ve göç gibi sorunlar iktidardaki Demokrat Parti'nin daha zayıf bir görünüm sergilemesine neden olurken, aksine Trump'ın kampanya sürecinde söz konusu sorunlara daha çok ağırlık vermesi, başkanlık seçimini tekrar kazanabilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar kendi hakkında yapılan eleştirilere ve devam eden suçlamalara rağmen, Trump'ın 2016'daki seçim zaferinden ve 2020'deki seçim kay-bından aldığı derslerle güçlü bir kam-

**RUSYA-UKRAYNA
SAVAŞI AÇISINDAN
BAKILDIĞINDA,
TRUMP'IN SEÇİM
KAMPANYASI
SIRASINDA "SAVAŞI
24 SAAT İÇİNDE
BİTİREBİLECEĞİ"
SÖZÜNÜN
GERÇEKLEŞMESİ
PEK OLASI
GÖRÜNMEMEKTEDİR**

**РЕСЕЙ-УКРАИНА
СОҒЫСЫ
ТҰРҒЫСЫНАН
АЛЫП ҚАРАҒАНДА,
ТРАМПТЫҢ
САЙЛАУАЛДЫ
НАУҚАНЫ КЕЗІНДЕ
АТАЛМЫШ
«СОҒЫСТЫ 24
САҒАТТЫҢ ІШІНДЕ
ТОҚТАТА АЛАМЫН»
ДЕГЕН УӘДЕСІНІҢ
ЖҮЗЕГЕ АСА ҚОЮЫ
НАҒАЙБЫЛ**

Бүкіл әлемнің назарын өзіне аударған 2024 жылғы АҚШ президенттік сайлауы елдің бұрынғы президенті Дональд Трамптың қайта сайлануымен аяқталды. Сайлау нәтижелеріне сәйкес, Республикалық партияның кандидаты Трамп пен Огайо сенаторы Жей Ди Вэнс 77,133,674 дауыспен (49,9%) 312 делегаттың қолдауына ие болып, 74,700,293 дауыспен (48,3%) 226 делегат қолдаған Демократиялық партияның кандидаты, қазіргі вице-президент Камала Харрис пен Миннесота губернаторы Тим Уолцты айқын басымдықпен жеңді [Reuters, 2024].

Негізінде, Трамптың төрт жылдан кейін билікке қайта оралуын күтпеген жағдай деуге болмайды. Әлем бойынша көптеген сарапшылар оның осы сайлауда жеңіске жететінін алдын ала болжаған еді. Бәрінен бұрын, соңғы жылдардағы елдегі экономикалық тоқырау, инфляция, өмір сүру құнының жоғарылығы, жұмыссыздық, денсаулық сақтау реформасы және иммиграция сияқты мәселелер биліктегі Демократиялық партияның әлсіздеу көрінуіне әкелсе, керісінше Трамптың сайлауалды бағдарламасында осы мәселелерге ерекше көңіл бөлуі оның президенттік сайлауда жеңіске жетуінде ерекше әсер ет-

panya stratejisi oluşturabilmesi ve özellikle sosyal medya gücünü son derecede etkili bir şekilde kullanması, rakibini geride bırakmasını sağlayan önemli faktörlerdendi.

ABD seçimlerinden sonra tüm dünyanın artık merakla beklediği soru, Trump'ın önümüzdeki dönemde küresel siyaseti nasıl etkileyeceği konusudur. Bu bağlamda Trump yönetiminin önümüzdeki dönemde dünya siyasetini nasıl şekillendireceğini tahmin edebilmek için, önceki başkanlık döneminde 2017-2021 yılları arasında izlediği politikalara ve 2024 seçim stratejisinin ana hatlarına ve mevcut küresel ve bölgesel jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik gelişmeleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Ocak 2025'te resmen başkanlık görevine başlayacak olan Trump'ın dış politika alanında ilk karşılaşacağı en önemli sorunların başında şüphesiz Rusya-Ukrayna savaşı ve ABD-Çin ilişkilerinin yer alacağı söylenebilir. Öncelikle Rusya-Ukrayna savaşı açısından bakıldığında, Trump'ın seçim kampanyası sırasında "savaşı 24 saat içinde bitirebileceği" sözünün gerçek-

kenin topshalaуға болатындай. Өзіне қатысты айтылған көптеген сын мен тағылған бірнеше айыптауға қарамастан, Трамптың 2016 жылғы жеңісі мен 2020 жылғы жеңілісінен қорытынды шығарып, жан-жақты сайлау стратегиясын құруы, әсіресе, әлеуметтік желіні өте тиімді пайдалануы оның қарсыласын қапыда қалтыруына көмектескен маңызды факторлардың бірі деуге болады.

Ендігі кезекте, бүгінде бүкіл әлемнің қызығушылығын тудырған маңызды сұрақтардың бірі – Трамптың алдағы кезеңде жаһандық саясатқа қалай әсер ететіні болып отыр. Бұл тұрғыда, Трамп әкімшілігінің алдағы уақытта әлемдік саясатты қалай қалыптастырарын болжау үшін оның 2017-2021 жылдар аралығындағы бірінші президенттік мерзімінде ұстанған саясатына және 2024 жылғы сайлау стратегиясының негізгі бағыттарына назар аудару қажет. Сонымен қатар, қазіргі жаһандық және аймақтық геосаяси, геостратегиялық және геοэкономикалық жағдайларды да ескеру керек.

leşmesi pek olası görünmemektedir. Çünkü söz konusu savaşın mevcut boyutunun yanı sıra, savaşın Avrupa'nın güvenliği de dahil olmak üzere küresel ve bölgesel etkileri göz önüne alındığında, etkin bir barış anlaşmasının artık yalnızca Kiev ve Moskova'nın kararıyla gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Zaten bir taraftan ABD ve NATO ülkelerinin Ukrayna'ya sağladığı askeri ve ekonomik yardımlarının giderek artması, diğer bir taraftan Kuzey Kore'nin de Rusya'ya destek vermesi, söz konusu savaşın Ukrayna ve Rusya arasındaki bir savaş olmaktan çoktan çıktığını göstermektedir. Hal böyleyken, Trump'ın başkanlık görevine başlamasıyla beraber çok kısa bir sürede savaşın gidişatında ciddi bir değişiklik olacağını söylemek zor görünüyor.

ABD-Çin ilişkilerine gelince, eninde sonunda Çin, Trump'ın ikinci başkanlık döneminde izleyeceği dış politikasının en büyük odak noktası olacaktır. Küresel hegemonyasını devam ettirmeye çalışan ABD'nin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik menfaatleri açısından bakıldığında, ekonomik yükselişle beraber bölgesel ve küresel etkisini giderek artırma-

2025 жылдың қаңтарында ресми түрде президенттік қызметіне кірісетін Трамптың сыртқы саясатта дүп келетін кезек күттірмес маңызды мәселелердің көш басында, әрине Ресей-Украина соғысы және АҚШ-Қытай қарым-қатынасы тұрғаны анық. Ең алдымен, Ресей-Украина соғысы тұрғысынан алып қарағанда, Трамптың сайлауалды науқаны кезінде аталмыш «соғысты 24 сағаттың ішінде тоқтата аламын» деген уәдесінің жүзеге аса қоюы нағайбыл. Өйткені бұл соғыстың қазіргі ауқымымен қатар, оның Еуропа қауіпсіздігі сияқты жаһандық және аймақтық жағымсыз салдарларын ескерсек, қандайда бір тиімді бейбіт келісімге енді тек Киев пен Мәскеу ғана қара бермейтіні анық. Онсызда бір тараптан АҚШ пен НАТО елдерінің Украинаға беріп жатқан әскери және экономикалық көмектерінің артуы, енді бір тараптан Солтүстік Кореяның да Ресейге қолдау көрсетуі бұл соғыстың тек Украина мен Ресей арасындағы қақтығыс шеңберінен әлдеқашан шыққанын айқындайды. Мұндай жағдайда, Трамп президенттік қызметіне кірісе салысымен-ақ қысқа мерзімде соғыста елеулі өзгеріс болатынын болжау қиын.

Ал, АҚШ пен Қытай қарым-қатынастарына тоқталсақ, Трамптың екінші президенттік кезеңінде сыртқы саясатының негізгі бағыты қалайда Қытай болатыны сөзсіз. Жаһандық үстемдігін сақтап қалуға тырысатын АҚШ-тың геосаяси, геостратегиялық және геοэкономикалық мүдделері тұрғысынан алып қарағанда, экономикалық дамуының арқасында жаһандық және аймақтық ықпалын арттыра түскен Қытай онсызда АҚШ үшін ең басты қарсылас болып отыр. Себебі, жылдар бойы «бейбіт даму» ниетін көрсеткенсіп, тасада АҚШ бастаған Батыс әлеміне қарсы жасырын бәсекелестік жүргізген Қытай, әсіресе, 2013 жылы Си Цзиньпин билікке келгеннен бастап әлемдік саясатта батыл қадамдар жасап, АҚШ-қа ашық қарсы шығуға көшті. Осыған байланысты, қазір АҚШ-Қытай қарым-қатынасы соңғы 35 жылдағы ең төменгі деңгейде түсті. Осы тұрғыдан көз жүгіртсек, «Американы қайтадан ұлы елге айналдыру» (Make America Great Again) ұраны аясында сыртқы саясатта ең алдымен АҚШ-тың мүдделерін көздейтін Трамптың екінші президенттік

ya çabalayan Çin, neredeyse en büyük rakip konumundadır. Zira yıllardır “barışçıl bir yükseliş” göstermeye çalışan ve ABD liderliğindeki Batı düzenine karşı üstü örtülü bir rekabet içinde olan Çin, özellikle 2013'te Xi Jinping'in iktidara gelmesiyle beraber küresel siyasette daha aktif bir rol oynamaya ve ABD'ye açıkça meydan okumaktadır. Dolayısıyla ABD-Çin ilişkileri, son otuz beş yılın en düşük düzeyindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, “Amerika'yı yeniden büyük yap” (Make America Great Again) sloganı altında, dış politikada öncelikle ABD'nin çıkarlarını savunmayı hedefleyen Trump'ın ikinci başkanlık döneminde ABD-Çin ilişkilerinin stratejik gerilimlerle dolu olacağı kaçınılmazdır.

Trump'ın ikinci başkanlık dönemindeki Çin politikasından söz ederken, ilk akla gelen konu, kuşkusuz iki ülke arasındaki ticari-ekonomik ilişkiler olacaktır. Zira dünyanın birbirleriyle derin bağlantılar içinde olan en büyük iki ekonomisi olarak ABD ve Çin arasındaki ticari-ekonomik ilişkilerin boyut ve niteliği, sadece iki ülke ilişkilerini değil, aynı zamanda dünya ticaretinin genel dinamiklerini de belirlemektedir. Fakat dünya ekonomisinin dengelerini değiştirecek biçimde hızlı bir şekilde büyüyen Çin, ABD'nin uzun yıllardır süregelen küresel ekonomik liderliğine sürekli bir şekilde meydan okumaktadır. Özellikle son yıllarda, Pekin'in piyasaları manipüle etme, adil rekabeti engelleme ve devlet destekli sanayi politikaları gibi uygulamaları, Washington'un yalnızca ticari-ekonomik değil, aynı zamanda stratejik ve güvenlik endişelerini de zirveye taşımaktadır. Artık Çin'in, ABD'nin ekonomik liderliğini hedef alan uzun vadeli ticari-ekonomik stratejileri, sadece ticaret açığını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda Amerikan şirketlerinin teknoloji ve üretim alanındaki üstünlüklerini tehdit eder hale gelmektedir. Bu nedenle 2016-2020 başkanlık döneminde Trump,

ABD-ÇİN TİCARİ-EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN MEVCUT DURUMU DİKKATE ALINDIĞINDA, TRUMP'IN İKİNCİ BAŞKANLIK DÖNEMİNDE ÇİN'E KARŞI TİCARET SAVAŞLARININ YENİDEN ALEVLENMESİ OLDUKÇA MUHTEMELDİR

AKŞ PEN QYTAY APACYNDAFY CAUDA-EKONOMIKALYQ QATYNACAPAPDYN QAZIRY JAQDAIYN ECKEPREHNE, TPAMPTYN EKINŞI PREZIDENTTYK MEPMİHNE QYTAYFA QAPCY CAUDA COFYCYNYN QAYTA TATANY YQTYMAMDYFY ÖTE JOFARY

кезеңінде АҚШ-Қытай қарым-қатынасында стратегиялық шиеленістер көп болатыны сөзсіз.

Трампың екінші президенттік мерзіміндегі Қытайға қатысты саясатын талқылағанда, ең алдымен екі ел арасындағы сауда-экономикалық қатынастар еске түседі. Себебі әлемдегі бір-бірімен терең байланыстағы ең ірі екі экономика ретінде АҚШ пен Қытай арасындағы сауда-экономикалық қарым-қатынастардың ауқымы мен сипаты тек олардың екіжақты қарым-қатынасын ғана емес, әлемдік сауданың жалпы динамикасын да анықтайды. Әлем экономикасының тепе-теңдігін өзгертуге ықпал ете алатындай қарқынды дамып келе жатқан Қытай АҚШ-тың әлем экономикасындағы ұзақ жылдар бойы жалғасып келе жатқан жетекші рөліне күн өткен сайын мықты бәсекелеске айналып келеді. Әсіресе, соңғы жылдары Пекиннің нарықты манипуляциялау, әділ бәсекелестікті шектеу және мемлекет қолдайтын өнеркәсіп саясаты сынды әрекеттері Вашингтонның тек сауда-экономикалық тұрғыдан қана емес, сонымен бірге стратегиялық және қауіпсіздік мәселелері бойынша да алаңдаушылығын күшейте түсті. Бүгінде АҚШ-тың экономикалық жетекшілігіне қарсы Қытайдың ұзақ мерзімді сауда-экономикалық стратегиялары тек сауда тапшылығын ұлғайтып қана қоймай, америкалық компаниялардың технология мен өндіріс саласындағы артықшылықтарына да қауіп төндіріп отыр. Сол себепті, Трамп өзінің 2016-2020 жылдардағы президенттік мерзімінде кедендік тарифтерді көтеру және басқа да сауданы қорғау саясаттары сияқты экономикалық қысым көрсету арқылы Қытайға қарсы қатаң ұстанымда болды. Осы орайда, Трампың 2018 жылдың наурызында бастаған сауда соғысы тек сауда балансын өзгертуді ғана емес,

гүмрүк тарифелері ve diğer korumacı ticaret politikaları gibi ciddi ekonomik baskılarla Çin'e karşı sert bir yaklaşım benimsemektedir. Bu çerçevede Trump'ın Mart 2018'de başlattığı ticaret savaşı, yalnızca ticaret dengesini değiştirmeyi değil, aynı zamanda Çin'in fikri mülkiyet hakları ihlalleri, teknoloji transferi zorlamaları ve devlet sübvansiyonları gibi sorunlarını da önlemeyi hedeflemektedir [USTR, 2018]. Bu yüzden, Trump'ın Çin'e karşı ticaret savaşının sadece ekonomik bir çatışmadan ziyade stratejik bir mücadele olduğu ifade edilebilir.

Ancak Mart 2018'de başlayan ABD-Çin ticaret savaşı, her ne kadar Ocak 2020'de Washington'un lehine bir ticaret anlaşmasıyla sona ermiş olsa dahi, ABD'nin ticaret açığı hiç kapanmamakta ve Çin söz konusu anlaşma kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmemektedir. Birinci faz ticaret anlaşmasına göre Çin, ABD'den tarım, endüstri, enerji ve hizmet ürünleri alımını genişletmek şartıyla toplam ithalat miktarını 2017'deki (187.9 milyar dolar) seviyesinden 2020'de 76.7 milyar dolar ve 2021'de 123.3 milyar dolar olmak üzere iki yılda toplam 200 milyar dolar daha artırmayı taahhüt etti [USTR, 2020]. ABD Ekonomik Analiz Bürosu'nun (BEA) verilerine göre, Çin'in ABD'den ithalatı 2020'de 166.3 milyar dolar,

sonдай-ақ, Қытайдың зияткерлік меншік құқығын бұзуы, технологияны өткермелеуге күштеуі және мемлекеттік субсидиялары секілді мәселелерді де шешуді мақсат етті [USTR, 2018]. Сондықтан Трамптың Қытайға қарсы сауда соғысын жалаң экономикалық қақтығыстан гөрі, стратегиялық текетірес ретінде қарастыруға болады.

Дегенмен, 2018 жылдың наурызында басталған АҚШ-Қытай сауда соғысы 2020 жылдың қаңтарында Вашингтонның пайдасына жасалған сауда келісімімен аяқталғанына қарамастан, АҚШ-тың сауда тапшылығы да толық жабылмады, Қытай да бұл келісімдегі өз міндеттемелерін толық орындамады. Аталмыш бірінші кезеңдегі сауда келісіміне сәйкес, Қытай АҚШ-тан ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, энергетика және қызмет көрсету өнімдерін сатып алу көлемін арттыру арқылы жалпы импортын 2017 жылғы (187.9 миллиард доллар) деңгейден 2020 жылы 76.7 миллиард долларға, 2021 жылы 123.3 миллиард долларға ұлғайтып, екі жыл ішінде қосымша 200 миллиард долларлық импорт жасауға уәде берген еді [USTR, 2020]. АҚШ Экономикалық талдау бюросының (BEA) мәліметтері бойынша, Қытайдың АҚШ-тан импорты 2020 жылы 166.3 миллиард доллар, 2021

2021'de 192.2 milyar dolar, 2022'de 197.4 milyar dolar ve 2023'te 195.5 milyar dolara ulaştı. Aksine Çin'in ABD'ye ihracatı ise, 2020'de 448.7 milyar dolar, 2021'de 526.4 milyar dolar, 2022'de 563.6 milyar dolar ve 2023'te 447.7 milyar dolar olarak kaydedildi [BEA, 2024]. Dolayısıyla 2020'de 282.3 milyar dolar olan ABD'nin Çin'e olan ticaret açığı, 2021'de 334.9 milyar dolar, 2022'de 366.2 milyar dolar ve 2023'te 252.1 milyar dolar olarak gerçekleşti [BEA, 2024; BEA, 2024]. Bu arada ABD'nin Çin'e ticaret açığının 2020 ve 2023'teki önemli ölçüde azalmasının, ABD'nin Çin'e ihracatıyla değil, aksine ABD'nin Çin'den ithalatının azalmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Çünkü ABD'nin Çin'den ithalatının azalması, büyük ölçüde 2020'de COVID-19 salgınından ve 2023'te ise Çin ekonomisinin yavaşlaması ve tedarik zincirinin Çin dışına kaymasından kaynaklanmıştır.

ABD-Çin ticari-ekonomik ilişkilerinin mevcut durumu dikkate alındığında, Trump'ın ikinci başkanlık döneminde Çin'e karşı ticaret savaşlarının yeniden alevlenmesi oldukça muhtemeldir. Bu çerçevede Trump, gümrük tarifeleri, ticaret engelleri ve yaptırımlarla Çin ile aradaki ticaret dengesizliğini Amerika lehine çevirmeye yönelik stratejiler geliştirmenin yanı sıra, bölgesel ve küresel ticari-ekonomik iş birliğinde de Çin'i hedef alan politikaları destekleyeceği tahmin edilebilir. Ayrıca, Çin'in teknolojik yükselmesini engelleme hedefiyle Trump'ın, uzay sanayisi, 5G, yapay zekâ, biyoteknoloji, dijital para birimi ve diğer gelişen sektörlerdeki Çin'in etkisini sınırlama ve Çin'e teknoloji ihracatını kısıtlamanın yanı sıra, Çinli teknoloji devlerine yönelik yasaklar ve yaptırımlar uygulaması beklenebilir.

Esas olarak, Tayvan sorunu, Trump'ın ikinci başkanlık döneminde ABD-Çin ilişkilerinin en hassas ve kritik noktalarından biri olmaya devam edecek ve bu durum Trump'ın Çin başta olmak üzere tüm Hint-Pasifik bölgesi-

**TRUMP YÖNETİMİ,
ÇİN'İN TAYVAN
ÜZERİNDEKİ
EGEMENLİK
İDDİALARINA KARŞI
SERT BİR DURUŞ
SERGİLEYEREK,
ABD'NİN TAYVAN'A
OLAN TÜM
DESTEKLERİNİ DAHA
BELİRGİN HALE
GETİREBİLİR**

**ТРАМП ӘКІМШІЛІГІ
ҚЫТАЙДЫҢ
ТАЙВАНҒА ҚАТЫСТЫ
ЕГЕМЕНДІК
ТАЛАПТАРЫНА
ҚАТАҢ ҰСТАНЫМ
ТАНЫТЫП, АҚШ-
ТЫҢ ТАЙВАНҒА
КӨРСЕТЕТІН
ҚОЛДАУЫН ОДАН
ӘРІ АРТТЫРА ТҮСУ
МҮМКІН**

жылы 192.2 миллиард доллар, 2022 жылы 197.4 миллиард доллар және 2023 жылы 195.5 миллиард доллар болды. Керісінше, Қытайдың АҚШ-қа экспорты 2020 жылы 448.7 миллиард долларды, 2021 жылы 526.4 миллиард долларды, 2022 жылы 563.6 миллиард долларды және 2023 жылы 447.7 миллиард долларды құрады [BEA, 2024]. Осылайша, 2020 жылы 282.3 миллиард долларды құраған АҚШ-тың Қытаймен арадағы сауда тапшылығы 2021 жылы 334.9 миллиард доллар, 2022 жылы 366.2 миллиард доллар, ал 2023 жылы 252.1 миллиард доллар болды [BEA, 2024]. Бұл жерде 2020 және 2023 жылдардағы АҚШ-тың Қытаймен арадағы сауда тапшылығының едәуір азаюы АҚШ-тың Қытайға экспортының артуынан емес, керісінше Қытайдан импортының қысқаруымен байланысты екенін атап өткен жөн. Өйткені АҚШ-тың Қытайдан импортының азаюы 2020 жылы COVID-19 пандемиясының, ал 2023 жылы Қытай экономикасының баяулауы мен жеткізу тізбегінің Қытайдан тыс жерлерге ойысуының әсерінен болған еді.

АҚШ пен Қытай арасындағы сауда-экономикалық қатынастардың қазіргі жағдайын ескергенде, Трамптың екінші президенттік мерзімінде Қытайға қарсы сауда соғысының қайта тұтану ықтималдығы өте жоғары. Осы тұрғыда Трамптың кедендік тарифтерді көтеру, сауда шектеулерін енгізу және санкция салу арқылы Қытаймен арадағы сауда теңсіздігін АҚШ-тың пайдасына өзгертуді көздейтін стратегиялық шаралар қабылдаумен қатар, аймақтық және жаһандық сауда-экономикалық әріптестікте де Қытайға қарсы саясаттарды қолдайтыны болжауға болады. Қытайдың технологиялық күшеюін шектеу мақсатында Трамптың ғарыш өнеркәсібі, 5G, жасанды сана, биотехнология, цифрлық валюта және басқа да

не yönelik dış politikasında belirleyici olacaktır. Her zamanki gibi Tayvan, Çin'in bölgesel ve küresel hegemonyası için son derece önemli bir stratejik hedefken, ABD'nin Tayvan'la olan ilişkileri, Hint-Pasifik bölgesindeki güvenlik dengesini şekillendiren bir faktör olarak kalacaktır. Bu doğrultuda, önümüzdeki dönemde Trump yönetimi, Çin'in Tayvan üzerindeki egemenlik iddialarına karşı sert bir duruş sergileyerek, ABD'nin Tayvan'a olan tüm desteklerini daha belirgin hale getirebilir. Bu minvalde, Trump'ın ikinci başkanlık döneminde ABD'nin Tayvan'ın savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik askeri yardım ve desteğinin genişletilmesi ve Tayvan'a daha fazla hava savunma sistemleri, deniz savunma sistemleri ve denizaltılar gibi stratejik araçları kapsayan silah satışlarının artırılacağı gözlemlenebilir.

Tayvan sorunuyla beraber, Çin'in deniz sınırları ve Güney Çin Denizi'ndeki askeri faaliyetleri Trump yönetiminin Hint-Pasifik bölgesine yönelik stratejilerini şekillendiren ana unsurlar olacaktır. Bilinen o ki, Hint-Pasifik bölgesi, ABD ve Çin arasında giderek artan jeoekonomik, jeopolitik ve jeostratejik rekabetin büyük sahnesi olmaya devam edecektir. Zaten ABD, son yıllarda "Asya'ya Dönüş" stratejisi, "Özgür ve Serbest Hint-Pasifik" girişimi ve "Quad" dördümlü ittifakı gibi çeşitli mekanizmalar çerçevesinde Hint-Pasifik bölgesindeki varlığını arttırmaya çalışmaktaydı. Üstelik, Eylül 2021'de yapılan AUKUS anlaşmasıyla ABD, bölgedeki müttefikleri Avustralya'nın stratejik askeri değere sahip nükleer enerjili denizaltıları edinmesini ve Birleşik Krallık'ın da bölge sorunlarına müdahil olmasını sağladı [White House, 2021]. Bu açıdan bakıldığında, önümüzdeki dönemde de ABD, Hint-Pasifik'te özellikle Avustralya, Japonya, Güney Kore ve Hindistan gibi bölge ülkeleriyle daha sıkı güvenlik ve ticari-ekonomik ilişkiler kurmaya odaklanacaktır. Dolayısıyla,

TRUMP DÖNEMİNDE ABD'NİN MÜTTEFİK ÜLKELERLE HİNT-PASİFİK'TE ASKERİ TATBİKATLARINI ARTIRMASI VE BÖLGEDEKİ DENİZ YOLLARINDA STRATEJİK ASKERİ MEVCUDİYETİNİ GÜÇLENDİRMESİ BEKLENMEKTEDİR

TRAMP KEZEĞİNDE AҚШ-ТЫҢ ОДАҚТАС ЕЛДЕРІМЕН АЙМАҚТА БІРЛЕСКЕН ӘСКЕРІ ОҚУ-ЖАТТЫҒУЛАРЫН АРТТЫРЫП, СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҢЫЗДЫ ТЕҢІЗ ЖОЛДАРЫНДАҒЫ ӘСКЕРІ МҮМКІНДІГІН КҮШЕЙТУГЕ ДЕН ҚОЯТЫНЫН МЕЖЕЛЕУГЕ БОЛАДЫ

дамыған салалардағы Қытайдың ықпалын азайтып, Қытайға технология экспортын қысқартумен қатар, қытайлық технология алпауыттарына шектеулер мен санкциялар енгізуі мүмкін.

Шындап келгенде, Тайвань мәселесі – Трамптың екінші президенттік кезеңінде АҚШ-Қытай қарым-қатынасындағы ең сезімтал, ең күрделі мәселелердің бірі болып жалғаса береді. Бұл мәселе Трамптың Қытаймен қатар бүкіл Үнді-Тынық мұхиты аймағына қатысты сыртқы саясатында маңызды рөл атқаратын болады. Тайван әдеттегідей Қытайдың аймақтық және жаһандық гегемониясы үшін ерекше маңызды стратегиялық мақсат болса, АҚШ-тың Тайванмен байланысы Үнді-Тынық мұхиты аймағындағы қауіпсіздік тепе-теңгін қалыптастыратын фактор болып қала береді. Осыған сәйкес, алдағы уақытта Трамп әкімшілігі Қытайдың Тайванға қатысты егемендік талаптарына қатаң ұстаным танытып, АҚШ-тың Тайванға көрсететін қолдауын одан әрі арттыра түсуі мүмкін. Бұл бағытта Трамптың екінші президенттік мерзімінде АҚШ Тайванның қорғаныс әлеуетін арттыру үшін әскери көмек пен қолдауды кеңейтіп, әуе және теңіз қорғаныс жүйелері мен сүңгуір кеме сияқты стратегиялық құралдарды қамтитын қару-жарақ сатылымын ұлғайтуы ықтимал.

Тайван мәселесімен қоса Қытайдың теңіз шекаралары мен Оңтүстік Қытай теңізіндегі әскери әрекеттері Трамп әкімшілігінің Үнді-Тынық мұхиты аймағына арналған стратегияларын анықтайтын басты факторлар болары сөзсіз. Ендеше, Үнді-Тынық мұхиты аймағы АҚШ пен Қытай арасындағы үдеп келе жатқан геоэкономикалық, геосаяси және геостратегиялық бәсекелестіктің негізгі сахнасы болып қала берерері бесенеден белгілі. Шынын қуғанда, АҚШ соңғы жыл-

Trump döneminde ABD'nin müttefik ülkelerle Hint-Pasifik'te askeri tatbikatlarını artırması ve bölgedeki deniz yollarında stratejik askeri mevcudiyetini güçlendirmesi beklenmektedir.

Özet olarak, Trump'ın ikinci başkanlık döneminde ABD-Çin ilişkilerinin daha da gerginleşeceği tahmin edilebilir. Trump'ın Çin'e karşı ticari-ekonomik yaptırımları ve teknoloji kısıtlamalarının yanı sıra, Tayvan politikası ve Hint-Pasifik'te siyasi-askeri ve ticari-ekonomik ittifakları ön plana çıkarması, Washington ve Pekin arasındaki süregelen anlaşmazlıkların daha da belirginleşmesine ve stratejik rekabetin daha da derinleşmesine yol açabilir. Ayrıca, uluslararası kamuoyunca sıkça dile getirilen Hong Kong, Tibet ve Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri de Trump yönetiminin Çin ile ilişkilerinde önemli bir başlık olarak durmaktadır. Bununla birlikte Trump'ın Çin politikası, ABD'nin ulusal çıkarları ve jeopolitik denge gibi faktörlere bağlı olarak şekillenecek ve genelde Pekin'in küresel etkisini engellemeye odaklanacaktır. Bu dönemde ABD ve Çin arasında doğrudan bir askeri çatışma beklenmese de, siber güvenlik gibi alanlarda gerginliklerin yaşanma olasılığı göz ardı edilmemelidir.

дары «Азияға оралу» стратегиясы, «Еркін және ашық Үнді-Тынық мұхиты» бастамасы және «Quad» төрттік альянсы сияқты түрлі механизмдер аясында аталмыш аймақтағы ықпалын күшейтуге ұмтылып келді. Бұған қоса, 2021 жылы қыркүйекте жасалған AUKUS келісімі арқылы АҚШ аймақтағы серіктесі Австралияның ядролық сүңгуір кемесін иеленуіне мүмкіндік жасап, Ұлыбританияның да аймақ мәселелеріне араласуын қамтамасыз етті [White House, 2021]. Осы тұрғыдан алғанда, алдағы уақытта да АҚШ-тың Үнді-Тынық мұхитында, әсіресе, Австралия, Жапония, Оңтүстік Корея және Үндістан сияқты аймақ елдерімен тығыз қауіпсіздік және сауда-экономикалық қатынастар орнатуға мән беретінін топшылай аламыз. Трамп кезеңінде АҚШ-тың одақтас елдерімен аймақта бірлескен әскери оқу-жаттығуларын арттырып, стратегиялық маңызды теңіз жолдарындағы әскери мүмкіндігін күшейтуге ден қоятынын межелеге болады.

Қорытып айтқанда, Трамптың екінші президенттік кезеңінде АҚШ-Қытай қарым-қатынасының айтарлықтай шиеленісетінін болжауға болады. Трамптың Қытайға қарсы сауда-экономикалық санкциялары мен

Қайнаққа:

BEA (2024). ABD uluslararası mal ve hizmet ticareti, ekim 2024. Alınan yer: <https://www.bea.gov/sites/default/files/2024-12/trad1024.pdf>. Ерісім tarihi: 05.12.2024.

BEA (2024). Çin - uluslararası ticaret ve yatırım ülke gerçekleri. Alınan yer: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#650>. Ерісім tarihi: 05.12.2024.

Reuters (2024). ABD başkanlık seçim sonuçları. Alınan yer: <https://www.reuters.com/graphics/USA-ELECTION/RESULTS/zjpqnmwxwv/>. Ерісім tarihi: 18.11.2024.

USTR (2018). Başkan Trump, Çin'in haksız ticaretine yönelik sert uygulamaları açıkladı. Alınan yer: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/president-trump-announces-strong>. Ерісім tarihi: 21.11.2024.

USTR (2020). Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki ticari ve ekonomik anlaşma. Alınan yer: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf. Ерісім tarihi: 21.11.2024.

White House (2021). AUKUS ile ilgili ortak liderler açıklaması. Alınan yer: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/15/joint-leaders-statement-on-aukus/>. Ерісім tarihi: 06.12.2024.

технологиялық шектеулерімен қатар, Тайванға қатысты саясаты мен Үнді-Тынық мұхитындағы саяси-әскери және сауда-экономикалық ынтымақтастықты күшейтуі Вашингтон мен Пекин арасындағы бұрыннан келе жатқан қайшылықтарды тереңдетіп, стратегиялық бәсекелестікті одан әрі ушықтыруы бек мүмкін. Сонымен қатар, Қытайдың Гонконг, Тибет және Шығыс Түркістандағы адам құқықтарын бұзу мәселелері де Трамп әкімшілігінің назарында бола береді. Жалпы, Трампың Қытайға қатысты саясаты АҚШ-тың ұлттық мүдделері мен геосаяси тепе-теңдік аясында қалыптасып, Пекиннің әлемдік ықпалын шектеуге бағытталмақ. Трампың екінші президенттік мерзімінде АҚШ пен Қытай арасында тікелей әскери қақтығыстың ықтималдығы аз болғанымен, киберқауіпсіздік саласында елеулі шиеленістердің туындауы мүмкіндігін жоққа шығаруға болмайды.

Дереккөз:

BEA (2024). АҚШ-тың әлемдік тауар және қызмет саудасы, 2024 жылғы қазан. Сілтеме: <https://www.bea.gov/sites/default/files/2024-12/trad1024.pdf>. Қаралған уақыты: 05.12.2024.

BEA (2024). Қытай - халықаралық сауда және инвестиция бойынша деректер. Сілтеме: <https://apps.bea.gov/international/factsheet/factsheet.html#650>. Қаралған уақыты: 05.12.2024.

Reuters (2024). АҚШ президенттік сайлау нәтижелері. Сілтеме: <https://www.reuters.com/graphics/USA-ELECTION/RESULTS/zjpqnmwxwv/>. Қаралған уақыты: 18.11.2024.

USTR (2018). Президент Трамп Қытайдың әділетсіз саудасына қарсы қатаң шараларды жариялады. Сілтеме: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/president-trump-announces-strong>. Қаралған уақыты: 21.11.2024.

USTR (2020). Америка Құрама Штаттары мен Қытай Халық Республикасы арасындағы сауда және экономикалық келісім. Сілтеме: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf. Қаралған уақыты: 21.11.2024.

White House (2021). AUKUS туралы көшбасшылардың бірлескен мәлімдемесі. Сілтеме: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/15/joint-leaders-statement-on-aukus/>. Қаралған уақыты: 06.12.2024.

RISKS FOR THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РИСКИ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА

Kazakhstan's economy experiences high pressure from external and internal factors. External factors include uncertainties caused by geopolitical issues and the global energy markets, while internal risks are associated with the country's economic policy.

Low economic diversification is one of Kazakhstan's most important issues and challenges. According to the World Bank (2024) data, in 2023, Kazakhstan's fuel exports (as % of merchandise exports) amounted to 59%, while ores and metals exports reached 14.6%. Kazakhstan's high dependence on mineral fuel exports makes it vulnerable to price and demand volatility in the global energy markets. The start of the conflict in Ukraine in 2022 led to a surge in oil prices. According to Statista (2024) data, in 2021, the average annual Brent crude oil price was equal to 71 USD per barrel, while in 2022 it increased to 101 USD, showing 42% growth. In 2023, the indicator decreased to 82 USD, and the tendency of the reduction is continuing in 2024. Data from Oilprice.com (2024) shows that as of December 18, 2024, Brent crude oil price amounted to 73 USD. Global oil supply and demand are characterized by high uncertainty. Recently, OPEC+ postponed the start of oil output rises and extended

**LOW DIVERSIFICATION
OF THE ECONOMY IS
ONE OF THE MOST
IMPORTANT ISSUES
AND CHALLENGES
FOR KAZAKHSTAN**

**НИЗКАЯ
ДИВЕРСИФИКАЦИЯ
ЭКОНОМИКИ – ОДНА
ИЗ ВАЖНЕЙШИХ
ПРОБЛЕМ И
ВЫЗОВОВ ДЛЯ
КАЗАХСТАНА**

Экономика Казахстана испытывает сильное давление со стороны внешних и внутренних факторов. Внешние факторы включают неопределенность, вызванную геополитическими проблемами и мировыми энергетическими рынками, в то время как внутренние риски связаны с экономической политикой страны.

Низкая диверсификация экономики является одной из важнейших проблем и вызовов для Казахстана. По данным Всемирного банка [2024], в 2023 году экспорт минерального топлива из Казахстана (в % от товарного экспорта) составил 59%, а экспорт руд и металлов достиг 14,6%. Высокая зависимость Казахстана от экспорта минерального топлива делает его уязвимым к волатильности цен и спроса на мировых энергетических рынках. Начало конфликта на Украине в 2022 году привело к резкому росту цен на нефть. По данным Statista [2024], в 2021 году среднегодовая цена на нефть марки Brent составила 71 доллар США за баррель, а в 2022 году она выросла до 101 доллара, увеличившись на 42%. В 2023 году показатель снизился до 82 долларов, и тенденция снижения продолжается в 2024 году. Данные Oilprice.com [2024] показывают, что по состоянию на

the full unwinding of cuts due to weak demand and booming production outside the group [Reuters, 2024]. To maintain stability in global oil markets, Russia, Kazakhstan, and Saudi Arabia have announced their readiness to compensate for their overproduction within the framework of OPEC+ quotas (Forbes, 2024). The plans of the elected US President Donald Trump to increase oil production will further put pressure on the global market and can have a declining effect on prices. At the same time, China demonstrates weak demand for energy products which will negatively result in global prices (Downs and Rajendran, 2024). It is worth mentioning that China is one of the alternative markets for Kazakhstan's mineral fuels. Hence, in 2025, Kazakhstan may experience lower production, decreasing demand and prices for its mineral fuels, which will negatively affect the country's main macroeconomic indicators.

The second important factor that affects Kazakhstan's economy is the state of Russia's economy. Russia is a key import partner of Kazakhstan and economic ties between the two states are strong. The recent sanctions on Russia's economy, in particular, its financial sector including Gazprombank, were

18 декабря 2024 года цена на нефть марки Brent составила 73 доллара. Мировой спрос и предложение нефти характеризуются высокой неопределенностью. Недавно ОПЕК+ отложила начало роста добычи нефти и продлила сокращения из-за слабого спроса и бурно растущей добычи за пределами группы [Reuters, 2024]. Для поддержания стабильности на мировых рынках нефти Россия, Казахстан и Саудовская Аравия заявили о готовности компенсировать свое перепроизводство в рамках квот ОПЕК+ [Forbes, 2024]. Планы избранного президента США Дональда Трампа по увеличению добычи нефти будут дополнительно оказывать давление на мировой рынок с понижающим эффектом для цен. В то же время Китай демонстрирует слабый спрос на энергоносители, что негативно отразится на мировых ценах [Downs и Rajendran, 2024]. Стоит отметить, что Китай является одним из альтернативных рынков для минерального топлива Казахстана. Таким образом, в 2025 году Казахстан может столкнуться со снижением производства, спроса и цен на минеральное топливо, что негативно скажется на основных макроэкономических показателях страны.

significant. Under new sanctions, Gazprombank cannot handle any new energy-related transactions (Reuters, 2024). The Russian currency ruble started weakening, which also impacted on the volatility of Kazakhstan's currency tenge. According to the National Bank (2024) data, as of November 21, 2024, the official (market) exchange rate of USD was 495 tenge, while on December 21 it amounted to 524 tenge, weakening by almost 6%. The National Bank explained the weakening of the tenge by external issues such as the strengthening of the US dollar, the weakening of the Russian ruble and geopolitical crisis, and domestic issues including an increase in demand for foreign currency from economic agents and limited supply (National Bank, 2024). Monetary authorities of Kazakhstan responded with currency interventions worth more than 1 billion USD and increased the interest rate from 14.25% to 15.25%. According to the Head of National Bank Timur Suleimenov, the last intervention was in May 2022 due to the war in Ukraine, which caused higher inflation and exchange rate fluctuations. Suleimenov didn't consider the situation a speculative pressure and noted that the market is in search of a new level of equilibrium (Forbes, 2024). However, it is worth mentioning that tenge's weakening was due to expectations of negative market conditions. For instance, global oil prices, despite the reduction in 2024, demonstrate stability, and sanctions against Gazprombank took effect on December 20. Moreover, recently, Türkiye and Hungary have received an exemption and can continue paying for Russian natural gas via Gazprombank (Euractiv, 2024). Thus, despite such positive news for the economy of Kazakhstan, risks associated with uncertainties on the global energy market and the future of the conflict in Ukraine remain.

**ONE OF THE MOST
UNFAVORABLE
EFFECTS OF A WEAK
TENGE IS ITS IMPACT
ON INFLATION**

**ОДНИМ ИЗ САМЫХ
НЕБЛАГОПРИЯТНЫХ
ПОСЛЕДСТВИЙ
СЛАБОГО ТЕНГЕ
ЯВЛЯЕТСЯ ЕГО
ВЛИЯНИЕ НА
ИНФЛЯЦИЮ**

Вторым важным фактором, влияющим на экономику Казахстана, является состояние экономики России. Россия является ключевым партнером по импорту для Казахстана, и экономические связи между двумя государствами остаются сильными. Недавние санкции против экономики России, в частности, ее финансового сектора, включая Газпромбанк, были значительными. В соответствии с новыми санкциями Газпромбанк не может обрабатывать какие-либо новые транзакции, связанные с энергоносителями [Reuters, 2024]. Российская валюта рубль начала слабеть, что также повлияло на волатильность казахстанской валюты тенге. По данным Национального банка (2024), по состоянию на 21 ноября 2024 года официальный (рыночный) курс доллара США составлял 495 тенге, тогда как 21 декабря он достиг 524 тенге, ослабев почти на 6%. Национальный банк объяснил ослабление тенге внешними проблемами, такими как укрепление доллара США, ослабление российского рубля и геополитический кризис, и внутренними проблемами, включая рост спроса на иностранную валюту со стороны экономических агентов и ограниченное предложение [Национальный банк, 2024]. Монетарные власти Казахстана ответили валютными интервенциями на сумму более 1 млрд долларов США и повысили процентную ставку с 14,25% до 15,25%. По словам главы Нацбанка Тимура Сулейменова, последняя интервенция была в мае 2022 года из-за войны на Украине, что вызвало рост инфляции и колебаний обменного курса. Сулейменов не считает ситуацию спекулятивным давлением и отметил, что рынок находится в поисках нового уровня равновесия (Forbes, 2024a). Однако стоит отметить, что ослабление тенге было обусловлено ожиданиями негативной рыночной конъюнктуры. Так, мировые цены на нефть,

One of the most unfavorable effects of a weak tenge is its impact on inflation. Taking into consideration the high dependence of the economy of Kazakhstan on imports, currency devaluation will accelerate inflation, which stands above the National Bank target. The response measures such as increasing interest rates may restrain inflation, but represent higher borrowing costs for Kazakhstan's business. Hence, the implementation of investment projects will be limited, which will negatively affect economic growth and further undermine the country's competitiveness. However, it is important to mention that the costs of inflation can be even higher, and finding a tradeoff will not be an easy task for Kazakhstan's authorities.

Kazakhstan's increasing budget deficit is another important issue. The rising deficit can be addressed by higher revenues or lower expenditures. A budget deficit leads to government borrowings and debt. However, as Kursiv (2024) reports, the Ministry of Economy of Kazakhstan proposes to consider the national debt, which reached 22.6% of GDP, as an invest-

**PUBLIC INVESTMENTS
MAY HAVE A
CROWDING-OUT
EFFECT**

**ГОСУДАРСТВЕННЫЕ
ИНВЕСТИЦИИ МОГУТ
ИМЕТЬ ЭФФЕКТ
ВЫТЕСНЕНИЯ**

несмотря на снижение в 2024 году, демонстрируют стабильность, а санкции против Газпромбанка вступили в силу 20 декабря. Более того, недавно Турция и Венгрия получили исключения и могут продолжать платить за российский природный газ через Газпромбанк [Euractiv, 2024]. Таким образом, несмотря на столь позитивные новости для экономики Казахстана, риски, связанные с неопределенностью на мировом энергетическом рынке и будущим конфликта на Украине, сохраняются.

Одним из самых неблагоприятных последствий слабого тенге является его влияние на инфляцию. Учитывая высокую зависимость экономики Казахстана от импорта, девальвация валюты ускорит инфляцию, которая находится выше целевого показателя Национального банка. Меры реагирования, такие как повышение процентных ставок, могут сдержать инфляцию, но представляют собой более высокую стоимость заимствований для казахстанского бизнеса. Таким образом, реализация инвестиционных про-

ment in the country's development. The country's authorities mention that they borrow to invest in strategic and infrastructural projects. Moreover, the government mentions that Kazakhstan's debt remains low, while representatives of international financial institutions note that borrowed funds can be used to finance education, infrastructure, and ensure long-term growth (Kursiv, 2024). However, public investments may have a crowding-out effect. According to Sholanova (2024), in 2024, the state budget and borrowed funds became a key source of capital investments in Kazakhstan, while last year the private sector was a key driver of capital investments. Thus, during January-November 2024, the share of the state budget investments increased to 20.2% from 14.8% in the same period last year.

The government uses the National Fund to solve the budget deficit problem. In 2023, the government withdrew a record 5.4 trillion tenge, while more than 6 trillion tenge were transferred this year. It is expected that in 2025, the government will take around 5.2 trillion tenge (Exclusive, 2024). Increasing transfers from the National Fund and higher levels of borrowing show a lack of fiscal discipline. Moreover, there is a lack of policy coordination between fiscal and monetary authorities. While fiscal authorities increase spending using funds from the National Fund and borrowing, the National Bank tries to control inflation by high interest rates. Higher costs of borrowing undermine the private sector's ability to finance investment projects and the crowding-out effect puts additional pressure on public finance. It is important to mention that the government cannot achieve economic growth without participation of the private sector. Hence, there is a high need for the development of a coordinated policy between the govern-

**THERE IS A HIGH
NEED FOR THE
DEVELOPMENT OF
A COORDINATED
POLICY BETWEEN THE
GOVERNMENT AND
THE NATIONAL BANK**

**СУЩЕСТВУЕТ
ВЫСОКАЯ
НЕОБХОДИМОСТЬ
В РАЗРАБОТКЕ
СОГЛАСОВАННОЙ
ПОЛИТИКИ МЕЖДУ
ПРАВИТЕЛЬСТВОМ
И НАЦИОНАЛЬНЫМ
БАНКОМ**

ектов будет ограничена, что негативно скажется на экономическом росте и еще больше подорвет конкурентоспособность страны. Однако важно отметить, что издержки инфляции могут быть еще выше, и найти компромисс будет непростой задачей для властей Казахстана.

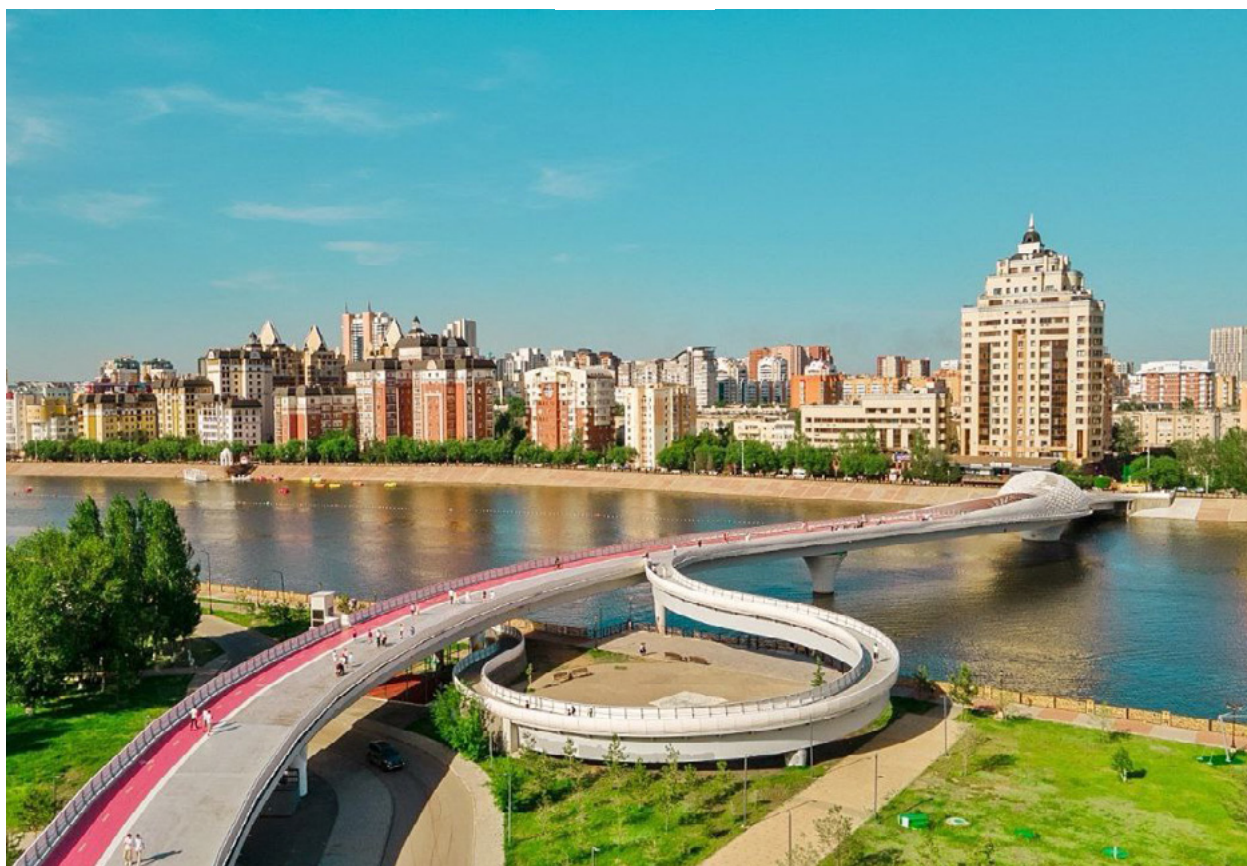
Еще одной важной проблемой является растущий дефицит бюджета Казахстана. Растущий дефицит можно решить за счет увеличения доходов или сокращения расходов. Дефицит бюджета приводит к государственным заимствованиям и долгу. Однако, как сообщает Курсив [2024], Министерство экономики Казахстана предлагает рассматривать государственный долг, который достиг 22,6% ВВП, как инвестиции в развитие страны. Власти страны отмечают, что они занимают для инвестирования в стратегические и инфраструктурные проекты. Более того, правительство упоминает, что долг Казахстана остается низким, в то время как представители международных финансовых институтов отмечают, что заемные средства могут быть использованы для финансирования образования, инфраструктуры и обеспечения долгосрочного роста [Курсив, 2024]. Однако государственные инвестиции могут иметь эффект вытеснения. Как отмечает Шоланова [2024], в 2024 году государственный бюджет и заемные средства стали ключевым источником капиталовложений в Казахстане, тогда как в прошлом году основным их драйвером был частный сектор. Так, за январь-ноябрь 2024 года доля государственных бюджетных инвестиций увеличилась до 20,2% с 14,8% за аналогичный период прошлого года.

Правительство использует средства Национального фонда для решения проблемы дефицита бюджета. В 2023 году правительство изыало рекордные 5,4 трлн тенге,

ment and the National Bank. Other important measures that the government should implement are creating conditions for higher revenues and reassessment of the budget expenditures. It is important to ensure that these processes will be open and transparent.

Thus, addressing issues of policy coordination and budget deficit will help Kazakhstan attract investments from the private sector and finance priority and transformative projects from the state budget. These measures will help to diversify the economy and improve its competitiveness and resilience to external shocks. Predictable and consistent rules-based policy will also contribute to the attraction of foreign investments, which will have a positive effect on currency exchange and economic stability.

тогда как в этом году было перечислено более 6 трлн тенге. Ожидается, что в 2025 году правительство изымет около 5,2 трлн тенге [Exclusive, 2024]. Увеличение трансфертов из Национального фонда и более высокие уровни заимствований свидетельствуют об отсутствии фискальной дисциплины. Более того, отсутствует координация политики между фискальными и монетарными властями. В то время как фискальные органы увеличивают расходы, используя средства из Национального фонда и заимствования, Национальный банк пытается контролировать инфляцию за счет высоких процентных ставок. Более высокие издержки заимствования подрывают способность частного сектора финансировать инвестиционные проекты, а эффект вытеснения оказывает дополнительное давление на государственные финансы. Важно отметить, что правительство не может достичь экономического роста без участия частного сектора. Следовательно, существует острая необходимость в разработке скоординированной поли-

tk.ismcdn.com

тики между правительством и Национальным банком. Другие важные меры, которые должно реализовать правительство, включают создание условий для более высоких доходов и переоценка бюджетных расходов. При этом необходимо обеспечить открытость и прозрачность этих процессов.

Таким образом, решение вопросов координации политики и дефицита бюджета поможет Казахстану привлечь инвестиции из частного сектора и финансировать приоритетные и трансформационные проекты из государственного бюджета. Эти меры помогут диверсифицировать экономику и повысить ее конкурентоспособность и устойчивость к внешним шокам. Предсказуемая и последовательная политика, основанная на правилах, также будет способствовать привлечению иностранных инвестиций, что окажет положительное влияние на обменный курс и экономическую стабильность.

dknews.kz

References:

- Downs, Erica and Abhiram, Rajendran (2024). China's slowing oil demand growth is likely to persist and could impact markets. Retrieved from <https://www.energypolicy.columbia.edu/chinas-slowng-oil-demand-growth-is-likely-to-persist-and-could-impact-markets/>. Accessed on 24.12.2024.
- Euractiv (2024). Türkiye, Hungary receive US sanction waiver for gas payments to Russia. Retrieved from <https://www.euractiv.com/section/eet/news/turkey-hungary-receive-us-sanction-waiver-for-gas-payments-to-russia/>. Accessed on 24.12.2024.
- Exclusive (2024). National Fund: How soon will we leave children without a future? Retrieved from <https://exclusive.kz/naczfond-kak-skoro-my-ostavim-detey-bez-budushhego/>. Accessed on 20.12.2024.
- Forbes (2024). Russia, Kazakhstan and Saudi Arabia decide to compensate for excess oil production in OPEC+. Retrieved from <https://www.forbes.ru/biznes/526017-rossia-kazahstan-i-saudovskaa-aravia-resili-kompensirovat-sverhdobycu-nefti-v-opek>. Accessed on 22.12.2024.
- Forbes (2024). Head of the National Bank of Kazakhstan: Interventions are over. Retrieved from <https://forbes.kz/articles/glava-natsbanka-kazahstana-interventsii-zakonchilis>. Accessed on 20.12.2024.
- Kursiv (2024). Baibazarov suggested considering the growing government debt as an investment in Kazakhstan. Retrieved from <https://kz.kursiv.media/2024-11-22/lgn-gosdolgl/>. Accessed on 20.12.2024.
- National Bank (2024). Daily official (market) exchange rates. Retrieved from <https://nationalbank.kz/ru/exchangerates/ezhednevnye-oficialnye-rynochnye-kursy-valyut/graph?beginDate=21.11.2024&endDate=21.12.2024&rates%5B%5D=5>. Accessed on 24.12.2024.
- National Bank (2024). Information message on the currency market. Retrieved from <https://www.nationalbank.kz/ru/news/informacionnye-soobshcheniya/17170>. Accessed on 20.12.2024.
- Oilprice.com (2024). Oil price charts. Retrieved from <https://oilprice.com/oil-price-charts/#Brent-Crude>. Accessed on 20.12.2024.
- Reuters (2024). OPEC+ delays oil output hike until April, extends cuts into 2026. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/energy/opec-will-delay-oil-output-hike-meeting-source-says-2024-12-05/>. Accessed on 22.12.2024.
- Reuters (2024). US Treasury targets Russia's Gazprombank with new sanctions. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/finance/us-targets-russias-gazprombank-with-new-sanctions-treasury-website-shows-2024-11-21/>. Accessed on 24.12.2024.
- Sholanova, Dinara (2024). Fixed capital investment for 11M2024: acceleration due to state budget, but its growth lags behind GDP growth. Retrieved from https://halykfinance.kz/download/files/analytics/invest_112024.pdf. Accessed on 24.12.2024.
- Statista (2024). Average annual Brent crude oil price from 1976 to 2024 (in U.S. dollars per barrel). Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/262860/uk-brent-crude-oil-price-changes-since-1976/>. Accessed on 20.12.2024.

Источники:

- Downs, Erica и Abhiram, Rajendran (2024). Замедление роста спроса на нефть в Китае, скорее всего, сохранится и может повлиять на рынки. Доступно по адресу: <https://www.energypolicy.columbia.edu/chinas-slowng-oil-demand-growth-is-likely-to-persist-and-could-impact-markets/>. Дата обращения: 24.12.2024.
- Euractiv (2024). Турция и Венгрия получили исключения из санкций США за газовые платежи в Россию. Доступно по адресу: <https://www.euractiv.com/section/eet/news/turkey-hungary-receive-us-sanction-waiver-for-gas-payments-to-russia/>. Дата обращения: 24.12.2024.
- Exclusive (2024). Нацфонд: как скоро мы оставим детей без будущего? Доступно по адресу: <https://exclusive.kz/naczfond-kak-skoro-my-ostavim-detey-bez-budushhego/>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Forbes (2024). Россия, Казахстан и Саудовская Аравия решили компенсировать сверх добычу нефти в ОПЕК+. Доступно по адресу: <https://www.forbes.ru/biznes/526017-rossia-kazahstan-i-saudovskaa-aravia-resili-kompensiroat-sverhdobycu-nefti-v-opek>. Дата обращения: 22.12.2024.
- Forbes (2024). Глава Нацбанка Казахстана: Интервенции закончились. Доступно по адресу: <https://forbes.kz/articles/glava-natsbanka-kazahstana-interventsii-zakonchilis>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Oilprice.com (2024). Графики цен на нефть. Доступно по адресу: <https://oilprice.com/oil-price-charts/#Brent-Crude>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Reuters (2024). ОПЕК+ откладывает повышение добычи нефти до апреля, продлевает сокращения на 2026 год. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/business/energy/opec-will-delay-oil-output-hike-meeting-source-says-2024-12-05/>. Дата обращения: 22.12.2024.
- Reuters (2024). Министерство финансов США нацеливает новые санкции на российский Газпромбанк. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/business/finance/us-targets-russias-gazprombank-with-new-sanctions-treasury-website-shows-2024-11-21/>. Дата обращения: 24.12.2024.
- Statista (2024). Среднегодовая цена на нефть марки Brent с 1976 по 2024 год (в долларах США за баррель). Доступно по адресу: <https://www.statista.com/statistics/262860/uk-brent-crude-oil-price-changes-since-1976/>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Курсив (2024). Байбазаров предложил рассмотреть растущий госдолг как инвестиции в Казахстане. Доступно по адресу: <https://kz.kursiv.media/2024-11-22/lgn-gosdolgl/>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Национальный банк (2024). Ежедневные официальные (рыночные) курсы валют. Доступно по адресу: <https://nationalbank.kz/ru/exchangerates/ezhednevnye-oficialnye-rynochnye-kursy-valyut/graph?beginDate=21.11.2024&endDate=21.12.2024&rates%5B%5D=5>. Дата обращения: 24.12.2024.
- Национальный банк (2024). Информационное сообщение по валютному рынку. Доступно по адресу: <https://www.nationalbank.kz/ru/news/informacionnye-soobshcheniya/17170>. Дата обращения: 20.12.2024.
- Шоланова Динара (2024). Инвестиции в основной капитал за 11М2024: ускорение за счет госбюджета, но их рост отстает от роста ВВП. Доступно по адресу: https://halykfinance.kz/download/files/analytics/invest_112024.pdf. Дата обращения: 24.12.2024.

FUTURE OF CLIMATE MIGRATION IN KAZAKHSTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

БУДУЩЕЕ КЛИМАТИЧЕСКОЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

Climate migration refers to the movement of individuals or groups driven by changes in climate conditions, such as extreme weather events, rising sea levels, prolonged droughts, or other environmental disruptions caused by climate change. Climate and environmental factors are expected to be increasingly important factors for population movement and distribution in the future all across the world. It is expected that by 2050 around 216 million people will need to move within their countries due to climate-related reasons if immediate steps are not taken to cut current global greenhouse gas emissions [Clement et al. 2021]. Climate migration is a very complex phenomenon and tends to disproportionately affect developing nations compared to developed ones, primarily due to differences in vulnerability, adaptive capacity and resources, and resilience.

According to recent estimates by the International Organization for Migration, somewhere between 3.1% and 4.6% of the projected population in Kazakhstan (0.9-1.2 million people) will have to migrate internally in 2050 due to climate change by the middle of the century [International Organization for Migration, 2023]. Kazakhstan is believed to be highly sensitive to the adversities of pro-

**SOMEWHERE
BETWEEN 3.1%
AND 4.6% OF
THE PROJECTED
POPULATION IN
KAZAKHSTAN (0.9-
1.2 MILLION PEOPLE)
WILL HAVE TO
MIGRATE INTERNALLY
IN 2050 DUE TO
CLIMATE CHANGE BY
THE MIDDLE OF THE
CENTURY**

**ОТ 3,1% ДО 4,6%
ПРОГНОЗИРУЕМОГО
НАСЕЛЕНИЯ
КАЗАХСТАНА
(0,9–1,2 МИЛЛИОНА
ЧЕЛОВЕК) МОГУТ
БЫТЬ ВЫНУЖДЕНЫ
ПЕРЕСЕЛИТЬСЯ
ВНУТРИ СТРАНЫ
К 2050 ГОДУ ИЗ-
ЗА ПОСЛЕДСТВИЙ
ИЗМЕНЕНИЯ
КЛИМАТА**

Миграция, вызванная изменением климата, представляет собой перемещение людей или групп населения, обусловленное изменениями климатических условий, такими как экстремальные погодные явления, повышение уровня моря, продолжительные засухи или другие экологические потрясения, вызванные изменением климата. Ожидается, что климатические и экологические факторы будут играть всё более важную роль в перемещении и распределении населения по всему миру в будущем. Согласно прогнозам, к 2050 году около 216 миллионов человек могут быть вынуждены переселиться внутри своих стран по причинам, связанным с изменением климата, если не будут предприняты срочные меры по сокращению глобальных выбросов парниковых газов [Клеман и др., 2021]. Явление климатической миграции чрезвычайно сложное и, как правило, непропорционально сильно затрагивает развивающиеся страны по сравнению с развитыми. Это связано, прежде всего, с различиями в уязвимости, адаптивных возможностях, доступных ресурсах и устойчивости к изменениям.

Согласно последним оценкам Международной организации по миграции, от 3,1% до 4,6% прогно-

jected impacts of climate change. Due to its vast geography, Kazakhstan is likely to face different climate challenges such as increased temperature and aridity in the country, and changing patterns of precipitation, which will increase the frequencies of heatwaves, droughts, and floods. Water scarcity and aridity are among the most pressing challenges the country is likely to face, with 98% of its total water balance comprising surface water resources, particularly river streams [International Organization for Migration, 2016].

Mountain regions across the globe are also believed to be susceptible to the effects of climate change. Since a significant share of the population of Kazakhstan lives in mountainous regions, this risk is relevant for Kazakhstan. In particular, a projected global temperature rise of 1.5°C or more is expected to severely impact mountainous areas, leading to glacier shrinkage, heightened risks of natural hazards, and significant biodiversity loss [International Organization for Migration, 2023]. Consequently, these adverse effects of climate are expected to create push factors making people want to leave certain

зируемого населения Казахстана (0,9–1,2 миллиона человек) могут быть вынуждены переселиться внутри страны к 2050 году из-за последствий изменения климата [Международная организация по миграции, 2023]. Казахстан считается одной из стран, наиболее уязвимых к негативным последствиям изменения климата. Из-за обширной территории Казахстану, вероятно, придется столкнуться с различными климатическими вызовами, такими как повышение температуры, усиление аридности, а также изменения в характере осадков. Эти изменения приведут к увеличению частоты тепловых волн, засух и наводнений. Дефицит воды и засуха остаются одними из наиболее острых проблем, с которыми, как ожидается, столкнется страна, учитывая, что 98% общего водного баланса Казахстана составляют поверхностные водные ресурсы, особенно речные потоки [Международная организация по миграции, 2016].

Горные регионы по всему миру также считаются особенно уязвимыми к последствиям изменения климата. Учитывая, что значительная часть населения Казахстана проживает в горных районах, этот риск

areas and thus contributing to climate migration.

These projections are usually made and updated on a global scale, covering the entire globe. However, one of the most visible limitations of these projections is that they are highly generalized and often overlook non-climatic and environmental factors, such as socio-economic conditions, demographics, changes in policymaking mechanisms, and more. One of the most overlooked factors is the spatial distribution and current trends of population movement in Kazakhstan, which is particularly relevant taking into account the country's vast territorial size. Currently, Kazakhstan is an urbanizing nation with 62.8% of its population living in urban areas [Bureau of National Statistics, 2024]. However, the pace of migration of the population is highly inconsistent with a significant share of urban-to-urban migration and most of the urban population concentrating mostly in a few large urban centers. Thus, the three largest urban areas Almaty, Astana, and Shymkent currently account for nearly 40% of the urban population and almost one-quarter of the total population of the country. Moreover, these three urban areas contribute to more than three-quarters of the total urban population growth in the country [City Population, 2024].

From the climate migration perspective, the current population trends would imply greater risks in small areas with large cities with their suburbs and smaller reduced risks for rural areas with high depopulation. In other words, adverse climate effects in densely populated areas would pose a much higher risk and require priority in resilience building and resource allocation, while areas experiencing significant depopulation would face a smaller risk in terms of climate migration. Aligning these current trends with future climate projections allows

THE THREE LARGEST URBAN AREAS ALMATY, ASTANA, AND SHYMKENT CURRENTLY ACCOUNT FOR NEARLY 40% OF THE URBAN POPULATION AND ALMOST ONE-QUARTER OF THE TOTAL POPULATION OF THE COUNTRY

ТРИ КРУПНЕЙШИХ ГОРОДА — АЛМАТЫ, АСТАНА И ШЫМКЕНТ — В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ СОСТАВЛЯЮТ ПОЧТИ 40% ГОРОДСКОГО НАСЕЛЕНИЯ И ОКОЛО ЧЕТВЕРТИ ОБЩЕГО НАСЕЛЕНИЯ СТРАНЫ

является актуальным и для страны. В частности, прогнозируемое глобальное повышение температуры на 1,5°C и более, как ожидается, окажет серьезное воздействие на горные территории, вызвав сокращение ледников, увеличение рисков природных катастроф и значительные потери биоразнообразия [Международная организация по миграции, 2023]. Эти неблагоприятные климатические эффекты, в свою очередь, могут создавать «выталкивающие» факторы, побуждающие людей покидать определенные территории, что будет способствовать миграции, связанной с изменением климата.

Эти прогнозы обычно составляются и обновляются на глобальном уровне, охватывая весь мир. Однако одной из самых заметных ограничений таких прогнозов является их высокая обобщенность, из-за чего часто упускаются из виду не климатические и экологические факторы, такие как социально-экономические условия, демографические особенности, изменения в механизмах принятия политических решений и другие. Одним из наименее учитываемых факторов является пространственное распределение и текущие тенденции миграции населения в Казахстане, что особенно важно с учетом обширной территории страны. На данный момент Казахстан является урбанизирующейся страной: 62,8% населения проживает в городских районах [Бюро национальной статистики, 2024]. Однако темпы миграции населения сильно неоднородны, при этом значительная доля приходится на миграцию из города в город, а большая часть городского населения сосредоточена в нескольких крупных центрах. Так, три крупнейших города — Алматы, Астана и Шымкент — в настоящее время составляют почти 40% городского населения и около четверти общего

us to better assess and predict the challenges of climate migration that Kazakhstan will face in the future. Interestingly, one of the recent UN reports on climate projected that the northern parts of Kazakhstan could become hotspots for internal climate migration. In particular, cities like Karagandy, Astana, and Kostanay, along with the surrounding rainfed croplands in northern Kazakhstan, are expected to see significant increases in water availability [Clement et al., 2021]. On the other hand, climate modeling has also shown opposite trends for the southern areas of Kazakhstan, where declines in water availability are expected to contribute to water scarcity and the expansion of semiarid areas [Clement et al., 2021]. The availability of new arable lands in the northern and eastern regions of Kazakhstan is expected to be caused primarily by rising temperatures [Blondin 2019]. These forecasts based on climate modeling are somewhat contrary to the current socio-demographic trends in Kazakhstan,

населения страны. Более того, именно эти три города обеспечивают более трех четвертей общего роста городского населения в Казахстане [City Population, 2024].

С точки зрения климатической миграции, текущие демографические тенденции подразумевают более высокие риски в небольших районах с крупными городами и их пригородами, в то время как для сельских территорий с высокой депопуляцией риски значительно ниже. Иными словами, неблагоприятные климатические эффекты в густонаселенных районах представляют гораздо большую угрозу и требуют приоритетного внимания к укреплению устойчивости и распределению ресурсов. В то же время районы, испытывающие значительную депопуляцию, сталкиваются с меньшими рисками с точки зрения климатической миграции.

Сопоставление текущих тенденций с климатическими прогнозами на будущее позволяет лучше оценить и предсказать вызовы, связанные с климатической миграцией, с которыми Казахстану предстоит столкнуться в ближайшие годы. Интересно, что в одном из недавних отчетов ООН по вопросам климата прогнозируется, что северные регионы Казахстана могут стать очагами внутренней климатической миграции. В частности, такие города, как Караганда, Астана и Костанай, а также прилегающие к ним районы богарного земледелия на севере Казахстана, вероятно, испытают значительное увеличение водных ресурсов [Клеман и др., 2021].

С другой стороны, климатическое моделирование показывает противоположные тенденции для южных регионов Казахстана, где снижение водных ресурсов может привести к дефициту воды и расширению засушливых территорий [Клеман и др., 2021]. Ожидается, что появление новых пахотных земель в северных и восточных регионах Казахстана будет связано преимущественно с повышением температур [Блондин, 2019]. Эти прогнозы, основанные на климатическом моделировании, несколько противоречат текущим социально-демографическим тенденциям в Казахстане, где рост населения в основном сосредоточен на юге

where population growth is heavily skewed toward the southern region due to higher natural population growth rates and significant net immigration from other regions of the country. Despite a short-term “runoff dividend” from glacial loss, the climate models project increased water scarcity in the long-term in densely populated southern areas of Kazakhstan [Clement et al., 2021] creating a push factor. Therefore, we can expect an increase in climate-induced internal migration in Kazakhstan in the upcoming decades. Moreover, considering the current spatial demographic trends, future internal migration is likely to be directed toward relatively less populated areas in the north and east of Kazakhstan [Clement et al., 2021]. Hence, the recent efforts by the government of Kazakhstan to promote the resettlement of the population from the southern regions to the north are likely to occur naturally in the future due to climate changes, without the need for government assistance.

Another significant factor missing from the equation when projecting future climate migration in Kazakhstan is understanding how exactly the climate will change. The difficulty in answering this question lies in the simple fact that specific projections vary greatly and are subject to frequent revisions and updates. One approach that can provide a rough understanding of climate trends without relying on climate modeling is to analyze the historical climate trends in Kazakhstan up to the present with the assumption that these patterns will hold to some extent in the future. Table 1 below illustrates changes in some key climate indicators for the ten largest cities in Kazakhstan covering the period from 1981 to 2022. The combined population of these ten cities accounts for 37.6% of the total population of the country.

CONSIDERING THE CURRENT SPATIAL DEMOGRAPHIC TRENDS, FUTURE INTERNAL MIGRATION IS LIKELY TO BE DIRECTED TOWARD RELATIVELY LESS POPULATED AREAS IN THE NORTH AND EAST OF KAZAKHSTAN

УЧИТЫВАЯ ТЕКУЩИЕ ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ, В БУДУЩЕМ ВНУТРЕННЯЯ МИГРАЦИЯ, СКОРЕЕ ВСЕГО, БУДЕТ НАПРАВЛЕНА В ОТНОСИТЕЛЬНО МЕНЕЕ НАСЕЛЕННЫЕ РАЙОНЫ НА СЕВЕРЕ И ВОСТОКЕ КАЗАХСТАНА

из-за высоких темпов естественного прироста и значительного притока мигрантов из других регионов страны. Несмотря на краткосрочное «водное преимущество» от таяния ледников, климатические модели прогнозируют долгосрочный дефицит воды в густонаселенных южных регионах Казахстана [Клеман и др., 2021], что создает «выталкивающий» фактор. Таким образом, можно ожидать роста климатически обусловленной внутренней миграции в Казахстане в ближайшие десятилетия. Кроме того, учитывая текущие пространственные демографические тенденции, в будущем внутренняя миграция, скорее всего, будет направлена в относительно менее населенные районы на севере и востоке Казахстана [Клеман и др., 2021]. Следовательно, недавние усилия правительства Казахстана по содействию переселению населения из южных регионов на север, вероятно, будут происходить естественным образом в будущем в результате климатических изменений и без необходимости в государственной поддержке.

Еще одним важным фактором, который часто остается вне рассмотрения при прогнозировании климатической миграции в Казахстане, является понимание того, как именно будет меняться климат. Сложность ответа на этот вопрос заключается в том, что конкретные прогнозы существенно различаются и подвержены частым пересмотрам и обновлениям. Один из подходов, который позволяет получить общее представление о климатических тенденциях без опоры на сложное климатическое моделирование, заключается в анализе исторических климатических изменений в Казахстане вплоть до настоящего времени с предположением, что эти тенденции в определенной мере сохраняются и в будущем. Таблица 1 ниже иллюстрирует

Table 1. Climate Data from 1981 to 2022 for the 10 Largest Cities in Kazakhstan

	Average yearly air temperature at 2 meters above the ground				Average yearly percentage of cloudiness				Average yearly precipitation (corrected sum in mm)			
	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022
Almaty	1.2	1.0	1.5	1.3	56.1	55.1	60.8	65.5	305.9	328.0	418.7	407.3
Astana	3.3	3.3	3.6	2.9	57.4	58.2	61.9	66.0	227.8	208.3	245.2	303.6
Shymkent	14.0	13.3	13.9	13.9	50.6	51.0	59.4	54.1	203.0	381.8	478.8	445.3
Aktobe	4.6	4.4	5.1	4.8	57.0	57.7	59.7	62.8	273.2	290.6	279.5	276.5
Karagandy	3.4	3.4	3.6	3.0	57.7	58.4	55.8	58.7	239.4	202.0	261.6	311.0
Taraz	12.2	11.8	12.5	12.3	63.6	61.9	65.9	63.1	174.6	266.3	304.3	293.8
Oskemen	3.8	4.1	4.0	3.5	54.3	54.0	60.6	60.6	325.4	323.3	357.0	423.2
Pavlodar	3.2	3.3	3.7	3.3	58.0	59.5	62.1	66.4	195.6	195.6	221.0	224.8
Atyrau	10.3	10.4	10.9	10.5	57.6	57.1	59.9	57.4	115.0	133.9	137.1	155.3
Semei	4.3	4.4	4.5	4.0	59.0	60.7	61.8	64.6	182.5	167.7	197.8	244.1

Source: Power Project, 2024.

First of all, it is quite interesting to note that there has been no significant change in average yearly temperature in practically all large cities of Kazakhstan since the 1980s. Despite minor variations from decade to decade, the average yearly temperatures in the ten largest cities of Kazakhstan have remained relatively unchanged, which is quite unexpected given the global trend of rising temperatures due to climate change. On the other hand, the climate data show very significant changes in patterns of cloudiness and precipitation in most of the large cities in Kazakhstan, which is intuitive since clouds are a prerequisite for most types of precipitation. For example, the average yearly cloudiness in the city of Almaty shows a clear gradual increase from 56.1% in the 1980s to 65.5% during the period 2011–2022. Similarly, the average yearly precipitation in Almaty increased from 305.9 mm to 407.3 mm over the same period. The trends are quite similar in most other large cities in Kazakhstan. In Shymkent, for instance, the amount of average yearly precipitation fell from 203.0 mm in the 1980s to 445.3 mm in recent years [Power Project, 2024]. Interestingly, the increase in cloudiness and precipitation rates over the last four decades in Kazakhstan is observed in cities located across different parts of the country except for the southeastern parts of Kazakhstan. For instance, the cities of Aktau and Kyzylorda are the only major cities that haven't seen an increase in precipitation and the sky's

изменения некоторых ключевых климатических показателей для десяти крупнейших городов Казахстана за период с 1981 по 2022 год. Совокупное население этих десяти городов составляет 37,6% от общего населения страны.

Прежде всего, стоит отметить, что с 1980-х годов практически во всех крупных городах Казахстана не наблюдается значительных изменений в средней годовой температуре. Несмотря на небольшие колебания от десятилетия к десятилетию, средние годовые температуры в десяти крупнейших городах страны остаются относительно неизменными, что довольно неожиданно, учитывая глобальную тенденцию повышения температуры из-за изменения климата. С другой стороны, данные о климате показывают значительные изменения в характере облачности и осадков в большинстве крупных городов Казахстана, что логично, поскольку облачность является необходимым условием для большинства видов осадков. Например, средняя годовая облачность в Алматы демонстрирует устойчивый рост: с 56,1% в 1980-х годах до 65,5% в период с 2011 по 2022 годы. Аналогично, среднее годовое количество осадков в Алматы увеличилось с 305,9 мм до 407,3 мм за тот же период. Подобные тенденции наблюдаются и в других крупных городах Казахстана. В Шымкенте, например, среднегодовое количество осадков выросло с 203,0 мм в

Таблица 1. Климатические данные с 1981 по 2022 годы для 10 крупнейших городов Казахстана

	Среднегодовая температура воздуха на высоте 2 метра над поверхностью земли.				Среднегодовой процент облачности				Среднегодовое количество осадков (скорректированная сумма в мм)			
	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2022
Алматы	1.2	1.0	1.5	1.3	56.1	55.1	60.8	65.5	305.9	328.0	418.7	407.3
Астана	3.3	3.3	3.6	2.9	57.4	58.2	61.9	66.0	227.8	208.3	245.2	303.6
Шымкент	14.0	13.3	13.9	13.9	50.6	51.0	59.4	54.1	203.0	381.8	478.8	445.3
Актобе	4.6	4.4	5.1	4.8	57.0	57.7	59.7	62.8	273.2	290.6	279.5	276.5
Караганды	3.4	3.4	3.6	3.0	57.7	58.4	55.8	58.7	239.4	202.0	261.6	311.0
Тараз	12.2	11.8	12.5	12.3	63.6	61.9	65.9	63.1	174.6	266.3	304.3	293.8
Усть-Каменогорск	3.8	4.1	4.0	3.5	54.3	54.0	60.6	60.6	325.4	323.3	357.0	423.2
Павлодар	3.2	3.3	3.7	3.3	58.0	59.5	62.1	66.4	195.6	195.6	221.0	224.8
Атырау	10.3	10.4	10.9	10.5	57.6	57.1	59.9	57.4	115.0	133.9	137.1	155.3
Семей	4.3	4.4	4.5	4.0	59.0	60.7	61.8	64.6	182.5	167.7	197.8	244.1

Источник: Power Project, 2024.

cloud cover (coudiness) over the last forty years. While these climate records provide some insight into past urban climates, they cannot be directly applied to rural areas due to differences in the ability of urban and rural regions to shape local climate conditions. However, considering major cities as part of the internal climate migration framework is important, as the demographic share of the urban population continues to increase.

Internal climate migration in Kazakhstan is a complex interplay between urban and rural climate conditions. Existing projections of future climate change for Kazakhstan are expected to become a significant driver of in-

minexasia.com

1980-х годах до 445,3 мм в последние годы [Power Project, 2024]. Интересно, что увеличение облачности и количества осадков за последние четыре десятилетия отмечается в городах, расположенных в разных частях Казахстана, за исключением юго-восточных районов. Например, города Актау и Кызылорда являются единственными крупными городами, где за последние сорок лет не наблюдалось роста осадков и облачности. Хотя эти климатические данные дают некоторое представление о климате в городах в прошлом, их нельзя напрямую применять к сельским районам из-за различий в способности городских и сельских территорий формировать местные климатические условия. Однако учет крупных городов в рамках анализа внутренней климатической миграции имеет большое значение, поскольку доля городского населения в демографической структуре страны продолжает расти.

Внутренняя климатическая миграция в Казахстане представляет собой сложное взаимодействие между климатическими условиями в городских и сельских районах. Ожидается, что существующие прогнозы будущих изменений климата в Казахстане станут значительным фактором, способствующим внутренней миграции. Хотя климатические прогнозы указывают на заметное повышение средних температур в Казахстане, наблюдения за климатом в крупных городах страны в прошлом не по-

ternal migration. While climate projections indicate a notable increase in average temperatures in Kazakhstan, past climate observations for its large cities do not show a significant rise in temperatures. Instead, there have been noticeable increases in cloudiness and precipitation rates, which are likely limited to urban areas due to the specific weather conditions that cities can create. One of the most significant challenges associated with climate change and migration is that future projections suggest a major reorientation of current internal migration patterns. Future migration flows are expected to shift toward the northern and eastern regions of the country, as these areas are likely to have better climate and environmental conditions. On the other hand, the southern regions are projected to face climate-related challenges, potentially leading to outmigration from these areas. At the same time, climate monitoring becomes increasingly important as the majority of the population continues migrating to a few large urban areas. Climate-related disasters in these highly urbanized regions pose significant risks, particularly from the perspective of climate-induced migration.

THE SOUTHERN REGIONS ARE PROJECTED TO FACE CLIMATE-RELATED CHALLENGES, POTENTIALLY LEADING TO OUTMIGRATION FROM THESE AREAS

ЮЖНЫЕ РЕГИОНЫ, СОГЛАСНО ПРОГНОЗАМ, СТОЛКНУТСЯ С КЛИМАТИЧЕСКИМИ ПРОБЛЕМАМИ, ЧТО МОЖЕТ ПРИВЕСТИ К ОТТОКУ НАСЕЛЕНИЯ ИЗ ЭТИХ РАЙОНОВ

казывают значительного роста температур. Вместо этого фиксируется заметное увеличение уровня облачности и количества осадков, что, вероятно, ограничено городскими районами из-за специфических погодных условий, которые создаются в городах. Одним из наиболее значительных вызовов, связанных с изменением климата и миграцией, является то, что будущие прогнозы предполагают серьезное изменение текущих внутренних миграционных потоков. Ожидается, что в будущем миграция сместится в северные и восточные регионы страны, поскольку эти территории, вероятно, будут обладать более благоприятными климатическими и экологическими условиями. В то же время южные регионы, согласно прогнозам, столкнутся с климатическими проблемами, что может привести к оттоку населения из этих районов. В то же время мониторинг климата становится все более важным, поскольку большая часть населения продолжает переселяться в несколько крупных городских центров. Климатические катастрофы в этих высокоурбанизированных регионах представляют очень высокие риски, особенно с точки зрения климатической миграции.

References:

- Blondin, Suzy (2019). "Environmental Migrations in Central Asia: A multifaceted approach to the issue." Central Asian Survey 38 (2): 275–92.
- Bureau of National Statistics, Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan (2024). Population of the Republic of Kazakhstan by Gender and Type of Locality (as of October 1, 2024). Retrieved from <https://stat.gov.kz/ru/industries/social-statistics/demography/publications/184901/>. Accessed on 20.12.2024.
- City Population (2024). City population, Kazakhstan. Retrieved from <https://www.citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Accessed on 19.12.2024.
- Clement, Viviane, Kanta, Kumari Rigaud, Alex de, Sherbinin, Bryan, Jones, Susana, Adamo, Jacob, Schewe, Nian, Sadiq and Elham, Shabahat (2021). Groundswell Part II: Acting on Internal Climate Migration. The World Bank.
- International Organization for Migration (2016). Assessing the Links between Migration, Natural Hazards and Climate Change in Kazakhstan. Publisher: International Organization for Migration.
- International Organization for Migration (2023). Meeting of the IOM Project Steering Committee "Addressing human mobility in a changing climate in the mountainous areas of Kazakhstan". Retrieved from [https://kazakhstan.iom.int/news/meeting-iom-project-steering-committee-addressing-human-mobility-changing-climate-mountainous-areas-kazakhstan#:~:text=As%20a%20result%2C%20the%20number,the%20middle%20of%20the%20century](https://kazakhstan.iom.int/news/meeting-iom-project-steering-committee-addressing-human-mobility-changing-climate-mountainous-areas-kazakhstan#:~:text=As%20a%20result%2C%20the%20number,the%20middle%20of%20the%20century.). Accessed on 20.12.2024.
- Power Project (2024). Climate data. Retrieved from <https://power.larc.nasa.gov/data-access-viewer/>. Accessed on 18.12.2024.

Источники:

- Блондин, Сюзи (2019). "Экологические миграции в Центральной Азии: многогранный подход к проблеме." Central Asian Survey 38 (2): 275–92.
- Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2024). Численность населения Республики Казахстан по полу и типу местности (на 1 октября 2024 г.). Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/ru/industries/social-statistics/demography/publications/184901/>. Дата обращения: 20.12.2024.
- City Population (2024). Городское население, Казахстан. Доступно по адресу: <https://www.citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Дата обращения: 19.12.2024.
- Клеман, Вивиан, Канта, Кумари Риго, Алекс де, Шербинин, Брайан, Джонс, Сусана, Адамо, Джейкоб Шве, Ниан, Садик и Эльхам, Шабахат (2021). Groundswell, часть II: Действия по внутренней климатической миграции. Всемирный банк.
- Международная организация по миграции (2016). Оценка взаимосвязи между миграцией, природными опасностями и изменением климата в Казахстане. Издатель: Международная организация по миграции.
- Международная организация по миграции (2023). Заседание Руководящего комитета проекта МОМ "Решение вопросов мобильности населения в условиях изменения климата в горных районах Казахстана". Доступно по адресу: [https://kazakhstan.iom.int/news/meeting-iom-project-steering-committee-addressing-human-mobility-changing-climate-mountainous-areas-kazakhstan#:~:text=As%20a%20result%2C%20the%20number,the%20middle%20of%20the%20century](https://kazakhstan.iom.int/news/meeting-iom-project-steering-committee-addressing-human-mobility-changing-climate-mountainous-areas-kazakhstan#:~:text=As%20a%20result%2C%20the%20number,the%20middle%20of%20the%20century.). Дата обращения: 20.12.2024.
- Power Project (2024). Климатические данные. Доступно по адресу: <https://power.larc.nasa.gov/data-access-viewer/>. Дата обращения: 18.12.2024.

**19 KASIM 2024
TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ'NDE
EDEBİYATÇI, YAZAR VE
T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
KÜLTÜR VE SANAT POLİTİKALARI
KURULU BAŞKANI
PROF. DR. İSKENDER PALA İLE
BİR SÖYLEŞİ PROGRAMI DÜZENLENDİ.**

Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSOY) tarafından organize edilen bir program vesilesiyle Almatı'da bulunan Prof. Dr. İskender Pala, Enstitümüzü ziyaret ederek, personelle bir söyleşi gerçekleştirdi. Söyleşisine, edebiyat ve sanatın bireysel ve toplumsal gelişim için öneminin altını çizerek başlayan Prof. Dr. İskender Pala, bu manada Türk dünyasının kadim ve engin bir birikime sahip olduğunu belirtti. Bu mirasın geliştirilerek gelecek nesillere aktarılmasının hayati bir önemi haiz olduğunu ifade eden Prof. Dr. İskender Pala, bunun temini için başta devlet olmak üzere akademi ve bilim çevrelerine büyük görevler düştüğüne dikkat çekti. Katılımcıların büyük ilgi gösterdiği söyleşi, soru-cevap kısmıyla tamamlandı.

**2024 ЖЫЛҒЫ 19 ҚАРАШАДА
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНДА ӘДЕБИЕТТАНУШЫ,
ЖАЗУШЫ ЖӘНЕ ТҮРКИЯ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ
ЖАНЫНДАҒЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ
ӨНЕР САЯСАТЫ КЕҢЕСІНІҢ
ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР
ИСКЕНДЕР ПАЛАМЕН КЕЗДЕСУ ӨТТІ.**

Түркі мәдениетінің халықаралық ұйымы (ТҮРК-СОЙ) ұйымдастырған шара аясында Алматыға сапармен келген профессор доктор Искендер Пала Еуразия ғылыми-зерттеу институтына арнайы келіп, институт ұжымымен мазмұнды кездесу өткізді. Кездесу барысында профессор доктор Искендер Пала сөзін әдебиет пен өнердің жеке адам мен қоғамның дамуы үшін маңыздылығын атап өтуден бастады. Оның айтуынша, Түркі әлемі бай және терең мәдени мұраға ие. Бұл мұраны дамыту және оны болашақ ұрпаққа жеткізу – аса маңызды міндеттердің бірі. Профессор Искендер Пала осы мақсатқа жету үшін, ең алдымен, мемлекеттің қолдауы, сондай-ақ академиялық және ғылыми орта өкілдерінің белсенді қатысуы қажеттігін атап көрсетті. Кездесуге қатысушылар үлкен қызығушылық танытты. Шара сұрақ-жауап бөлімімен аяқталып, тыңдаушыларға мазмұнды ойлар мен жаңа көзқарастар ұсынды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

19 KASIM 2024 TARİHİNDE KAZAK ÖZERK SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ DEVLET İKTİDARI'NIN TEMSİLCİLERİ KİTABININ TANITIM ETKİNLİĞİ YAPILDI.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Devlet Merkez Arşivi Direktörü Dr. Sabit Şildebay tarafından hazırlanan Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet İktidarının Temsilcileri adlı kitabın tanıtım etkinliğine katıldı.

Kitap tanıtımında bir konuşma gerçekleştiren Doç. Dr. Suat Beylur, eserin Kazakistan tarihindeki önemli bir dönemi ele alarak, Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin devlet yönetiminde görev almış temsilcilerin rolünü detaylı bir şekilde aktardığını belirtti. Ayrıca bu tür çalışmaların tarih araştırmalarına ve arşiv belgelerinin daha etkin kullanılmasına önemli katkılar sunduğunu vurguladı.

Etkinlik, akademik çevrelerden yoğun ilgi görürken, katılımcılar arasında tarih araştırmacıları, arşiv uzmanları ve üniversite mensupları yer aldı.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

2024 ЖЫЛДЫҢ 19 ҚАРАШАСЫНДА ҚАЗАҚ АВТОНОМИЯЛЫҚ КЕҢЕСТІК СОЦИАЛИСТІК РЕСПУБЛИКАСЫ МЕМЛЕКЕТТІК БИЛІК ӨКІЛДЕРІ КІТАБЫНЫҢ ТАНЫСТЫРЫЛЫМЫ ӨТТІ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент Суат Бейлур және Мемлекеттік орталық архивтің директоры, PhD Сабит Шилдебай дайындаған «Қазақ Автономиялық Кеңестік Социалистік Республикасы мемлекеттік билігінің өкілдері» атты кітаптың таныстырылымына қатысты.

Кітаптың таныстырылымында сөз сөйлеген доцент Суат Бейлур, бұл еңбектің Қазақстан тарихындағы маңызды кезеңді қамтып, Қазақ АКСР мемлекеттік басқаруындағы өкілдердің рөлін егжей-тегжейлі баяндайтынын атап өтті. Сонымен қатар, мұндай жұмыстардың тарихи зерттеулерге және архивтік құжаттарды тиімді пайдалануға зор үлес қосатынын айтты.

Іс-шараға академиялық орта өкілдері жоғары қызығушылық танытты. Қатысушылар қатарында тарих зерттеушілері, архив мамандары және университет қызметкерлері болды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

29 KASIM 2024 TARİHİNDE AL-FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ ŞARKİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN DOĞU ÜLKELERİNİN KALKINMASINDA PRAGMATİK DENEYİMLER KONULU BİR ULUSLARARASI KONFERANS DÜZENLENDİ.

Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nin düzenlediği Prof. Dr. Aldabek Nurjamal Abdirazakkızı'nın 70. doğum yılı ile Al-Farabi Üniversitesi'nin 90. kuruluş yılı münasebetiyle Doğu Ülkelerinin Kalkınmasında Pragmatik Deneyimler başlıklı uluslararası bir konferans düzenlendi. Konferansa bilim camiasından pek çok akademisyen ve uzman katıldı. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, konferansa katılarak kutlama tebliğini iletti. Konuşmasında Prof. Dr. Nurjamal Aldabek'in Çin araştırmalarına yaptığı değerli katkılara değinerek Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi yönetimini bilimsel başarılarından dolayı tebrik etti.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

2024 ЖЫЛҒЫ 29 ҚАРАШАДА ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ШЫҒЫСТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ «ШЫҒЫС ЕЛДЕРІНІҢ ДАМУЫНДАҒЫ ПРАГМАТИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕР» ТАҚЫРЫБЫНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТКІЗДІ.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Шығыстану факультеті профессор, доктор Нұржамал Әбдіразаққызы Алдабектің 70 жылдық мерейтойына және Әл-Фараби университетінің 90 жылдық мерекесіне орай «Шығыс елдерінің дамуындағы прагматикалық тәжірибелер» тақырыбында халықаралық конференция өтті. Конференцияға ғылыми қауымдастықтан көптеген академиктер мен сарапшылар қатысты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур конференцияға қатысып, құттықтау лебізін білдірді. Өз сөзінде ол профессор Нұржамал Алдабектің қытайтану саласына қосқан құнды үлесін атап өтіп, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің басшылығын ғылыми жетістіктерімен құттықтады.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

12 ARALIK 2024 TARİHİNDE ULUSLARARASI ULAŞTIRMA KORİDORLARI BAĞLAMINDA KARABAĞ'IN YERİ VE ÖNEMİ KONULU ULUSLARARASI KONFERANS GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde, merkezi Bakü'de bulunan Dünya Genç Türk Yazarlar Birliği iş birliğiyle Uluslararası Ulaştırma Koridorları Bağlamında Karabağ'ın Yeri ve Önemi konulu bir konferans düzenlendi. Konferansa Azerbaycan'ın Almatı Konsolosu Anar Huseynzade başta olmak üzere çok sayıda akademisyen, araştırmacı katılım sağladı. Etkinlikte, Karabağ'ın uluslararası ulaştırma koridorlarındaki stratejik rolü, bölgesel entegrasyon süreçlerindeki önemi ve tarihi bağlamı detaylı bir şekilde ele alındı.

Konferans sırasında yapılan konuşmalarda, Karabağ'ın yalnızca Azerbaycan için değil, aynı zamanda Türk Dünyası ve Avrasya bölgesi için taşıdığı kritik öneme dikkat çekildi. Katılımcılar, bölgedeki ulaştırma ağlarının geliştirilmesinin ekonomik ve kültürel iş birliğini artıracağı yönündeki görüşlerini dile getirdiler.

2024 ЖЫЛҒЫ 12 ЖЕЛТОҚСАНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КӨЛІК ДӘЛІЗДЕРІ ТҰРҒЫСЫНАН ҚАРАБАҚТЫҢ ОРНЫ МЕН МАҢЫЗЫ ТАҚЫРЫБЫНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтында – бас кеңсесі Бакуде орналасқан Дүниежүзі Жас түркі жазушылар одағымен бірлесе «Халықаралық тасымал дәліздері тұрғысынан Қарабақтың орны мен маңызы» тақырыбында конференция ұйымдастырылды. Конференцияға Әзербайжанның Алматыдағы консулы Анар Хусейнзаде бастаған көптеген ғалымдар мен сарапшылар қатысты. Іс-шара барысында Қарабақтың халықаралық көлік дәліздеріндегі стратегиялық рөлі, өңірлік интеграция үдерістеріндегі маңызы және тарихи контексті жан-жақты талқыланды. Конференцияда жасалған баяндамалардың түйіні – Қарабақтың тек Әзербайжан үшін ғана емес, сондай-ақ түркі әлемі мен Еуразия аймағы үшін аса маңызды екендігі айтылды. Қатысушылар өңірдегі көлік желілерін дамытудың экономикалық және мәдени ынтымақтастықты арттыратыны туралы өз пікірлерін білдірді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

12 ARALIK 2024 TARİHİNDE KAZAKISTAN MÜSLÜMANLARI DİNİ İDARESİ BAŞKANLIĞI VE İSLAM ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ TARAFINDAN ALTIN ORDA MEDENİYETİ: MANEVİ MİRAS VE GELENEKSEL SÜREKLİLİK KONULU ULUSLARARASI KONFERANS DÜZENLENDİ.

12 Aralık 2024 tarihinde, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi Başkanlığı ve İslam Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen Altın Orda Medeniyeti: Manevi Miras ve Geleneksel Süreklilik konulu uluslararası konferansa katıldı. Konferansta Kazakistan başta olmak üzere yurtdışından çok sayıda akademisyen katıldı.

Doç. Dr. Suat Beylur, konferansta "Altın Orda'da Çokkültürlülük" başlıklı bir sunum yaparak Altın Orda Devleti'nin çokkültürlü yapısını, farklı din ve etnik grupların bir arada yaşama pratiklerini ve bunun dönemin bölgesel güçleri arasındaki kültürel etkileşime olan katkılarını değindi. Doç. Dr. Suat Beylur sunumunda aynı zamanda, Altın Orda'nın tarih sahnesinde bıraktığı derin izlerin bugünkü manevi ve kültürel miras açısından taşıdığı öneme de dikkat çekti.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

2024 ЖЫЛҒЫ 12 ЖЕЛТОҚСАНДА ҚАЗАҚСТАН МҰСЫЛМАНДАРЫ ДІНИ БАСҚАРМАСЫНА ИСЛАМ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «АЛТЫН ОРДА ӨРКЕНИЕТІ: РУХАНИ МҰРА ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ САБАҚТАСТЫҚ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ.

2024 жылдың 12 желтоқсанында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент Суат Бейлур Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы мен Ислам ғылыми-зерттеу институты ұйымдастырған «Алтын Орда өркениеті: рухани мұра және дәстүрлі сабақтастық» атты халықаралық конференцияға қатысты. Шараға қазақстандық және шет елдік салаға қатысты көптеген ғалымдар мен зерттеушілер қатысты.

Конференцияда доцент Суат Бейлур «Алтын Ордадағы көпмәдениеттілік (мультикультурализм)» тақырыбында баяндама жасады. Ол өз баяндамасында Алтын Орда мемлекетінің көпмәдениетті құрылымын, әртүрлі дін мен этникалық топтардың өзара бейбіт өмір сүру тәжірибелерін, сондай-ақ бұл жағдайдың сол дәуірдегі аймақтық күштердің арасындағы мәдени ықпалдастыққа қосқан үлесін талқылады. Сонымен қатар, доцент Суат Бейлур Алтын Орданың тарих сахнасында қалдырған терең іздері бүгінгі рухани және мәдени мұра тұрғысынан қаншалықты маңызды екенін атап өтті.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

24 ARALIK 2024 TARİHİNDE TİKA BAŞKAN YARDIMCISI DR. ÜMIT NACİ YORULMAZ VE KAZAKİSTAN KOORDİNATÖRÜ HİKMET ÖZDENOĞLU, AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.

Kazakistan ziyareti sırasında Almatı'da bulunan TİKA Başkan Yardımcısı Dr. Ümit Naci Yorulmaz ve beraberindeki heyet Avrasya Araştırma Enstitüsü'nü ziyaret ederek, TİKA'nın desteğiyle tefriş edilen sınıflarda incelemelerde bulundu. Ziyaret sırasında, dil kursları dahil Enstitü bünyesinde yürütülen faaliyetler hakkında bilgi veren Doç. Dr. Suat Beylur, nazik ziyaretlerinden dolayı Dr. Ümit Naci Yorulmaz ve Kazakistan Koordinatörü Hikmet Özdenoğlu'na teşekkür etti.

2024 ЖЫЛҒЫ 24 ЖЕЛТОҚСАНДА ТІКА ТӨРАҒАСЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ, ДОКТОР ҮМІТ НӘЖІП ЙОРУЛМАЗ ЖӘНЕ ҰЙЫМНЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӨКІЛІ ХИКМЕТ ӨЗДЕНОҒЛЫ ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНА КЕЛДІ.

Қазақстанға сапары аясында Алматы қаласында болған ТІКА төраға орынбасары доктор Үмит Нажи Йорулмаз және оның делегациясы Еуразия ғылыми-зерттеу институтына арнайы келіп, ТІКА қолдауымен жабдықталған сыныптарды қарап шықты. Кездесу барысында институт директоры доцент Суат Бейлур институт аясында жүргізіліп жатқан жұмыстар, соның ішінде тіл курстары туралы ақпарат бере отырып, доктор Үмит Нажи Йорулмаз бен Хикмет Өзденоглына ілтипатты кездесу үшін алғыс білдірді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

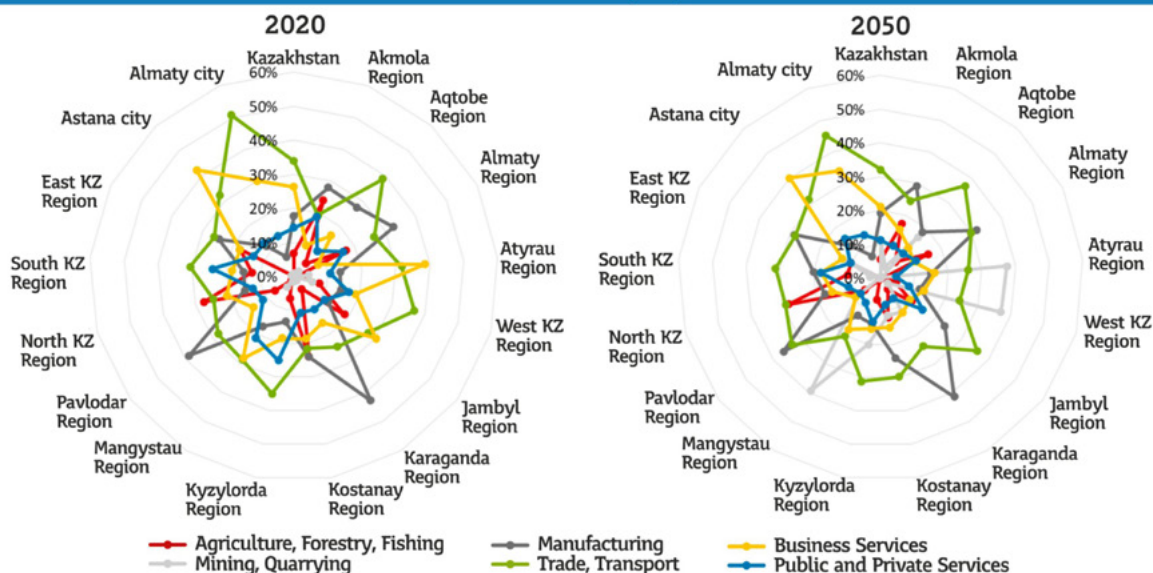
Avrasya Araştırma Enstitüsü

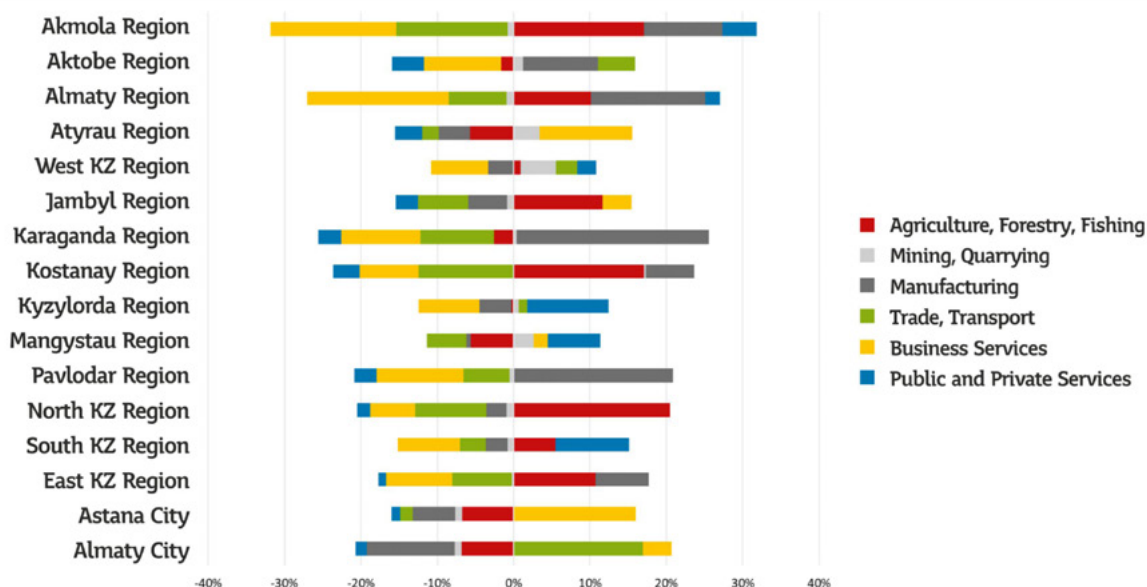
Қазақстан экономикасындағы салалық өсу динамикасы Kazakhstan Ekonomisinin Sektörel Büyüme Dinamikleri Sectoral Growth Dynamics in Kazakhstan's Economy

ERI Infographic No. 66

Value added Share of Economic Sectors by Region in 2020 and 2050 in %

Regional Importance of Economic Sectors Measured in Terms of Value added Compared to the National Average in 2050 in %

GDP Growth in Nominal Values in %

	2000-2010	2010-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	2020-2050
Kazakhstan	23.7%	12.5%	8.4%	6.3%	3.3%	5.9%

Source: www.giz.de (2023)

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2024). Sectoral Growth Dynamics in Kazakhstan's Economy. ERI Infographics No. 66

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Aralık 2024 Sayı: 88
Желтоқсан 2024 жыл № 88